

НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ

ГРОШІ ТА КРЕДИТ

Навчально-методичний посібник для студентів, що
навчаються за фахом
6.050107 - Економіка підприємства
(кредитно-модульна система)

Харків
Видавництво НУА
2014

УДК 336.74+336.77](072+075.8)

ББК 65.262р30-2

Затверджено на засіданні кафедри економіки підприємства

Народної української академії

Протокол № 14 от 3.06.2013

Автор - составитель Тимохова Г.Б

Рецензент Иванова О. А.

Посібник містить навчально-тематичний план лекцій і практичних занять з дисципліни «Гроші та кредит», комплекс навчально- методичного забезпечення до кожної теми, плани семінарських і зміст практичних занять, практичні та тестові завдання, питання для перевірки знань, термінологічний словник, завдання для індивідуального виконання, вимоги до написання контрольної роботи студентами заочної форми навчання, порядок поточного і підсумкового оцінювання знань з дисципліни, список рекомендованої літератури.

Г89

Гроші та кредит : навч.-метод. посіб. для студ., що навчаються за фахом 6.050107 - Економіка підприємства (кредит.-модул. система) / нар. укр. акад., [каф. економіки підприємства ; авт.-сост. Г. Б. Тимохова]. – Х. : Вид-во НУА, 2014.–124с.

Пособие содержит учебно-тематический план лекций и практических занятий по дисциплине «Деньги и кредит», комплекс учебно-методического обеспечения в каждой теме, планы семинарских и содержание практических занятий, практические и тестовые задания, вопросы для проверки знаний, терминологический словарь, задачи для индивидуального исполнения, требования к написанию контрольной работы студентами заочной формы обучения, порядок текущего и итогового оценивания знаний по дисциплине, список рекомендуемой литературы.

УДК 336.74+336.77](072+075.8)

ББК 65.262р30-2

© Народная украинская академия, 2014

ВСТУП

Грошовий обіг України в період переходу до ринкових відносин став найбільш вразливим елементом системи економічних відносин. Діючи інститути грошово-кредитного регулювання вітчизняного господарства, намагаючись подолати існуючі проблеми в даній сфері, впливають насамперед на самі монетарні показники, не досягаючи при цьому завдання комплексної стабілізації всієї національної економіки. Процес трансформації в перехідних економіках передбачає створення грошово-кредитної системи, що відповідає потребам розвитку ринкової економіки, забезпечує ефективність виробництва та включення національної економіки в міжнародний поділ праці. З іншого боку, в умовах ринкової економіки особливого значення набувають важелі непрямого впливу держави на економіку, серед яких методи монетарної політики посідають провідне місце. Відповідно, грошово-кредитна політика держави набирає нових форм та якості, і одним із пріоритетних завдань ринкових реформ стає формування ефективної системи грошово-кредитного регулювання, що дає можливість прискорити вирішення проблем фінансової стабільності, стимулювання інвестиційної активності, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників, забезпечення економічного зростання, покращення рівня життя населення.

Мета дисципліни - формування системи базових знань з фундаментальних проблем теорії і практики грошей та кредиту, засвоєння закономірностей функціонування грошового ринку як теоретичної основи державної монетарної політики й розвитку банківської справи.

Предмет: сукупність економічних відносин між учасниками грошового – кредитного ринку.

Завдання вивчення дисципліни «Гроші та кредит» полягають у:

- засвоєнні сутності, функцій, концепції та ролі грошей і кредиту в ринковій економіці;
- розумінні базових положень грошової системи, закономірностей та специфіки функціонування грошового ринку як теоретико-методологічної бази державної монетарної політики;
- оволодінні методикою визначення структури та практичних засад функціонування грошової системи;
- формуванні знань з питань побудови банківської системи та операцій банків, закономірностей розвитку і функціонування валютного ринку.

Вивчення дисципліни передбачає проведення лекцій, семінарів, практичних та індивідуальних занять. Окрема частина програмного матеріалу повинна бути засвоєна студентами в процесі самостійної роботи, виконання тестових та розрахунково-аналітичних завдань.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ КУРСА

Тема 1. Сутність і функції грошей. Грошова система.

Раціональна й еволюційна концепції походження грошей. Поява грошей об'єктивний наслідок розвитку товарного виробництва й обміну. Поняття грошового обігу, як процесу руху грошей. Грошові платежі елементарні складові грошового обігу.

Кількісний і якісний аспекти впливу грошей на економічні та соціальні процеси. Історія виникнення монетного обігу. Еволюція грошового обігу на території України. Масштаб грошової одиниці. Номінальна та реальна вартість грошової одиниці, сеньйораж. Повноцінні та неповноцінні гроші. Виникнення паперових грошей. Причини витіснення з грошового обігу повноцінних грошей паперовими. Сутність і функції грошей. Вартість грошей. Купівельна спроможність грошей та рівень цін. Гроші як засіб обігу. Гроші як засіб накопичення. Гроші як кошти платежу та виникнення кредитних грошей

Тема 2. Грошова маса

Сучасні способи платежу : банкноти, монета, депозитарні гроші, векселі, чеки; їхня суть і характеристика Основні суб'єкти грошового обігу. Роль держави в створенні грошей.

Грошові агрегати M_0 , M_1 , M_2 , M_3 . Ліквідність грошей. Швидкість обороту грошей: поняття, фактори. Порядок розрахунку швидкості обороту грошей. Рівняння І.Фішера. Швидкість обігу грошової одиниці та фактори, що її визначають. Грошовий мультиплікатор M_1 . Чинники які викликають зміни складових грошового мультиплікатора. Основні форми кривої грошової пропозиції.

Тема 3. Інфляція. Система антиінфляційних заходів.

Інфляція: сутність, форми прояву, причини і наслідки. Особливості інфляційного процесу в Україні. Види і типи інфляції.

Знецінення грошей та інфляційні процеси. Теоретичні концепції причин інфляції. Економічна природа та форми інфляції. Рівень та показники інфляції. Особливості інфляційного процесу в Україні. Методи та концепції регулювання інфляційних процесів.

Економічні та соціальні наслідки інфляції. Вплив інфляції на виробництво, зайнятість та життєвий рівень населення.

Інфляція в системі державного регулювання грошової сфери. Таргетування інфляції. Інструменти таргетування . Світовий досвід таргетування.

Грошові реформи : поняття, мети і види грошових реформ. Стабілізація грошей. Особливості проведення грошової реформи в Україні.

Тема 4. Кредит

Сутність кредиту. Еволюція кредиту. Позиковий капітал і кредит. Зв'язок кредиту з іншими економічними категоріями. Кредитні функції. Відсоток за кредит. Економічні границі кредиту. Відсоток в умовах інфляції. Труднощі розвитку банківського кредиту. Еволюція державного і споживчого кредиту. Характер розвитку кредитних відносин у різних моделях економіки.

Економічна основа, стадії і закономірності руху кредиту. Характеристика окремих видів кредиту: банківський, державний, комерційний міжнародний, споживчий. Функції та закони кредиту.

Види кредиту та їхня класифікація. Характеристика основних видів кредиту.

Комерційний кредит. Об'єкт комерційного кредиту і його суб'єкти. Призначення комерційного кредиту. Механізм комерційних кредитних відносин і його характер. Споживчий кредит і його призначення. Механізм споживчого кредитування. Нові види споживчого кредиту: чековий кредит; кредитна картка; ломбарди. Державний кредит і його призначення. Види державного кредиту. Класифікація державних позик, їхня характеристика. Ощадна справа. Банківський кредит. Об'єкт банківського кредиту. Механізм банківського кредитування. Класифікація банківських кредитів.

Система банківського кредитування. Принципи банківського кредитування. Вартість кредиту.

Тема 5. Кредитна система

Поняття кредитної системи, два підходи до визначення. Кредитна система - елемент інфраструктури грошового ринку. Основні напрями діяльності сучасних фінансово-кредитних установ. Види, функції, принципи й типи операцій фінансово-кредитних організацій. Відмінності посередницької діяльності небанківських фінансово-кредитних установ від банківської діяльності.

Сутність парабанківської і банківської систем, структура та характеристика. Функції парабанківської системи.

Грошові потоки інститутів спільного інвестування. Інвестиційні фонди. Страхові організації. Лізингові і франчайзингові організації. Учасники парабанківської системи. Тенденції розвитку парабанківської системи.

Міжбанківські об'єднання, їхня роль у діяльності банківської та кредитної систем. Види міжбанківських об'єднань та їхня характеристика.

Проблеми розвитку небанківських фінансово-кредитних установ в Україні.

Міжбанківські об'єднання, їхня роль у кредитній системі України. Характеристика головних представників міжбанківських об'єднань (асоціативного комерційного типу — консорціуми та картелі й корпоративного типу — концерни та трести).

Тема 6. Банківська система

Поняття банківської системи. Економічна сутність банку. Види банків. Функції банківської системи. Розвиток банківської системи України. Центральні банки, їхнє походження, призначення, функції й операції. Розвиток НБУ.

Банки другого рівня, їхнє походження, види, правові основи організації. Особливості формування комерційних банків в Україні. Небанковські фінансово-кредитні організації; їхня відмінність від банків. Проблеми розвитку посередницьких організацій в Україні. Стійкість банківської системи, механізм її забезпечення. Спостереження і контроль за діяльністю банків.

Класифікація і характеристика комерційних банків. Характеристика комерційних банків за формулю власності (акціонерні, кооперативні, державні, муні-ципальні та ін.). Необхідність об'єднання банків у систему. Економічна сутність банку, визначення сутності банку. Види банків. Групи банків. Структура прибутку та рентабельності активів комерційних банків України (2002–2008 рр.).

Поняття про банківську систему. Основи організації банківської системи: принципи побудови, цілі, механізм функціонування. Функції банківської системи. Банки другого рівня, їхнє походження, види, правові основи організації.

Операції комерційних банків (пасивні, активні, лізингові, трастові, факторингові, торгово-комісійні та ін.), їхня загальна характеристика та аналіз в Україні за останні 5 років.

Тема 7. Валютний курс і валютне регулювання

Поняття про валюту. Призначення та сфера використання валюти. Види валют: національна, іноземна. Суть та види валютних відносин. Валютний ринок: суть та основи функціонування. Об'єкти та суб'єкти валютного ринку. Біржова та позабіржова торгівля валютою. Основні види валютних операцій.

Роль банків на валютному ринку. Фактори, що впливають на кон'юнктуру валютного ринку. Валютне регулювання: суть та необхідність. Механізм регулювання валютного курсу: девальвація, ревальвація, валютна інтервенція. Регламентація статусу валюти та порядку здійснення операцій з нею (правила купівлі-продажу, ввезення-вивезення, використання валютної виручки, здійснення валютних платежів, нагромадження золотовалютних запасів тощо).

Валютні операції та їхня класифікація. Касові операції. Строкові валютні операції (форвардні, ф'ючерсні, опціонні).

Валютні системи: поняття, структура, призначення. Види валютних систем: національні, регіональні, світові. Розвиток валютної системи України. Європейська валютна система. Еволюція світової валютної системи.

Характеристика сучасної сві-тової валютної системи та роль МВФ в її функціонуванні. Проблеми формування валютної системи країн СНД.

Тема 8. Державне регулювання грошової сфери

Державне регулювання грошової сфери як основне призначення грошової системи. Теоретичні засади та сутність грошово-кредитної політики. Цілі грошово-кредитної політики та їх ієрархія. Концепції грошово-кредитної політики в економічних теоріях та моделі їх використання в країнах ринкової економіки. Вибір проміжного орієнтиру грошово-кредитної політики: номінальна процентна ставка, грошова маса, номінальний доход - дискусії щодо прийнятності.

Механізм реалізації грошово-кредитної політики в Україні. Гроші та кредит в механізмі грошово-кредитної політики. Інструменти грошово-кредитної політики. Роль НБУ в реалізації грошово-кредитної політики та стабілізації грошово-кредитного ринку. Банківський нагляд. Грошово-кредитна політика як фактор економічного зростання. Стабільність національної грошової одиниці – основна мета грошово-кредитної політики. Фіскально-бюджетна і грошово-кредитна політика. Сеньєраж і монетаризація бюджетного дефіциту.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Спеціальність	Курс	Семестр	Загальний обсяг	Аудиторні заняття		Індивідуальні заняття	СМР	Форма контролю
				Лекції	Практичні і семінарські заняття			
6.05 0107	2	4	180	34	34	20	92	іспит

Навчально-тематичний план лекцій і практичних занять

№п /п	Назва теми	Лекції	Семінари	Самостійна. робота
Модуль 1. Суть і функції грошей. Вплив грошей на перебіг макроекономічних процесів.				
1	<i>Сутність і функції грошей. Грошова система.</i>	4	4	12
2	Грошова маса	4	4	12
3	Інфляція. Система антиінфляційних заходів.	4	4	12
	Тестовий контроль по модулю 1			
Модуль 2. Грошово-кредитна система				
4	Кредит	4	4	10
5	Кредитна система	4	4	12
6	Банківська система	6	6	12
7	Валютний курс і валютне регулювання	4	4	10
8	Державне регулювання грошової сфери	4	4	12
	Тестовий контроль по модулю 2			
		34	34	92

НАВЧАЛЬНО – МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ГРОШІ ТА КРЕДИТ»

Модуль 1.

Суть і функції грошей. Вплив грошей на перебіг макроекономічних процесів.

Тема 1. Сутність і функції грошей. Грошова система.

Наша сучасна фінансова система, що містить готівку, чеки, розрахункові автомати й безліч складних фінансових інструментів, не виникла за один день. Але ядром цієї системи є гроші. Гроші – це предмет, що служить загальноприйнятим засобом обміну або засобом платежу. Грошові відносини є найскладнішим елементом ринку. Вивчення сутності грошей, функцій, що виконують гроші, аналіз їхнього розвитку та впливу грошей і грошової політики на стан економіки здійснює грошова (монетарна) теорія, яка є складовою загальної економічної теорії.

Зрозуміти економічну сутність грошей можна лише на основі всебічного розуміння причин їх виникнення та закономірностей розвитку. Існують дві основні концепції, що пояснюють причини виникнення грошей: раціоналістична та еволюційна.

Гроші розв'язали протиріччя товарного виробництва між споживчою вартістю і вартістю. З появою грошей товарний світ розділився на дві частини: перша — товар-гроші, друга — всі інші товари. Споживча вартість сконцентрована з боку всіх товарів, а їхня вартість — з боку грошей. Товари, які беруть участь в обміні, виступають як споживчі вартості. Гроші стають виразником споживчих вартостей усіх товарів через свою вартість.

Суспільний поділ праці й розвиток товарного виробництва є об'єктивною основою грошового обігу. Утворення загальнонаціональних і світових ринків при капіталізмі дало новий поштовх подальшому розширенню грошового обігу. Гроші обслуговують обмін сукупного суспільного продукту, у тому числі кругообіг капіталу, обіг товарів і надання послуг, рух позичкового й фіктивного капіталу й доходів різних соціальних груп.

Усі функції грошей являють собою прояв єдиної сутності грошей як загального еквівалента товарів та послуг і перебувають у тісному зв'язку та єдності. Логічно та історично кожна наступна функція є результатом розвитку попередніх функцій. З усього вищезазначеного впливають три основні властивості грошей, які розкривають їхню сутність: гроші забезпечують загальну безпосередню обмінність — за них купується будь-який товар; гроші виражають мінову вартість товарів — через них визначається ціна товару, а це дає кількісне порівняння різних за споживчими вартостями товарів; гроші виступають загальною матеріалізацією загального робочого часу, що втілюється в товарі.

Основні поняття: гроші як загальний вартісний еквівалент, гроші як технічний інструментарій обміну, функції грошей, функціональні форми грошей. Вартість грошей. Товарні гроші. Металеві гроші. Кредитні та електронні гроші. Вексель. Чек. Банкнота. Платіжна система.

1. Сутність і функції грошей
2. Структура й характеристика грошового обігу
3. Грошові системи, їх форми та розвиток

Завдання для самостійної роботи

1. Метою логічних контрольних завдань є побудова логічних ланцюгів із наведеного переліку складових. Кожен правильно побудований ланцюжок має складатися з трьох взаємопов'язаних між собою елементів (наприклад, 1–8–20). Кожен із наведених елементів можна використати тільки один раз. У результаті ви повинні отримати п'ять логічних ланцюжків на основі зіставлення конкретних подій між собою, визначення сутності і змісту певних понять, явищ.

Перелік складових:

- 1) масштаб цін;
- 2) володіння фіктивним капіталом;
- 3) встановлене вартісне співвідношення між золотом і сріблом не відповідає їх ринковій вартості;
- 4) наявність системи зв'язку щодо акумуляції та мобілізації грошового капіталу;
- 5) засіб вираження вартості у грошових одиницях, що базується на фіксованій державою ваговій кількості металу в грошовій одиниці;
- 6) сукупність банків і банківських інститутів, що наявні у тій чи іншій країні у певний історичний період;
- 7) недоліки біметалічної грошової системи;
- 8) грошова система;
- 9) не має єдиного загального еквівалента, що суперечить природі функції грошей;
- 10) біметалізм як тип грошової системи;
- 11) складається під впливом попиту і пропозиції;
- 12) золотомонетний стандарт;
- 13) запровадження внутрішньої конвертованості національної валюти;
- 14) форма організації грошового обігу в країні, яка склалася історично і закріплена національним законодавством;
- 15) золото та срібло;
- 16) золотозливковий стандарт;
- 17) монометалізм як тип грошової системи;
- 18) може бути як золотим, так і срібним;
- 19) золотовалютний (золотодев'язний) стандарт;

- 20) характерний для країн із золотовалютним стандартом;
- 21) функціонування у вигляді системи паралельної валюти, подвійної або "кульгаючої" валюти;
- 22) системи металевого обігу та системи обігу кредитних і паперових грошей.

2. Порівняти окремі види грошей, розкрити їх переваги й недоліки при виконанні ними різних функцій. Чи всі види грошей рівною мірою виконують ці функції?

3. Перелічити, які функції виконують гроші: виплата заробітної плати, надання кредиту, прийом ощадних і строкових депозитів, участь у торгах на біржі, оплата комунальних послуг.

4. Капітал у 1000 грн вкладено в банк на 6 місяців при 6% річних. Знайти величину капіталу, що буде отримана через 6 місяців.

5. Фірми А и Б - іноземні партнери. А-україни, Б-Б- іноземної держави. Банки, що обслуговують ці фірми, мають кореспондентські відносини. Українська фірма повинна оплатити послуги іноземного партнера. При цьому в неї є гривни, але немає валюти. Банк, що обслуговує А, випишує вексель у валюті, ухвалюючи від А гривни за курсом. Платником за векселем є банк, що обслуговує фірму Б. Банк, що обслуговує фірму Б, оплачує документи фірми Б, яка тримає вексель, виставлений банком А. Банки розраховуються між собою після погашення векселя. При цьому банк фірми А перераховує валюту на рахунок банку Б. Яким векселем опосередковують розрахунки? Покажіть схему руху цього векселя.

6. Залізниця споживає електроенергію з електростанції, яка одержує газ від газопереробного підприємства, шахта користується послугами залізної дороги для перевезення вугілля. На рахунку залізної дороги не було достатньої суми грошей, і розрахунки між нею й електростанцією був зроблений векселем. Платником за векселем є шахта, оскільки вона, у свою чергу, не розплатилася із залізницею. Електростанція розплачується векселем, отриманим від залізної дороги з газопереробним підприємством, і, отже, вексель переходить до газопереробного підприємства. Після закінчення строку векселя газопереробне підприємство пред'являє вексель шахті для оплати. Визначити вид векселя й представити схему його руху

7. а) Припустимо, що кожна грошова одиниця, необхідна для обслуговування обігу товарів та послуг, обертається 4 рази на рік. Номінальний ВВП становить 2000 гр.од. Визначте розмір трансакційного попиту на гроші.

б) Дані таблиці дають уяву про спекулятивну складову попиту на гроші за різних рівнів ставки відсотку. Знайдіть загальний попит на гроші та побудуйте криву попиту на гроші.

в) Визначте рівноважну ставку відсотку, якщо пропозиція становить 600 гр.од.

г) Визначте розмір попиту на гроші та рівноважну відсоткову ставку, якщо: обсяг номінального ВВП зростає на 80 гр.од.; скоротиться на 120 гр.од.

Ставка відсотку, %	Обсяг попиту на гроші, гр.од.	
	Спекулятивний	загальний
16	20	
14	40	
12	60	
10	80	
8	100	
6	120	
4	140	

8. Маємо 2 варіанти інвестицій. При реалізації першого варіанту при вкладенні 10 тис. грн. дохід через рік складе 10 тис. грн., а при втіленні другого варіанту при вкладенні 10 тис. грн. дохід через 3 місяці складе 2500 грн. Який варіант інвестування Ви обрали б і чому?

Приклади розв'язання типових задач

Зміну часової вартості грошей потрібно також оцінювати за умови їх можливого використання у функції нагромадження, коли доходи перевищують поточні витрати і цей надлишок грошових коштів належить інвестувати з метою одержання чистого доходу (прибутку).

Інвестиції взагалі – це вкладення капіталу в будь-яку сферу економічної діяльності для зростання його вартості в майбутньому на певну величину прибутку. Інвестиції можуть здійснюватися, наприклад, у вигляді розміщення грошових коштів у банківські депозити, в цінні папери або безпосередньо в організацію підприємства.

Планування доцільності інвестицій потребує порівняння теперішньої інвестованої величини грошових коштів PV (Present Value) з можливим майбутнім доходом FV (Future Value). Для цього необхідно визначити, який чистий дохід, тобто прибуток I (Interest), буде отримано в майбутньому від теперішніх інвестицій. Таке збільшення інвестованих грошей виражають формулою

$$FV = PV + I \text{ або } I = FV - PV.$$

Нарахування чистого доходу (прибутку) за інвестованими грошовими коштами на депозити або у боргові цінні папери може проводитися методом простих або складних відсотків.

Сума грошей, яка інвестована під прості відсотки, зростає на ту саму величину відповідно до встановленої періодичності нарахування прибутку. Це впливає з того, що прибуток I та ставки відсотків r “прив’язані” до початкової вартості грошей PV :

$$I = PV \times r \times n,$$

де I – прибуток у вигляді нарахованої суми грошей за відповідними відсотками;

r – ставка відсотків у розрахунку на рік (наприклад 15% річних, або 0,15);

n – кількість окремих періодів, за якими здійснюється нарахування відсоткових платежів, тобто термін інвестованої суми грошей відповідно до встановленої періодичності нарахування відсотків (наприклад, при

щомісячному нарахуванні відсотків протягом року $n = \frac{1}{12}$, для чотирьох місяців – $\frac{4}{12}$ і т.д.).

Підставляючи значення I у формулу для майбутньої суми FV , дістанемо

$$FV = PV + PV \times r \times n = PV (1 + r \times n).$$

Якщо, наприклад, 1000 грн розміщено на банківський депозит терміном до одного року з нарахуванням відсотків щомісяця на рівні 15% річних, то місячний прибуток для вкладника за простими відсотками дорівнюватиме $I = PV \times r \times n = 1000 \times 0,15 : 12 = 12,50$ грн. Загальна сума грошей FV через чотири місяці на даному депозиті становитиме

$$FV = PV (1 + r \times n) = 1000 \times (1 + 0,15 \times \frac{4}{12}) = 1050 \text{ грн.}$$

Для короткострокових депозитів можливе навіть щоденне нарахування відсотків. Так, депозит у розмірі 1000 грн при щоденному нарахуванні відсотків у розмірі 12% на рік, тобто на 365 днів, принесе через 112 днів прибуток 36,82

$$\text{грн (} I = \frac{1000 \times 0,12 \times 112}{365} = 36,82 \text{ грн)}.$$

У розрахунках майбутньої вартості грошових коштів за методом складних (кумулятивних) відсотків використовують таку формулу:

$$FV = PV (1 + r)^n,$$

де FV – майбутня вартість грошових коштів, нарощена за складними відсотками;

PV – сьогоднішня (первісна) вартість грошових коштів;

r – відсоткова ставка, виражена десятковим дробом, відповідно до розрахункових періодів;

n – кількість окремих періодів, за якими здійснюється нарахування відсоткових платежів.

Після закінчення певного розрахункового періоду на суму інвестованих грошей нараховуються відсотки і отримана величина прибутку приєднується до первісної суми; у наступному розрахунковому періоді відсоткова ставка застосовується до нової, вже збільшеної, величини.

Такий метод підрахування прибутку називається компаундінгом (Compounding), або розрахунком майбутньої вартості сьогоднішнього руху грошей, а кожний період цього процесу – компаундом (Compound). Прибуток за складними відсотками може нараховуватися щорічно, щоквартально, щомісячно, щоденно. Якщо, наприклад, складні відсотки нараховуються щомісячно, то це називається щомісячним компаундом, а кожний такий місяць – відповідним конверсійним періодом.

Наприклад, 1000 грн розміщено на банківський депозит з нарахуванням складних відсотків із щомісячним конверсійним періодом на рівні 15% річних.

Прибуток за перший місяць нараховується у сумі 12,50 грн ($1000 \times \frac{0,15}{12} =$

12,50 грн). За другий місяць прибуток становить $(1000 + 12,50) \times \frac{0,15}{12} = 12,66$

грн. За третій місяць депозитна сума вже складатиме 1037,97 грн і, відповідно,

прибуток – 12,81 грн ($1025,16 \times \frac{0,15}{12} = 12,81$ грн). За четвертий місяць відсотки

будуть нараховуватися до суми 1037,97 грн і становитимуть 12,97 грн, а вся нарощена сума грошей за чотири місяці досягне 1050,94 грн. Отже, за

формулою розрахунку майбутньої вартості грошей методом складних відсотків (методом компаундування) нарощена сума грошей за чотири місяці становить

$1000 \times (1 + \frac{0,15}{12})^4 = 1050,94$ грн.

Таким чином, перехід від оцінювання вартості грошей сьогодні до їх вартості в майбутньому являє собою так зване компаундування. Протилежний процес розрахунку сьогоднішнього еквівалента вартості грошових коштів, що мають бути в майбутньому, називається дисконтуванням (Discounting).

Процес дисконтування здійснюється як за простими, так і за складними відсотками.

Наприклад, потрібно визначити, яку суму грошей сьогодні інвестувати (в банківські депозити, цінні папери і т.д.), щоб через вісім місяців мати в своєму розпорядженні 1000 грн. Інвестування може дати прибуток на рівні 15% річних.

Для розрахунку сьогоднішньої суми грошових коштів для їх інвестування за простими відсотками використовується формула

$$PV = \frac{FV}{1+r \times n}$$

За наведеним вище прикладом для отримання через вісім місяців грошей у сумі 1000 грн потрібно сьогодні інвестувати під 15% річних 909,10 грн, тобто

$$PV = \frac{1000}{1+0,15 \times \frac{8}{12}} = 909,10 \text{ грн.}$$

При розрахунках сьогоднішньої вартості грошових коштів у процесі їх дисконтування за складними відсотками використовують формулу

$$PV = \frac{FV}{(1+r)^n}$$

У компаундуванні множник $(1+r)^n$ називається множителем нарощування вартості за складними відсотками, а в дисконтуванні множник $\frac{1}{(1+r)^n}$ – це множник дисконтування вартості за складними відсотками. При багатоступеневих розрахунках значення цих множників визначається за спеціальними таблицями фінансових обчислювань.

Важливим аспектом функціонування грошей є кредитні відносини. Основною формою кредитування виступає банківський кредит, за яким банк надає клієнтові у тимчасове користування власні або залучені грошові кошти на умовах їх повернення зі сплатою кредитного відсотка.

Розмір кредитного відсотка залежить від суми кредиту, його тривалості, типу валюти, ризику неплатежу та виду забезпечення. Зокрема, чим триваліший термін кредиту, тим, як правило, вища ставка річного відсотка.

Для обчислення відсотків, нарахованих за кредит, використовують формулу

$$B = \frac{B \times C_p \times D}{365 \text{ дн.} \times 100\%}$$

де B – вартісна величина нарахованих відсотків;

B – величина основного боргу;

C_p – річна відсоткова ставка за кредит;

D – кількість днів користування кредитом (365 днів у році прийняти за базу).

Наприклад, банк надав підприємству кредит на суму 100 000 грн на термін 90 днів за ставкою 25% річних. При цьому величину нарахованих відсотків розраховують так:

$$B = \frac{100000 \text{ грн} \times 25\% \times 90 \text{ дн.}}{365 \text{ дн.} \times 100\%} = 6164,38 \text{ грн.}$$

І, навпаки, знаючи величину витрат за кредитом у вартісному вираженні, можна визначити річну відсоткову ставку:

$$C_p = \frac{B \times 365 \text{ дн.} \times 100\%}{B \times D}$$

У попередньому прикладі, знаючи величину витрат за кредитом (6164,38 грн) і його термін (90 днів), можна визначити, за якою ставкою нараховували відсотки:

$$B = \frac{6164,38 \text{ грн} \times 365 \text{ дн.} \times 100\%}{100000 \text{ грн} \times 90 \text{ дн.}} = 25\% \text{ річних.}$$

Поряд з банківським кредитуванням використовується також комерційний кредит як товарна форма кредиту, що надається продавцями покупцям на умовах розстрочки платежу за продані товари або надані послуги.

Наприклад, при постачанні товарів на суму 100 000 грн на умовах розстрочки платежу за відсотковою ставкою 26% річних у договорі зазначено, що 30 000 грн будуть погашені через 30 днів, а решта (70 000 грн) – через 60 днів з дати відвантаження. В подібних випадках використовують два способи нарахування відсотків: лінійний і штафельний.

За лінійним методом величину відсотків розраховують для кожної частини кредиту окремо з дати його надання. У наведеному прикладі за допомогою цього методу загальна величина відсотків буде нарахована у таких розмірах:

$$1) B_1 = \frac{30000 \times 26\% \times 30 \text{ дн.}}{365 \text{ дн.} \times 100\%} = 641,10 \text{ грн};$$

$$2) B_2 = \frac{70000 \times 26\% \times 60 \text{ дн.}}{365 \text{ дн.} \times 100\%} = 2991,78 \text{ грн};$$

$$3) B_{\text{загальн}} = B_1 + B_2 = 3632,88 \text{ грн.}$$

За штафельним методом відсотки нараховують на залишок основного боргу за період з дати його використання до дати погашення. Загальну суму нарахованих відсотків згідно зі штафельним методом розраховують за формулою

$$B = \frac{(B \times D_1 + (B - B_1) \times D_2) \times C_p}{365 \text{ дн.} \times 100\%}$$

де B – вартісна величина нарахованих відсотків;

B – величина основного боргу;

B_1 – виплачений борг за перший період;

D_1 – кількість днів користування кредитом за перший період;

D_2 – кількість днів користування кредитом за другий період;

C_p – річна відсоткова ставка за кредит.

У наведеному прикладі загальна сума нарахованих відсотків за штафельним методом

$$B = \frac{(100000 \text{ грн} \times 30 \text{ дн.} + (100000 - 30000 \text{ грн}) \times 30 \text{ дн.}) \times 26\%}{365 \text{ дн.} \times 100\%} = 3632,88 \text{ грн.}$$

Крім зазначених вище лінійного та штафельного методів, властивих при нарахуванні відсотків за комерційними кредитами, як для комерційного, так і

банківського кредитування використовують три способи обчислення та сплати відсоткового боргу: прогресивний, регресивний і пропорційний.

За прогресивним способом відсотки нараховують на окремо виділені частини основного боргу відповідно до решти днів загального кредитного терміну. При цьому сума відсотків, яка сплачується за перший період, найменша, а надалі сума сплачених відсотків збільшується (прогресує).

Наприклад, отриманим кредитом на суму 600 000 дол. США обумовлено погашення основного боргу та нарахованих відсотків у три етапи (транші) протягом 360 днів зі ставкою 6% річних.

Прогресивний спосіб нарахування та сплати відсотків має такий вигляд:

$$\begin{aligned} V_1 &= \frac{200000 \text{ дол.} \times 6\% \times 120 \text{ дн.}}{365 \text{ дн.} \times 100\%} = 4000 \text{ дол.} ; \\ V_2 &= \frac{200000 \text{ дол.} \times 6\% \times 240 \text{ дн.}}{365 \text{ дн.} \times 100\%} = 8000 \text{ дол.} ; \\ V_3 &= \frac{200000 \text{ дол.} \times 6\% \times 360 \text{ дн.}}{365 \text{ дн.} \times 100\%} = 12000 \text{ дол.} , \end{aligned}$$

де V_1 – сума відсотків, яка сплачується в першому платежі;

V_2 – сума відсотків, яка сплачується в другому платежі;

V_3 – сума відсотків, яка сплачується в третьому платежі.

За регресивним способом відсотки нараховують із залишкової суми заборгованості від дати останнього платежу. При цьому в першому платежі (V_1) сплачується найбільша сума відсотків, у другому та третьому (V_2 і V_3) вони поступово зменшуються.

У наведеному прикладі регресивний спосіб нарахування відсотків має такий вигляд:

$$\begin{aligned} V_1 &= \frac{600000 \text{ дол.} \times 6\% \times 120 \text{ дн.}}{365 \text{ дн.} \times 100\%} = 12000 \text{ дол.} ; \\ V_2 &= \frac{400000 \text{ дол.} \times 6\% \times 120 \text{ дн.}}{365 \text{ дн.} \times 100\%} = 8000 \text{ дол.} ; \\ V_3 &= \frac{200000 \text{ дол.} \times 6\% \times 120 \text{ дн.}}{365 \text{ дн.} \times 100\%} = 4000 \text{ дол.} \end{aligned}$$

Пропорційний (змішаний) спосіб нарахування відсотків полягає в обчисленні загальної суми боргу за кредит і діленні її на кількість платежів (траншів). За таким способом відсотки сплачують рівними (пропорційними) внесками. У наведеному прикладі загальна сума відсотків за кредити

$$V_{\text{загальн}} = 12000 \text{ дол.} + 8000 \text{ дол.} + 4000 \text{ дол.} = 24000 \text{ дол.}$$

Поділивши цю суму на кількість траншів (їх три), визначають величину одноразової сплати відсотків:

$$B_{1(2,3)} = \frac{24000 \text{ дол.}}{3} = 8000 \text{ дол.}$$

Своєрідною формою банківського кредитування підприємств, що продають продукцію з відстрочкою оплати та оформленням відповідного векселя, є банківський облік векселів – операція банку, що полягає у викупі векселів у їх власників за певною (дисконтною) ціною залежно від їх номіналу, терміну погашення та облікової вексельної ставки. Облікову (дисконтну) ціну векселя визначають за формулою

$$OЦ_v = \frac{HC \times D \times OC_v}{365 \text{ дн.} \times 100\%},$$

де ОЦ_v – облікова (дисконтна) ціна векселя на момент його продажу (обліку банком);

HC – номінальна сума векселя, яку мусить погасити (оплатити) боржник у термін, обумовлений векселем;

D – кількість днів від моменту продажу (обліку) векселя до моменту його погашення боржником;

OC_v – річна облікова вексельна ставка, за якою здійснюється дисконтування суми векселя, %.

З метою регулювання рівня позичкового відсотка на ринку грошей Центральний банк використовує як спосіб рефінансування комерційних банків переоблік (повторний облік) векселів, що за процедурою первинного дисконтного обліку знаходяться у розпорядженні комерційних банків.

Список літератури

1. *Алексеев, І. В.* Гроші та кредит : навч. посіб. / І. В. Алексеев, М. К. Колісник. – К. : Знання, 2009. – 253 с.
2. *Головач А.В.* Фінансова статистика (з основами теорії статистики): Навч. посібник – К.: МАУП, 2002. – С. 60 - 67.
3. *Гриценко А.* Деньги: возникновение, сущность, функции и агрегаты / А. Гриценко // Экономика Украины. – 1999. – № 2. – С. 62–71.
4. *Гроші та кредит: Підручник / За заг. ред А. І. Щетиніна.* – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Центр навч. літ., 2006. – С. 27–29; С. 96–106.
5. *Габбард Р. Глен.* Гроші, фінансова система та економіка: Пер з англ. / Глен. Р. Габбард; Наук. ред. пер.: М. Савлук, Д. Олесевич. – К.: КНЕУ, 2004. – 889 с.
6. *Івасів, Б. С.* Гроші та кредит : підручник / Б. С. Івасів ; Нац. банк України,

- М-во освіти і науки України, НБУ, ТНЕУ. – 3-є вид. змінене і допов. – К. : Кондор ; Т. : Карт-бланш, 2008. – 528 с.
7. *Мельникова А. С.* Твердые деньги: [О становлении денеж. системы сов. государства] / А. С. Мельникова. – 2-е изд., доп. – М.: Политиздат, 1973. – 72 с.
  8. *Рябинина, Л. Н.* Деньги и кредит : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Л. Н. Рябинина ; М-во образования и науки Украины, Одес. гос. экон. ун-т. – 2-е изд., перераб. і доп. – К. : ЦУЛ, 2008. – 601с.
  9. *Тимохова Г. Б.* Гроші та кредит : Навч. посіб. для студ. экон. спец. / Г. Б. Тимохова ; Нар. укр. акад. [Каф. менеджменту] – Х. : Вид-во НУА, 2007. – С. 5–16.
  10. *Чухно А. А.* Природа сучасних грошей, кредиту та грошово-кредитної політики // Фі-нанси України. — 2007. — № 1. — С. 3–16.

Тема 2. Грошова маса.

Грошова маса являє собою результат взаємодії двох потоків. Один потік – випуск грошей, що означає розподіл платіжних засобів через банки серед економічних агентів, які мають потребу в грошах; інший – повернення грошей боржниками, що має місце при зменшенні боргових вимог в активах банків через сплату боргів. При вивченні даного питання важливо пам'ятати, що йдеться про сукупну величину грошової маси, яка включає гроші безготівкового обігу й готівку.

Регулюючи величину, структуру й параметри грошової маси, держава забезпечує стабільність і бажані зміни в існуючих умовах господарювання. Грошові механізми й стимули посідають центральне місце в ринковій системі. Належна якість кооперації й спеціалізації, рівень взаємного співробітництва й довіри, взаємодія державних і недержавних інститутів досягаються за допомогою руху грошей між різними суб'єктами економіки.

На швидкість обігу грошей впливають загальноекономічні фактори, тобто циклічний розвиток виробництва, темпи його зростання, рух цін, а також грошові (монетарні) фактори, тобто структура платіжного обороту (співвідношення готівкових і безготівкових грошей), розвиток кредитних операцій і взаємних розрахунків, рівень процентних ставок за кредит на грошовому ринку, а також впровадження комп'ютерів для операцій у кредитних установах і використання електронних грошей у розрахунках.

Перехід грошей з безготівкового обігу на готівковий — результат жорсткої фінансової політики, який призводить до розширення ухилень від сплати податків. Крім того, скорочення безготівкового обороту свідчить про зниження здатності держави впливати на реальні господарські процеси.

На грошову масу впливають два фактори:

— кількість грошей;

— швидкість обертання грошей.

Існує багато механізмів зміни маси грошей в обороті, зокрема: емісія готівкових грошей Національним банком України (НБУ) і продаж її комерційним банкам (КБ); емісія безготівкових грошей Центральним банком: — надання позичок комерційним банкам шляхом їхнього рефінансування; — через купівлю в комерційних банках цінних паперів; — через купівлю в комерційних банках та їхніх клієнтів іноземної валюти для поповнення золотовалютного резерву; купівля готівкових грошей комерційними банками у НБУ; вилучення безготівкових грошей з обороту шляхом погашення зобов'язання КБ перед НБУ; безготівкова емісія грошей комерційними банками через грошово-кредитну мультиплікацію їхніх вільних резервів та депозитних вкладів.

Основні поняття: грошова маса, швидкість обігу грошей, монетарні фактори, кредитні операції, грошова база, норма обов'язкового резерву, прості рівняння грошового обігу, механізм саморегулювання грошового ринку, грошовий оборот, рух грошей, грошові потоки, готівковий оборот, безготівковий грошовий оборот, грошовий агрегат.

1. Характеристика грошової маси.
2. Регулювання розміру грошової маси.
3. Методи визначення швидкості обігу грошей

Завдання для самостійної роботи

1. За яких умов кількісна теорія грошей може добре прогнозувати взаємозв'язок між змінами грошової маси й рівня цін? Чи показує кількісна теорія взаємозв'язок між збільшенням грошової маси й зростанням рівня цін за короткі проміжки часу?

2. Визначте, як зміниться номінальний обсяг ВВП, якщо швидкість обігу грошей становить 1,84 оборотів і залишається незмінною, а грошова пропозиція зросте з 300 до 431 млрд грн.

3. Розрахуйте величину грошового агрегату M2 за такими даними:
- готівка на руках у населення — 134,43 млрд грн;
  - готівка в касах юридичних осіб — 39,43 млрд грн;
  - строкові депозити — 302,11 млрд грн;
  - кошти на спеціальних карткових рахунках — 5,3 млрд грн;
  - готівка в оборотних касах банків — 23 млрд грн;
  - депозити до запитання — 114 млрд грн.

4. На підставі інформації, що наведена у таблиці, розрахувати рівень монетизації економіки. Як зміниться рівень монетизації, якщо зросте грошовий агрегат М2?

№ пор	Показник	Одиниця виміру	Сума
1	Переказні депозити в іноземній валюті	% від строкових коштів	65
2	Переказні депозити у національній валюті	млрд. грн.	90
3	Строкові депозити у національній валюті	млрд. грн.	170
4	Кошти поза банками	млрд. грн.	120
5	Цінні папери власного боргу	% від М2	3
6	Вартість ВВП за рік	млрд. грн.	1750
7	Готівка в касах банків	млрд. грн.	90

5. На підставі інформації, яка наведена в таблиці, визначити показники грошової маси М3 та грошової бази Гб. Яка існує залежність між грошовим мультиплікатором та грошовою базою?

№ пор	Показник	Одиниця виміру	Сума
1	Кошти поза банками	млрд. грн	110
2	Кошти в касах банків	% від М0	12
3	Переказні депозити у національній валюті	% від М0	180
4	Строкові депозити у національній валюті	млрд. грн.	170
5	Цінні папери власного боргу	млрд. грн	3
6	Резерви банків	млрд. грн.	20
7	Переказні депозити в іноземній валюті екв.	млрд. грн.	120

6. Порівняйте фактичну швидкість обіговості грошей у наявному грошовому обігу з ідеальним значенням, якщо середня грошова маса за звітний період, розрахована за агрегатом М1, становить: М0 = 110 млрд грн, сума поточних рахунків у комерційних банках становить 10% від М0, депозити до запитання — 70 млрд грн, середній розмір грошових надходжень у каси банків — 3,8 млрд грн, сума видатків — 65% розміру надходжень. Ідеальне значення швидкості обігу грошей — 1.

7. Визначити кількість грошей, необхідних для безінфляційного обігу, за такими даними:

- сума цін реалізованих товарів, робіт, послуг (ВВП) — 890 млрд грн;
- сума цін товарів, робіт, послуг, що реалізовані з відстроченням платежу — 23% обсягу реалізації товарів, робіт та послуг;
- сума платежів за зобов'язаннями, термін оплати яких настав, — 134 млрд грн;
- сума платежів, що взаємно погашаються, — 19% загального обсягу реалізації товарів, робіт та послуг;
- середня кількість оборотів грошової маси (M2) за рік — 6.

7.1. Як саме зміниться обсяг грошової маси, якщо її оборотність зросте на 3 оберти?

7.2. Як саме зміниться обсяг грошової маси, якщо не буде проводитися взаємне зарахування боргів?

8. Визначити реакцію грошей та її причини у повній моделі пропозиції грошей:

Суб'єкт грошового ринку	Зміна параметру	Реакція грошей (M)	Причина
Центральний банк	Норма обов'язкових резервів на чекові депозити (r_d) ↑		
	Власна грошова маса (MB_n) ↑		
	Облікова ставка (i_d) ↑		

9. Визначити реакцію грошей та її причини у повній моделі пропозиції грошей:

Суб'єкт грошового ринку	Зміна параметру	Реакція грошей (M)	Причина
Вкладники	Багатство ↑		
	Незаконна діяльність ↑		
	Ринкові процентні ставки (i) ↑		

Приклади розв'язання типових задач

Приклад 1

Розрахуйте величину агрегатів грошової маси України, якщо:

- готівка поза банками — 125 млрд грн;
- готівка в касах юридичних осіб — 30 млрд грн;
- депозити до запитання — 71 млрд грн;
- строкові вклади — 167 млрд грн;
- валютні заощадження — 120 млрд грн;
- кошти за трастовими операціями — 1 млрд грн;
- вартість облігацій державного займу — 1,7 млрд грн.

Розв'язок.

Розраховуємо величину агрегатів грошової маси:

$M_0 = \text{готівка поза банками} + \text{готівка в касах юридичних осіб} = 125 + 30 = 155$ (млрд.грн);

$M_1 = M_0 + \text{депозити до запитання} + \text{кошти на спеціальних карткових рахунках} = 155 + 71 = 226$ (млрд грн);

$M_2 = M_1 + \text{строкові вклади} + \text{валютні заощадження} = 226 + 167 + 120 = 513$ (млрд грн).

$M_3 = M_2 + \text{кошти за трастовими операціями} + \text{вартість облігацій державного займу} = 513 + 1 + 1,7 = 515,7$ (млрд грн).

Агрегат M_3 охоплює всі форми грошей і являє собою грошову масу.

Відповідь: $M_0 = 155$ млрд грн; $M_1 = 226$ млрд грн; $M_2 = 513$ млрд грн; $M_3 = 515,7$ млрд грн.

Приклад 2

Розрахуйте величину грошового агрегату M_2 :

- готівка на руках у населення — 91,1 млрд грн;
- готівка в касах юридичних осіб — 20 млрд грн;
- строкові депозити — 209,5 млрд грн;
- кошти на спеціальних карткових рахунках — 3 млрд грн;
- готівка в оборотних касах банків — 31 млрд грн;
- депозити до запитання — 36,6 млрд грн.

Розв'язок.

Для розрахунку грошового агрегату M_2 необхідно розрахувати величини грошових агрегатів M_0 та M_1 : $M_0 = \text{готівка на руках у населення} + \text{готівка в касах юридичних осіб} = 91,1 + 20 = 111,1$ (млрд грн).

$M_1 = M_0 + \text{готівка в касах банків} + \text{депозити до запитання} + \text{кошти на спеціальних карткових рахунках} = 111,1 + 31 + 36,6 + 3 = 181,7$ (млрд грн).

$M_2 = M_1 + \text{строкові вклади} = 181,7 + 209,5 = 391,2$ (млрд грн).

Відповідь: $M = 391,2$ млрд грн .

Приклад 3

Визначте середньоквартальну та річну швидкість обігу грошей в Україні за такими даними:

– на 01.04 обсяг ВВП2008 — 187,717 млрд грн; грошова маса (M3) — 416,013 млрд грн;

– на 01.07 обсяг ВВП2008 — 421,417 млрд грн; грошова маса (M3) — 450,589 млрд грн;

– на 01.10 обсяг ВВП2008 — 697,194 млрд грн; грошова маса (M3) — 477,659 млрд грн;

– на 31.12 обсяг ВВП2008 — 949,864 млрд грн; грошова маса (M3) — 515,727 млрд грн.

Розв'язок.

Щоб знайти середньоквартальну швидкість обігу грошей, необхідно розрахувати швидкість обігу грошей за кожний квартал окремо, використовуючи формулу:

$$V = \frac{\Delta \hat{I}}{\hat{I}}$$

$$V_1 = \frac{187,717}{416,013} = 0,45 \text{ (іа .)};$$

$$V_2 = \frac{421,417 - 187,717}{450,589} = 0,52 \text{ (іа .)};$$

$$V_3 = \frac{697,194 - 421,417}{477,659} = 0,58 \text{ (іа .)};$$

$$V_4 = \frac{949,864 - 697,194}{515,727} = 0,49 \text{ (іа .)};$$

$$V_{\text{ср}} = \frac{0,45 + 0,52 + 0,58 + 0,49}{4} = 0,51 \text{ (іа .)};$$

Розраховуємо річну швидкість обігу грошей:

$$\dot{I}_c = \frac{416,013 + 450,589 + 477,659 + 515,727}{4} = 464,997 (\text{ієдä äđí})$$

$$V_{св} = \frac{949,864}{464,997} = 2,04 (\text{іá .})$$

Відповідь: середньоквартальна швидкість грошей за агрегатом МЗ становить: $V_{СКВ} = 0,51$ об.; річна швидкість обігу грошей дорівнює: $V_{ср} = 2,04$ об.

Список літератури

1. Булеєв І. П. Гроші та кредит : Навч. посіб./ І. П. Булеєв, С. Т, Пілецька, Т. Ю. Коритько, А. В. Гаврікова. – К. : Центр навч. л-ри, 2007. – С. 14–15.
2. Базилевич, В. Д. Макроекономіка : навч. посіб. / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик. – 2-е вид., допов. – К. : Атіка, 2009. – 367 с.
3. Гриценко А. Деньги: возникновение, сущность, функции и агрегаты / А. Гриценко // Экономика Украины. – 1999. – № 2. – С. 62–71.
4. Гальчинський А. С. Теорія грошей. / А. С. Гальчинський – К.: Основа, 1996. – С. 137–143.
5. Івасів, Б. С. Гроші та кредит : підручник / Б. С. Івасів ; Нац. банк України, М-во освіти і науки України, НБУ, ТНЕУ. – 3-є вид. змінене і допов. – К. : Кондор ; Т. : Карт-бланш, 2008. – 528 с.
6. Коваленко Д. І. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 344 с.
7. Тимохова Г. Б. Гроші та кредит : Навч. посіб. для студ. екон. спец. / Г. Б. Тимохова ; Нар. укр. акад. [Каф. менеджменту] – Х. : Вид-во НУА, 2007. – С. 18–25.
8. Харрис Л. Денежная теория / Л. Харрис – М.: Прогресс,, 199. – 219 с.
9. Хайек Ф. А. Частные деньги / Ф. А Хайек; Пер. с англ. М. Лозинского – М: БАКОМ, 1996. – 110 с.

Тема 3. Інфляція. Система антиінфляційних заходів.

Інфляція є обернено пропорційною величиною цінової динаміки і виявляється в підвищенні загального рівня цін у країні. Держава, прагнучи ослаблення можливих циклічних коливань економічних процесів, вживає заходів до регулювання процесу виробництва, використовуючи грошову й кредитну системи, які тісно взаємозалежні, особливо в результаті панування кредитних грошей.

Інфляція в її відкритому варіанті виявляється у підвищенні цін, але їх зростання

може бути різним. Тому для вимірювання інфляції використовують її показник. Він озраховується різними способами.

На практиці інфляцію можна обчислити за допомогою індексів цін:
індекс споживчих цін (ІСЦ);
індекс цін на засоби виробництва (цін виробника) (ІЦВ);
індекс цін ВВП, або дефлятор ВВП;
загальний індекс інфляції.

У багатьох промислово розвинених країнах під впливом посилення інфляції й наростання кризових явищ в економіці в середині 1970-х років набуло поширення таргетування – установлення цільових орієнтирів з метою регулювання приросту грошової маси в обігу та кредиті, якими повинні керуватися центральні банки.

На практиці важко відрізнити один існуючий вид інфляції від іншого, вони тісно взаємодіють, тому зростання заробітної плати, наприклад, може виглядати і як інфляція витрат. Величезну роль у розкручуванні гіперінфляції відіграють інфляційні очікування. Багато економістів Заходу й нашої країни особливо виділяють даний фактор, підкреслюючи, що його подолання – найважливіше завдання антиінфляційної політики.

Негативні наслідки інфляції змушують уряди різних країн проводити певну антиінфляційну політику.

Серед комплексу заходів щодо оздоровлення та впорядкування грошового обороту особливе місце посідають грошові реформи. Вони являють собою повну чи часткову перебудову грошової системи, яку проводить держава, з метою оздоровлення чи поліпшення механізму регулювання грошового обороту відповідно до нових соціально-економічних умов.

Основні поняття: форми інфляції, інфляція попиту, інфляційний цикл, інфляція і дефляція, показники вимірювання інфляції, фіскальна інфляція, індекс інфляції, інфляція попиту, інфляція пропозиції, нуліфікація, девальвація, ревальвація, деномінація, грошові реформи, таргетування.

1. Інфляція: сутність і форми прояву
2. Види та типи інфляції
3. Антиінфляційна політика держави

Завдання для самостійної роботи

1. Поясніть, чому при гіперінфляції рівень монетизації економіки знижується.

2. Розгляньте такі випадки державного втручання в економіку: обмеження забруднення повітря, наукові пошуки вакцини проти СНІДу, виплати для перестарілих, регулювання цін місцевої водної монополії, заходи монетарної

політики щодо приборкання інфляції. Яка роль держави розкривається в кожному прикладі.

3. Характеристика ситуації: Вкладник відкрив депозит в сумі 50 000 грн. на 3 місяці з щомісячним нарахуванням складних процентів. Процентна ставка по вкладу складає – 30% річних. Рівень інфляції - 4% в місяць. Постановка завдання: Визначити, яку суму отримає вкладник на момент закриття рахунку та розрахувати індекс інфляції за три місяці.

4. Оцінити суму вкладу з точки зору купівельної спроможності та реальний дохід вкладника з точки зору купівельної спроможності. Зробити висновки.

5. Існує зобов'язання сплатити 100 тис. грн через 5 років. Сторони погодилися змінити умови погашення боргу. Через 2 роки виплачується 30 тис., а залишок – через 4 роки після першої виплати. Визначити суму остаточного платежу при 21% річних.

6. Для погашення боргу величиною 45 000 грн зі строком погашення 18.04. позичальник виписав своєму кредиторіві векселі: один – на суму 12 000 грн зі строком погашення 30.05, другий – на суму 15 000 грн, зі строком погашення 15.07 і два однакових векселі зі строками погашення 24.06 й 25.08. Знайти номінальну величину цих двох векселів.

7. На основі наступних даних:

рік	ІСЦ, %	середньозважена відсоткова ставка за кредитами, %
X	110	49,1
Y	120	54,5
Z	119	53,4

Необхідно розрахувати:

а) період подвоєння цін ("правило 72" і "правило 69");

б) рівень інфляції у кожному році;

в) реальну доходність позичкових операцій ("формула Фішера").

7. Припустимо, що надається кредит у 100 тис. грн за нульового рівняння інфляції. При цьому кредитор розраховує отримати 115 тис. грн. Але в економіці почалися інфляційні процеси, і рівень інфляції становить 15%.

а) Хто за цих умов матиме вигоду, а хто зазнає витрат?

б) Обчисліть ці витрати.

8. Визначте очікуваний темп цінової інфляції звітного року, якщо в попередньому році середня маса грошей в обороті становила 548 млрд грн, причому вона здійснила 2,7 обороту, фізичний обсяг ВВП становив 791 млрд од.

9. Припустимо, що Україна намагається стабілізувати співвідношення гривня/долар за умови, що ціни в доларах щорічно зростають на 7%.

а) Яким повинен бути рівень інфляції в Україні для здійснення стабілізації обмінного курсу валют?

б) Який повинен бути темп росту грошової маси в Україні, якщо співвідношення кількісної теорії грошей виконується в Україні і США при постійних поведінкових коефіцієнтах k , а економічний ріст у Україні складає 2% у рік?

в) Чи збережеться сталість поведінкових коефіцієнтів, якщо в Україні з'явиться тенденція до зниження процентних ставок?

10. У кінці кожного місяця сім'я робить внесок у банк у сумі 1 тис. грн під номінальну ставку 18%. Нарахування відсотків щомісячне. Який необхідний строк, щоб сума накопичень стала достатньою для купівлі легкового автомобіля вартістю 258 тис. грн? Розв'яжіть задачу для випадку врахування інфляції, якщо річний рівень інфляції очікується 10%.

11. Передбачається поставка обладнання вартістю 800 тис. грн. Можливі такі варіанти поставок:

а) аванс — 15%. Оплата вартості, яка залишилася, протягом 2 років однаковими місячними платежами під номінальну ставку 16% річних. Нарахування відсотків щомісяця;

б) аванс — 10%. Відстрочка платежу протягом 6 місяців. Оплата вартості, яка залишилася, однаковими квартальними платежами протягом 2 років. Нарахування відсотків один раз на рік за ставкою 17% річних.

Розгляньте фінансові умови запропонованих варіантів.

Розв'яжіть задачу також для випадку, коли річний рівень інфляції очікується на рівні 6%.

Проста річна облікова ставка банку 9,5%, а реальна річна облікова ставка 4,6%. Визначте річний рівень інфляції.

Приклади розв'язання типових задач

Гроші мають часову вартість, тобто таку вартість, яку з фінансової точки зору потрібно оцінювати з урахуванням часу, протягом якого грошові кошти можуть змінювати свою купівельну спроможність i , відповідно, валютний курс.

Динаміка вартості грошей визначається динамікою цін. Ці величини знаходяться в обернено пропорційній залежності. Так, інфляційне зростання цін, тобто таке їх підвищення, яке не супроводжується відповідним покращанням якості товарів або послуг, знижує купівельну спроможність грошей. Навпаки, зниження цін підвищує купівельну спроможність грошей.

Інфляція як процес знецінення грошей внаслідок підвищення загального рівня цін (або дефляція як зворотне явище) вимірюється за допомогою індексу цін.

Індекс цін являє собою показник динаміки та співвідношення рівня цін за певний період. Цей індекс може бути індивідуальним, тобто для окремих товарів і послуг, або зведеним, що характеризує співвідношення рівня цін для певної сукупності товарів і послуг. Зведений індекс може використовуватися для визначення динаміки цін усієї сукупності товарів і послуг (загальний індекс валового внутрішнього продукту) або окремої групи їх різновиду (груповий індекс), а також для індексації грошових доходів населення.*

Так, індекс цін певного набору споживчої продукції (товарів і послуг для споживання населенням) як показник так званої вартості життя використовується для оцінки реальних доходів населення та визначення прожиткового мінімуму в державному регулюванні мінімальної заробітної плати, пенсій та інших соціальних виплат.

Індекс цін (I_c) розраховують за формулою

$$I_c = \frac{\sum P_{i_1} \times Q_{i_0}}{\sum P_{i_0} \times Q_{i_0}} \quad (i = 1, 2, \dots, n)$$

де P_i (Price) – ціна певного різновиду продукції;

Q_i – кількість продукції;

i – різновиди продукції, за якою відслідковується динаміка цін;

0 і 1 – базовий та поточний періоди.

Грошові кошти, що витрачаються на придбання продукції, необхідно оцінювати з точки зору їх реальної купівельної спроможності у зв'язку з можливою зміною цін. Якщо рівень цін зростає, то купівельна спроможність грошей у зворотній пропорційності спадає, і навпаки.

Наприклад, індекс цін споживчої продукції в Україні склав за 2012 рік 108,2%, або у вигляді десяткового дробу – 1,082.

Це означає, що купівельна спроможність грошового доходу, спрямованого на купівлю цієї продукції, зменшилась відповідно до інфляції. Так, номінальний дохід у 462,27 грн має реальну купівельну спроможність на рівні 427,24 грн ($462,27 \text{ грн} : 1,082 = 427,24 \text{ грн}$).

Якщо у 2004 році індекс цін становив 112,3%, то дохід у 590,53 грн внаслідок даної інфляції матиме реальну купівельну спроможність 525,85 грн ($590,53 \text{ грн} : 1,123 = 525,85 \text{ грн}$).

Такий метод зведення номінального доходу до рівня купівельної спроможності грошей з урахуванням інфляційного зростання цін називається дефлятуванням, тобто зменшенням номінального доходу на показник інфляції. При дефлятуванні використовують формулу

$$D_{\text{реал}} = \frac{D_{\text{номінал}}}{I_{\text{ц}}},$$

де $D_{\text{реал}}$ – реальний дохід як реальна купівельна спроможність грошей;

$D_{\text{номінал}}$ – номінальна величина доходу;

$I_{\text{ц}}$ – індекс цін.

В умовах зміни номінального доходу його реальну динаміку визначають за формулою

$$I_{\text{реал}} = \frac{I_{\text{номінал}}}{I_{\text{ц}}},$$

де $I_{\text{реал}}$ – індекс зміни реального доходу;

$I_{\text{номінал}}$ – індекс зміни номінального доходу;

$I_{\text{ц}}$ – індекс цін.

Наприклад, дохід збільшився з 462,27 до 590,53 грн, тобто на 28%. В умовах зростання інфляції на 12,3% індекс зміни реального доходу

$$I_{\text{реал}} = \frac{1,28}{1,123} = 1,14$$

, тобто реальний дохід збільшився на 14% і становить 114% від номінального доходу. Номінальний дохід у 590,53 грн має реальну купівельну спроможність 673,20 грн ($590,53 \text{ грн} \times 1,14 = 673,20 \text{ грн}$), тобто на 82,67 грн більше ($590,53 \text{ грн} \times 0,14 = 82,67 \text{ грн}$).

Обчислення індексу цін за певний період здійснюється наростаючим методом, тобто шляхом множення відповідних індексів цін.

Наприклад, якщо індекс цін за червень 2011 р. дорівнював 100,7%, за липень – 100,0%, за серпень – 99,9%, то в цілому за ці три місяці індекс цін становив 100,6% ($1,007 \times 1 \times 0,999 \times 100$).

Якщо у 2002 році індекс цін становив 99,4%, у 2003 році – 108,2%, у 2004 році – 112,3%, то за 2002 – 2004 роки загальний індекс цін розраховується так:

$$120,78 = 0,994 \times 1,082 \times 1,123 \times 100.$$

Згідно із Законом України від 06.02.2003 р. “Про внесення змін до Закону України ”Про індексацію грошових доходів населення”” встановлено механізм підвищення грошових доходів населення, що дає можливість частково або повністю відшкодувати подорожчання споживчих товарів і послуг.

Індексації підлягають грошові доходи громадян, одержані ними в гривнях на території України і які не мають разового характеру:

- пенсії;
- стипендії;
- оплата праці (грошове забезпечення);
- суми виплат, що здійснюються відповідно до законодавства про загальнообов’язкове державне соціальне страхування;
- суми відшкодування шкоди, заподіяної працівникові каліцтвом або іншим ушкодженням здоров’я, а також суми, що виплачуються особами, які мають право на відшкодування шкоди в разі втрати годувальника.

Індексація грошових доходів населення проводиться в разі, коли величина індексу споживчих цін перевищила поріг індексації, який установлюється в розмірі 101 відсотка.

Обчислення індексу споживчих цін для індексації грошових доходів населення провадиться наростаючим підсумком, починаючи з місяця введення в дію цього Закону.

Для проведення подальшої індексації грошових доходів населення обчислення індексу споживчих цін починається за місяцем, у якому індекс споживчих цін перевищив поріг індексації.

Підприємства, установи та організації підвищують розміри оплати праці у зв’язку з індексацією за рахунок власних коштів.

Підприємства, установи та організації, що фінансуються або дотуються з Державного бюджету України, підвищують розміри оплати праці (грошового забезпечення) у зв’язку з індексацією за рахунок власних коштів і коштів Державного бюджету України.

Об’єднання громадян підвищують розміри оплати праці за рахунок власних коштів.

Індексація пенсій, інших виплат, що здійснюються відповідно до законодавства про загальнообов’язкове державне соціальне страхування, інших видів соціальної допомоги проводиться відповідно за рахунок Пенсійного

фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, за рахунок коштів Державного бюджету України.

Індексація стипендій особам, які навчаються, проводиться за рахунок джерел, з яких вони сплачуються.

Індексації підлягають грошові доходи населення у межах прожиткового мінімуму, встановленого для відповідних соціальних і демографічних груп населення.

Список літератури

1. *Гроші та кредит: Підручник / За ред. Б. С. Івасіва.* – Т.: Картбланш, 2000. – С. 229–241.
2. *Гриценко А.* Стабільність грошової одиниці як ціль монетарної політики / А. Гриценко // Вісн. Нац. банку України. – 2002. – № 11. – С. 20–22.
3. *Івасів, Б. С.* Гроші та кредит : підручник / Б. С. Івасів ; Нац. банк України, М-во освіти і науки України, НБУ, ТНЕУ. – 3-є вид. змінене і допов. – К. : Кондор ; Т. : Карт-бланш, 2008. – 528с.
4. *Кейнс Дж. М.* Трактат про грошову реформу. Загальна теорія зайнятості, процента та грошей: Реф-дайджест / Асоц. укр. банків. – К., 1999. – 192 с. – (Вершини екон. думки).
5. *Коваленко Д. І.* Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 344 с.
6. *Макаренко М. І.* Бюджетно-монетарне регулювання цін у перехідній економіці України / М. І. Макаренко. – К.: Знання України, 2002. – 304 с.
7. *Найденов В. С.* Инфляция и монетаризм: Уроки антикризисной политики / В. С. Найденов, А. Ю. Сменковский. – Белая Церковь: Белоцерк. кн. ф-ка, 2003. – 352 с.
8. *Основи економічної теорії: Підручник / О. О. Мамалуй, О. А. Гриценко, Л. В. Гриценко та ін.; За заг. ред. О. О. Мамалужа; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого.* – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 478 с.
9. *Полозенко Д. В.* Про гроші, інфляцію та фінанси у трансформаційній економіці // Фінан-си України. — 2008. — № 2. С. 82–88.
10. *Тимохова Г. Б.* Гроші та кредит : Навч. посіб. для студ. екон. спец. / Г. Б. Тимохова ; Нар. укр. акад. [Каф. менеджменту] – Х. : Вид-во НУА, 2007. – С. 27–37.
11. *Фридмен М.* Количественная теория денег: Пер. с англ. / М. Фридмен. – М.: Эльф пресс, 1996. – 132 с. – (Экономика: идеи и портр.)
12. *Щетинін, А. І.* Гроші та кредит : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А. І. Щетинін. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К. : ЦУЛ, 2008. – 429 с.

Тестовий контроль по модулю 1

Тест 1. Чим відрізняється грошовий обіг від грошової маси:

- а) сукупністю готівкових і безготівкових грошей?
- б) відсутністю цінних паперів?
- в) сукупністю готівкових і безготівкових грошей і цінних паперів?
- г) відмінностей немає?
- д) своя відповідь.

Тест 2. Знайти правильну відповідь на запитання. За яким принципом відбувається розподіл грошової маси на грошові агрегати:

- а) за ступенем ліквідності?
- б) за функціональними формами?
- в) за кількістю грошей?
- г) за принципами, обумовленими національною статистикою?

Тест 3. Згідно з монетаристським трактуванням:

- а) державне втручання в економіку необхідно звести до ролі «судді»;
- б) держава повинна відігравати в економіці активну роль;
- в) державне втручання в економіку є небезпечним для її «здоров'я».

Тест 4. Неокласична концепція грошово-кредитного регулювання ґрунтується:

- а) на зміні процентної ставки;
- б) на зміні сукупного попиту;
- в) на стабільності міжнародних фінансових відносин.

Тест 5. Згідно з кейнсіанським трактуванням:

- а) державне втручання в економіку необхідно звести до ролі «судді»;
- б) держава повинна відігравати в економіці активну роль;
- в) державне втручання в економіку є небезпечним для її «здоров'я».

Тест 6. Що означає кембриджський коефіцієнт:

- а) попит на наявні касові залишки?
- б) частина фінансових активів, що зберігають у вигляді грошей?
- в) обсяг виробництва у фізичному вираженні?

Тест 7. Фіктивна вартість грошей – це:

- а) співвідношення кількості оборотів грошової одиниці до суми цін товарів;
- б) співвідношення суми цін товарів до кількості оборотів грошової одиниці;
- в) масштаб цін.

Тест 8. Знайти правильну відповідь на запитання «Сутність грошей зводиться до ідеального масштабу цін» – якій теорії належить це твердження:

- а) металевій грошовій теорії?
- б) монетаристській грошовій теорії?
- в) номіналістичній грошовій теорії?

Тест 9. Економічне явище «грошовий голод» є характерним для:

- а) першого етапу інфляції попиту;
- б) третього етапу інфляції попиту;
- в) другого етапу інфляції пропонування.

Тест 10. Відповідно до теорії Р. Манделла, рівновага грошового ринку – це:

- а) основне структурне завдання;
- б) основна мета економічної політики;
- в) побічний ефект розв'язання основних економічних завдань.

Тест 11. Регулювання готівкового грошового обігу в Україні полягає в регламентації Національним банком України:

- а) безготівкових розрахунків;
- б) касових оборотів банківських установ;
- в) касових операцій установ НБУ;
- г) касових операцій підприємств та організацій;
- д) забезпечення готівкою економіки держави

Тест 12. Яких із перелічених елементів не має грошова система:

- а) грошова одиниця;
- б) грошова маса;
- в) масштаб цін;
- г) валютний курс;
- д) порядок готівкового обігу;
- е) національний банк та його діяльність;
- є) грошовий агрегат?

Тест 13. За якою кількістю металів у біметалізмі закріплюється роль еквівалента:

- а) 1;
- б) 3;
- в) 2;
- г) 4?

Тест 15. Який був перший різновид біметалізму:

- а) система подвійної валюти;

- б) система паралельної валюти;
- в) система "кульгаючої" валюти;
- г) система валютного контролю?

Тест 16. Різновидами монометалізму є:

- а) система паралельного обертання валюти, золотомонетний та золотодевізний стандарти;
- б) золотомонетний, золотодевізний стандарти та система подвійної валюти;
- в) золотозливковий, золотомонетний стандарти та система "кульгаючої" валюти;
- г) золотомонетний, золотодевізний та золотозливковий стандарти.

5. Яка з наведених рис золотомонетного стандарту не є правильною:

- а) золото виконує всі п'ять функцій;
- б) дозволяється вільне карбування золотих монет для приватних осіб;
- в) не дозволяється ввезення іноземної валюти, коли кредитні гроші є вільно в обігу;
- г) допускається вивіз іноземної валюти, коли кредитні гроші є вільно в обігу?

Тест 17. Чи зберіг долар США важливе місце у системі міжнародних розрахунків у валютних резервах інших країн у Ямайській валютній системі:

- а) так;
- б) ні?

Тест 18. У якій країні був заснований золотозливковий стандарт:

- а) Англії;
- б) Франції;
- в) Бельгії;
- г) Нідерландах?

Тест 19. Системи паперово-кредитного обігу – це:

- а) грошові системи, за якими обіг не обслуговується грошовими знаками;
- б) грошові системи, за якими обіг обслуговують грошові знаки, що мають внутрішню вартість;
- в) грошові системи, за якими обіг обслуговують грошові знаки, що не мають внутрішньої вартості;
- г) модернізована грошова маса.

Тест 20. Які є типи грошових систем з позиції господарського механізму:

- а) ринкового зразка;
- б) регульовані;
- в) неринкового зразка;
- г) саморегульовані?

Тест 21. Саморегульовані грошові системи – це системи, які базуються:

- а) на обслуговуванні грошового обігу повноцінними монетами і розмінними банкнотами;
- б) обігових паперових і металевих грошових знаках.

Тест 22. Відповідно до форм грошового обігу грошова системи буває:

- а) відкритою та закритою;
- б) ринковою та неринковою;
- в) саморегульованою та регульованою;
- г) монометалевого, біметалевого та кредитно-паперового обігу?

Тест 23. Які з наведених відповідей є елементами грошової системи України:

- а) види грошових знаків, що мають законну платіжну силу;
- б) офіційний валютний курс гривні;
- в) орган грошово-кредитного і валютного регулювання;
- г) усі відповіді правильні?

Тест 24. Розвиток грошових систем відбувався:

- а) одночасно з еволюцією товарного господарства;
- б) на сучасному етапі;
- в) наприкінці XIX ст.;
- г) на початку XIX ст.

Тест 25. Системі кредитного обігу властиві:

- а) покриття бюджетного дефіциту коштом бюджетної емісії;
- б) випуск казначейських білетів;
- в) регулювання грошового обігу банківською системою;
- г) обіг металевих грошових знаків.

Тест 26. Системі паралельної валюти властиве:

- а) стихійне встановлення на ринку співвідношення між золотими та срібними монетами;
- б) державне встановлення вартісного співвідношення між двома металами;
- в) закрите карбування одного з видів монет;
- г) встановлення фіксованого вартісного співвідношення.

Тест 27. Сутність закону Грешема полягає в тому, що:

- а) "гірші гроші" витісняють з обігу "кращі";
- б) "кращі гроші" витісняють з обігу "гірші";
- в) встановлюється співвідношення між золотом і сріблом у пропорції 1:15;
- г) встановлюється обов'язкове вартісне співвідношення.

Тест 28. Головним недоліком біметалічної системи було:

- а) постійне порушення закону вартості;
- б) невідповідність біметалічної системи потребам капіталістичного господарства;
- в) заборона карбування срібла;
- г) вільне карбування монет із золота та срібла.

Тест 29. Яка країна перша здійснила перехід до золотого монометалізму:

- а) Німеччина;
- б) Англія;
- в) США?

Тест 30. Системі подвійної валюти властиве:

- а) стихійне встановлення на ринку співвідношення між золотими та срібними монетами;
- б) державне встановлення вартісного співвідношення між двома металами;
- в) закрите карбування одного з видів монет;
- г) встановлення фіксованого вартісного співвідношення.

Тест 31. Грошовий обіг за золотозливкового стандарту підтримувався за допомогою:

- а) вільного карбування монет;
- б) золотих монет;
- в) кредитних грошей (банкнот), які здатні були обмінюватись лише на золото;
- г) обміну золотими зливками.

Тест 32. Б якого році була проведена Бреттон-Вудська конференція:

- а) 1947;
- б) 1944;
- в) 1991;
- г) 1954?

Тест 33. Одна з особливостей Ямайської валютної системи полягає у тому, що:

- а) світовими грошима проголошено умовну одиницю – євро;
- б) банкноти не застосовувалися для кредитування економіки;
- в) долар втратив своє місце у системі міжнародних розрахунків;
- г) золото перетворилось на товар.

23. Причинами ліквідації золотого стандарту були:

- а) пасивність платіжних балансів;
- б) дефіцитність державних бюджетів;

- в) зменшення офіційних золотих запасів;
- г) усі відповіді правильні.

Тест 34. Система паперово-кредитного обігу включає такі складові:

- а) грошову одиницю і масштаб цін;
- б) види грошових знаків;
- в) емісійну систему та регламентацію готівкового та безготівкового грошового обігів;
- г) усі відповіді правильні.

Тест 35. Характерними рисами сучасних грошових систем є:

- а) широкий розвиток безготівкового обігу;
- б) державне регулювання грошового обігу;
- в) відсутність інфляції;
- г) розвиток грошово-кредитних відносин.

Тест 36. Органом грошово-кредитного та валютного регулювання в Україні є:

- а) Міжнародний валютний фонд;
- б) Національний банк України;
- в) Державне казначейство України;
- г) Міністерство фінансів України.

Тест 37. Однією з особливостей Вреттон-Вудської грошової системи було те, що:

- а) тільки золото використовувалось у міжнародних розрахунках;
- б) крім золота в міжнародних розрахунках використовувався долар і франк;
- в) зв'язок золота і срібла зберігала лише одна валюта – долар;
- г) зв'язок золота і срібла зберігала лише одна валюта – англійський фунт стерлінгів.

Тест 38. Перехід до грошової системи ринкового типу потребує:

- а) введення вільного ціноутворення;
- б) розвитку підприємництва;
- в) введення конвертованості національних грошей;
- г) монополізації економіки.

Тест 39. Організаційно-правові засади створення грошової системи України були закладені:

- а) у Законі України "Про банки і банківську діяльність";
- б) Законі України "Про платіжні системи";
- в) Конституції України;
- г) Цивільному кодексі України.

Тест 40. Органом регулювання грошового обігу є:

- а) банки;
- б) підприємства;
- в) громадяни;
- г) страхові компанії.

Тест 41. Форма обміну через посередництво товару-еквівалента (еквівалентна форма обміну) трансформувалася в грошову, коли:

- а) внаслідок розвитку міжрегіональних торговельних зв'язків з маси регіональних товарів-еквівалентів виокремлювався еквівалент, що обслуговував обмін на великій території;
- б) роль еквівалента від товарів першої необхідності (зерно, худоба сіль, тощо) перейшла до товарів, що такими не були (перли, хутра тощо);
- в) роль товару-еквівалента стали виконувати метали

Тест 42. При зниженні темпу інфляції до 5% за місяць інфляція стане:

- а) помірною;
- б) галопуючою;
- в) гіперінфляцією.

Тест 43. Головна функція грошової реформи:

- а) впровадження нового зразка купюри;
- б) заміна масштабу цін;
- в) конфіскація грошей у населення;
- г) стабілізація грошового обігу;
- д) обмін зношених грошових купюр.

Тест 44. Грошова система — форма організації грошового обігу, яка встановлена

законом країни. Грошова система має забезпечити:

- а) стійкість грошової одиниці;
- б) еластичність грошового обігу;
- в) оптимальну структуру виробництва;
- г) оперативне і ефективне регулювання грошової маси в країні відповідно до потреб грошового обігу;
- д) демонополізацію економіки країни.

Тест 45. Якщо готівка на руках у населення становить 1000 тис. грн, строкові депо-зита — 2000 тис. грн, безготівковий обіг — 3000 тис. грн, готівковий обіг — 4000 тис. грн, кошти за трастовими операціями банків — 5000 тис. грн, то М2 становить:

- а) 10 000 тис. грн;

- б) 15 000 тис. грн;
- в) 5 000 тис. грн.

Тест 46. Грошовим обігом взаємопов'язуються такі ринки:

- а) продуктів;
- б) міжбанківський;
- в) інвестиційний;
- г) ресурсів;
- д) фінансовий;
- е) світовий;
- є) кредитний.

Тест 47. Яке з наведених тверджень неправильне:

- а) середня ліквідність М3 менша за М2;
- б) у складі М2 є елементи М3;
- в) середня ліквідність М2 менша, ніж М1?

Тест 48. Який з наведених виразів не може бути помилковим:

- а) $M2 = M3 + M1$;
- б) $M2 < M1$;
- в) $M0 > M1 + M2$;
- г) $M3 > M2$?

Тест 49. Грошовий мультиплікатор — це:

- а) коефіцієнт, який відображає, на скільки одиниць збільшується грошова маса за зміни грошової бази на одиницю;
- б) коефіцієнт, який відображає, на скільки одиниць змінюється грошова маса внаслідок зміни політики НБУ в системі норм або в'язкового резервування;
- в) коефіцієнт, який показує, на скільки одиниць змінюється ВВП за зміни державного бюджету на одиницю.

Тест 50. Інфляційний розрив зумовлюється:

- а) зростанням сукупного попиту в умовах неповної зайнятості;
- б) зростанням сукупного попиту в умовах, які наближаються до повної зайнятості;
- в) зростанням сукупного попиту в умовах повної зайнятості;
- г) усі відповіді правильні.

Тест 51. Яка існує залежність між альтернативною вартістю зберігання грошей і

відсотковою ставкою:

- а) пряма;

- б) обернена;
- в) зв'язку немає?

Тест 52. Попит на гроші залежить від економічних змінних:

- а) інфляції;
- б) реальних доходів;
- в) норми відсотка;
- г) банківських резервів;
- д) рівня цін;
- е) грошової бази.

Тест 53. Як повинна змінитися пропозиція грошей, щоб при незмінному попиті рів-

новажна відсоткова ставка знизилася:

- а) зрости;
- б) знизитися;
- в) залишитися незмінною?

Тест 54. За інституційними ознаками грошовий ринок поділяється на:

- а) фондовий ринок;
- б) міжбанківський ринок;
- в) ринок капіталів;
- г) товарний ринок;
- д) ринок грошей;
- е) ринок банківських кредитів.

Тест 55. За економічним призначенням та ліквідністю фінансових активів грошовий ринок поділяється на ринок:

- а) цінних паперів;
- б) ринок грошей;
- в) ринок капіталів;
- г) короткострокових фінансових активів;
- д) середньо- і довгострокових позик

Тест 56. Грошова база складається з:

- а) різниці готівки в обігу і готівки в резервах комерційних банків;
- б) обсягу готівки і депозитів;
- в) суми готівки в обігу, готівки в сейфах і резервів комерційних банків, що є на рахунку в ЦБ.

Тест 57. Безпосередній вплив на пропозицію грошей мають:

- а) ЦБ;
- б) комерційні банки;

- в) уряд;
- г) рахункова палата України.

Тест 58. Який зв'язок між рівнем відсоткової ставки та обсягом грошей в

бігу:

- а) прямий;
- б) обернений,
- в) зв'язку немає?

Тест 59. Які операції необхідно проводити ЦБ, якщо потрібно збільшити грошову

масу в обігу:

- а) продавати державні цінні папери;
- б) купувати державні цінні папери;
- в) підвищити норму обов'язкових резервів;
- г) знизити норму обов'язкових резервів;
- д) підвищити облікову ставку;
- е) знизити облікову ставку?

Тест 60. Ревальвація — це:

- а) зниження курсу національних грошей щодо іноземних валют;
- б) збільшення курсу національних грошей щодо іноземних валют;
- в) укрупнення національної грошової одиниці без зміни її найменування;

Тест 61. Нуліфікація — це:

- а) оголошення державою знецінених паперових грошей недійсними;
- б) проведення спеціальних антиінфляційних і стабілізаційних заходів у країні, без вилучення з обороту грошової одиниці;
- в) укрупнення національної грошової одиниці без зміни її найменування.

Модуль 2.

Грошово-кредитна система

Тема 4. Кредит

Кредит є породженням суспільних потреб. У цьому сенсі соціально-економічна основа кредиту закладена в його суспільному характері. Незалежно від типу суспільно-економічних формацій кредит служить їх цілям. Кредит сприяє реалізації тільки таких суспільних цілей, за яких:

- забезпечується повернення вартості, що позичається;
- інтереси кредитора й позичальника збігаються;
- не допускається превалювання інтересів однієї зі сторін кредитних відносин.

Кредит як економічна категорія є єдиним за своєю сутністю, за характером руху. Разом з тим у часі й у просторі рух вартості на засадах поворотності може й не збігатися. Це й дало можливість відокремити окремі стадії, визначити більш детально «поведінку» кредиту на кожній з них.

Кредит відіграє специфічну роль в економіці: він не тільки забезпечує безперервність виробництва, але й прискорює його. Кредит сприяє економії витрат обігу. При розгляді функцій кредиту слід враховувати їх відмінність від ролі кредиту. Якщо функція є прояв сутності, вираження суспільного призначення кредиту, то через роль розкриваються результати його використання на основі виконуваних функцій. Але, незважаючи на розходження понять функцій і ролі, вони взаємозалежні. За допомогою використання функцій кредиту економічні суб'єкти й суспільство в цілому домагаються ефективності виробництва, прискорення обігу й зростання доходів. Роль кредиту в різних фазах економічного циклу неоднакова. В умовах економічного піднесення, достатньої економічної стабільності кредит виступає фактором зростання. Перерозподіляючи величезні грошові й товарні маси, кредит забезпечує підприємства додатковими ресурсами. Його негативний вплив може, однак, виявитися в умовах надвиробництва товарів. Особливо помітно такий вплив в умовах інфляції. Нові платіжні кошти, що входять за допомогою кредиту в оборот, збільшують і без того надлишкову масу грошей, необхідних для обігу.

У сучасній економіці цільовий характер кредиту виражає необхідність цільового використання коштів, отриманих позичальником від кредитора. Він знаходить своє практичне вираження у відповідному розділі кредитного договору, що встановлює конкретну мету надаваної позички, а також у процесі банківського контролю за дотриманням цієї умови позичальником. Порушення даного зобов'язання може стати основою для дострокового відкликання кредиту або введення штрафного (підвищеного) позичкового процента. Основною метою акціонерних комерційних банків стало одержання прибутку, що змусило їх проводити гнучку політику щодо клієнтів на індивідуальній договірній основі. Цьому сприяє конкуренція між банками за клієнтську базу, ринок ресурсів і сфери їх вигідного розміщення. Кредитування стало виражати

інтереси обох сторін – і позичальника, і банку-кредитора. У банків з'явився вибір: кому з позичальників можна дати кредит з упевненістю, що позикові кошти будуть повернуті з процентами й у строк.

Основні поняття: грошовий капітал, лихварський капітал, позичковий капітал, позичковий відсоток, функції кредиту, форми кредиту, кредиті гроші, кредитор, позичальник, кредитна операція, форми кредиту, між господарський кредит, банківський кредит, державний кредит, споживчий кредит, іпотечний кредит, кредитна система, кредитний механізм.

1. Сутність і структура кредиту
2. Функції і закони кредиту
3. Роль кредиту в економіці

Завдання для самостійної роботи

1. В Англії молода сім'я, що живе з батьками, хоче купити будинок. Чоловік одержує за місяць 1200 фунтів стерлінгів, а дружина – 800 ф. с. Визначити максимальний розмір позички, що може видати банк на купівлю будинку (двома способами).

2. Звичайне домашнє господарство отримало позику на купівлю житла 01.03.2000 р. — у сумі 500 тис. грн, термін дії кредитної угоди 5 років. Відсоткова ставка — плаваюча, на початку кожного наступного року коригується на розмір інфляції попереднього року; базова ставка — 8%. Річний темп інфляції становив: 3, 5, 2, 6, 1% відповідно. Яку суму відсотків сплатить домашнє господарство?

3. Звичайне домашнє господарство 15.06.2003 р. отримало позику на купівлю житла в сумі 1 000 000 грн, термін дії кредитної угоди 4 роки. Відсоткова ставка — плаваюча, на початку кожного наступного року коригується на розмір інфляції попереднього року; базова ставка — 6%. Річний темп інфляції становив 4, 5, 3, 7% відповідно. Яку суму відсотків сплатить домашнє господарство?

4. Придбання торгового центру може бути профінансоване іпотечним кредитом на 75 % його оціночної вартості. Кредит надається терміном на 10 років під в 12% річних і при щомісячних платежах. Інвестор прагнуть отримати 3% ставку грошових надходжень на власний капітал. Яку частину від загальної викупної ціни повинен скласти грошовий платіж покупця? Яка буде загальна ставка доходу з врахуванням терміну амортизації?

5. Громадянка В. здала в оренду нерухомість, що дозволить їй отримати на протязі п'яти років по закінченні кожного року 25000грн.; на протязі наступних років щорічні орендні платежі складатимуть вже 18000грн., також в кінці кожного року. Очікується, що через 8 років майно буде перепродано за 100000грн. За скільки громадянка В. повинна була продати майно сьогодні, якщо б вона розраховувала отримати 10%-вий дохід, накопичуваний щорічно?

6. Вартість купівлі будинку в даний момент складає X у. о. Через p років цей будинок можна буде продати за S у. о. Визначте, чи вигідна купівля будинку, якщо поточна ставка проценту по валютним вкладом складає $x\%$ річних і ця ставка має тенденцію до зменшення на $a\%$ в рік .

7. Бізнесмен вкладає близько X у. о. щорічно на придбання нерухомості, яка буде приносити дохід. Середньорічна віддача від вкладень складає близько $y\%$. Щорічно отриманий дохід він перераховує на депозит за ставкою $s\%$ річних. Яка сума буде на його банківських рахунках на кінець n -го року подібного роду фінансової діяльності?

Приклади розв'язання типових задач

Залежно від ситуації, що склалася на фінансовому ринку тієї або іншої країни, може використовуватися той або інший різновид іпотеки. Тобто, для цілей кредитування можуть використовуватися різні іпотечні позички, які відрізняються одна від одної процентами оплати, розміром і періодичністю внесків, строками.

У системі заходів щодо становлення й розвитку іпотечного житлового кредитування в банку важливе місце приділяється обґрунтуванню вибору інструментів іпотечного кредитування.

Розглянемо характеристики іпотечних позичок.

Під інструментами іпотечного кредитування розуміється механізм розрахунку платежів позичальника за кредитом, що включає способи погашення основного боргу і сплати процентів за кредитом. Інструменти іпотечного кредитування визначають форму організації грошового потоку при довгостроковому іпотечному кредиті.

Інструменти іпотечного кредитування покликані погодити інтереси кредитора й позичальника шляхом:

- забезпечення прибутковості іпотечної діяльності й поворотності коштів кредитора, захисту його коштів від інфляції; зниження ризиків іпотечного кредитування;
- забезпечення таких умов кредитування, за якими кредит стає доступним

для позичальника.

Вибір інструмента кредитування обумовлений низкою факторів, серед яких можна назвати такі:

- ситуація в економіці (рівень інфляції, доходи населення, грошова політика уряду щодо);
- джерела й ціна залучених коштів для видачі іпотечних кредитів;
- необхідність забезпечення простоти та доступності для розуміння розрахунків за кредитами.

Усі інструменти іпотечного кредитування можна розбити на дві групи: стандартний іпотечний кредит з фіксованою процентною ставкою та іпотечні кредити зі змінними виплатами.

Стандартний іпотечний кредит є найпоширенішим видом іпотечної позички. Припускає таку організацію грошового потоку, за якої платежі за кредитом здійснюються у вигляді рівних, як правило, щомісячних внесків. Такий кредит зветься аннуїтетний **іпотечний кредит**. Строковий аннуїтет – це грошовий потік з рівними надходженнями протягом обмеженого проміжку часу. Внески робляться наприкінці (або на початку) однакових часових тимчасових інтервалів.

Для розрахунку платежів за кредитом застосовується така формула:

$$R = \frac{P \times r}{1 - (1+r)^{-n}}, \quad (1)$$

де R – розмір місячного платежу за кредитом;

P – сума іпотечного кредиту;

n – загальне число платежів за кредитом за весь строк кредиту (кількість місяців);

r – місячна процентна ставка за кредитом.

Платежі за кредитом здійснюються щомісяця. Такий платіж складається із двох частин: плата, внесена в рахунок погашення боргу, і плата, внесена в рахунок погашення процента. Банк складає план амортизації іпотечного кредиту, що є основою графіка внесення платежів за іпотечним кредитом.

У здійсненні іпотеки при купівлі (будівництві) об'єкта застави беруть участь три агенти: продавець, боржник (покупець) і кредитор (позикодавець). Взаємозв'язки між ними показані на рис. 1.

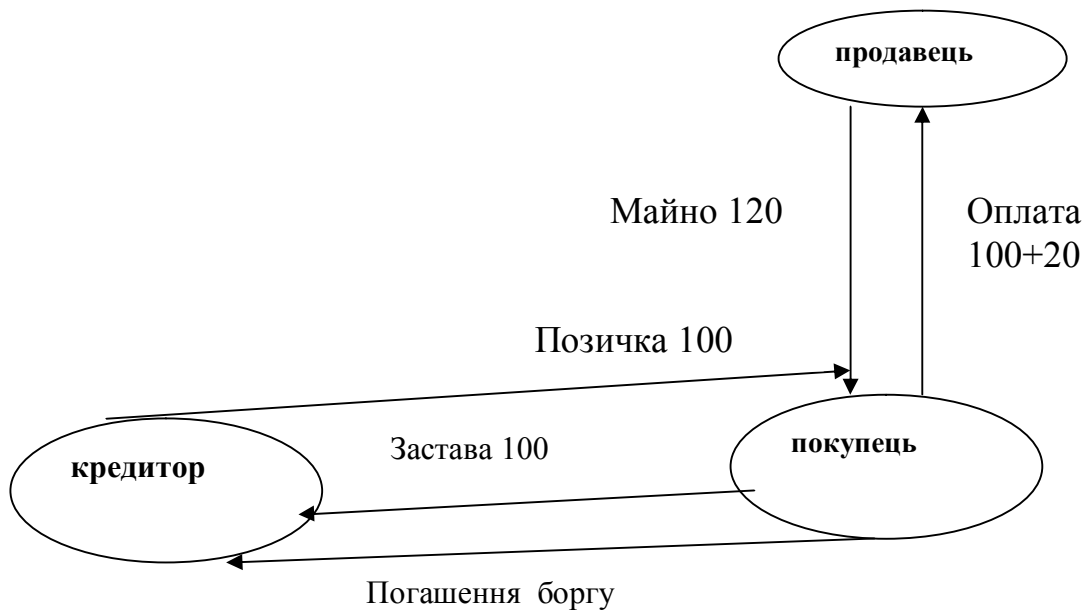

Рис. 1. Взаємозв'язки агентів при здійсненні іпотеки

Продавець одержує від покупця за певне майно повну його вартість (120). Для того щоб розплатитися, покупець одержує позичку під заставу цього майна (100) і додає власні кошти (20).

Оскільки погашувальні платежі (внески) являють собою постійну ренту, при розв'язанні поставленого завдання застосуємо той же принцип, що й при розробці плану погашення довгострокового боргу рівними строковими платежами. Спершу дорівнюємо величину строкових виплат до суми позички. Для місячних внесків постнумерандо (перший платіж наприкінці першого періоду) знаходимо:

$$D = R \cdot a_{N;i} \% , \quad (2)$$

де D – сума позички;

N – загальна кількість платежів;

$N = 12 \cdot n$ (n – строк погашення в роках)

i – місячна процентна ставка;

R – місячна сума внесків;

$a_{N;i}$ – коефіцієнт приведення постійної ренти.

Шукана величина внеску становитиме:

$$R = \frac{D}{a_{N;i}} \quad (3)$$

Коефіцієнт $1/a_{N;i}$ можна назвати коефіцієнтом розстрочки.

Для рент пренумерандо (перший платіж на початку першого періоду) одержимо:

$$R = \frac{D}{a_{N;i}} (1 + i) \quad (4)$$

Знайдена за допомогою формул величина строкової сплати є базою для розробки плану погашення боргу. Відповідно до загальноприйнятого правила, із цієї суми виплачуються проценти, а залишок іде на погашення боргу.

Позитивною характеристикою аннуїтетного кредиту є можливість рівномірного розподілу навантаження з повернення кредиту на позичальника протягом усього кредитного строку, що сприяє деякому зм'якшенню кредитного ризику. У той же час аннуїтетний кредит з постійною ставкою процента прийнятний тільки в умовах відносно низької інфляції і слабо мінливої вартості фінансових ресурсів.

З метою аналізу, а також на прохання позичальника може бути зроблений розрахунок балансу основної суми кредиту на будь-який місяць кредитного строку. При цьому використовується така формула:

$$P_t = R \times \frac{1 - (1+r)^{-t}}{r} \quad (5)$$

де P_t – баланс боргу на кінець t -го періоду;

R – розмір щомісячного внеску;

t – кількість платежів, що залишилася (кількість місяців) до закінчення кредитного строку;

r – місячна процентна ставка за кредитом.

Модифікацією стандартного аннуїтетного кредиту із щомісячними платежами є іпотечний кредит із двотижневою періодичністю платежів, що дозволяє скоротити строк кредиту і загальну суму процентних виплат.

Приклад.

Визначити максимально можливий розмір кредиту, якщо сім'я складається з трьох осіб, двоє з яких працюють. Щомісячний дохід становить 800 грн. Частка платежів за кредитом становить 25% від щомісячного доходу сім'ї. Строк позички – 20 років. Процентна ставка заставних зобов'язань із подвійним індексом (два члени сім'ї працюють) становить 5%.

Розв'язання:

1) Розрахунок суми кредиту без обліку пільги:

Кредит = Дмес × % платежів × 12 × строк позички

Кредит = 800 × 0,25 × 12 × 20 = 48 000 грн.

2) Розрахунок максимально можливої суми кредиту з урахуванням пільги:

Кредит max = Кредит × (1 – %-на ставка заставних зобов'язань)

Відповідь: кредит max = 48 000 * (1 – 0,05) = 458 600 грн.

Список літератури

1. *Гальчинський А. С.* Теорія грошей / А. Гальчинський – К.: Основа, 1996. – С. 184–195.
2. *Демківський, А. В.* Гроші та кредит : навч. посіб. для студ. вузів / . В. Демківський. – К. : ДАКОР, 2007. – 527 с. .
3. *Долан Э. Дж.* Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика: Пер. с англ. / Общ. науч. ред. В. В. Лукашевича. – М.; Л.: Профико: Автокомп, 1991. – 448 с.
4. *Іпотечне кредитування* : навч. посіб. для студ. вузів / під ред. О. С. Любунь, О. І. Кіреєва, М. П. Денисенко ; М-во освіти і науки України. – К.: ЦУЛ, 2005. – 392 с.
5. *Євтух, О.* Іпотечна криза в США та Україні: причини й уроки / О. Євтух, О. Євтух мол., Л. Сітовська // Банківська справа. – 2011. – № 4. – С. 3–12.
6. *Кредитование*: Пер. с англ. / Под ред. М. А. Гольцберга, Л. М. Хасан-Бек. – К.: Торг.-изд. бюро ВНУ, 1994. – 379 с.
7. *Кручок, Н. С.* Предмет іпотеки: об'єкт нерухомого майна чи право власності на нього / Н. С. Кручок // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 4. – С. 25–27.
8. *Олійник О. М.* Довгострокове кредитування населення в Україні : монографія / О. М. Олійник. – К. : Логос, 2008. – 155 с.
9. *Мишкін Ф. С.* Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків: Ф. С. Мишкін; Пер. С. Панчишин.– К.: Основи, 1999. – 967 с.
10. *Основи економічної теорії: Підручник* / О. О. Мамалуй, О. А. Гриценко, Л. В. Гриценко та ін.; За заг. ред. О. О. Мамалуя; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 478 с.
11. *Проблеми формування і розвитку фінансово-кредитної системи України: Зб. наук. ст.* / Нац. банк України, Харк. банк. ін-т УАБС. – Х.: Константа, 288с.
- 12.

Тема 5. Кредитна система

Процес формування й розвитку кредитної системи визначається двома об'єктивними умовами:

- на певному етапі суспільного розвитку з'являється потреба в специфічній формі підприємницької діяльності, пов'язаної з накопиченням і розподілом тимчасово вільних коштів ринкових суб'єктів;
- розвиток товарного виробництва й розширення торгівлі сприяли зростанню обсягів грошових потоків, що зумовило необхідність їх організації й технічного обслуговування.

Пройшовши всі етапи розвитку кредитних відносин, кредитна система сформувала свою структуру в сучасному вигляді. І хоча в різних країнах кредитні системи розрізняються за конкретним складом інститутів, їх функціональною спеціалізацією відповідно до національних особливостей, у цілому можна визначити загальну структурну схему кредитної системи й ієрархію її елементів. Кредитна система функціонує через кредитний механізм.

Кредитні системи окремих країн при всій їх різноманітності мають спільні риси. Вони складаються з банківської системи й сукупності небанківських кредитно-фінансових інститутів, здатних акумулювати тимчасово вільні кошти й розміщати їх на умовах строковості, платності й поворотності.

У світовій практиці небанківські кредитно-фінансові установи представлені інвестиційними фондами, фінансовими й страховими компаніями, недержавними пенсійними фондами, ощадними касами, ломбардами. Ці інститути, формально не будучи банками, виконують багато банківських операцій і конкурують із банками. Однак, незважаючи на спільні функції, притаманні банкам й кредитно-фінансовим організаціям, ядром кредитної системи держави залишається банківська система.

Основні поняття: кредитна система, кредитний механізм, кредитно-фінансовий інститути, банк, функції банку, небанківські фінансово-кредитні установи України, інвестиційний фонд, позиково-ощадна асоціація, кредитна спілка, пенсійний фонд, інвестиційна компанія, фінансова компанія, страхова компанія, ломбар, банківський консорціум, банківський картель, банківський трест.

1. Сутність і структура фінансово-кредитної системи держави
2. Характеристика фінансових посередників фінансово-кредитної системи держави
3. Кредитне регулювання

Завдання для самостійної роботи

1. Зробити розрахунок щомісячних платежів за умови, що кредит в 50 000 грн видається на три роки під 10% річних.

2. Банк випустив строком на півтора року депозитні сертифікати номіналом 300 грн, процентні витрати за якими повинні визначатися відповідно до процентної ставки за вкладами, що дорівнює 90% річних. Чому буде дорівнювати ціна продажу такого депозитного сертифіката, обумовлена на основі дисконтування ціни? Чому буде дорівнювати сума відсотків витрат банку?

3. Яку грошову суму необхідно покласти на депозит терміном 6 місяців, щоб отримати дохід у розмірі 5500 грн при річній відсотковій ставці 15,5%?

4. Комерційний банк надає кредит 5 млн грн під 20% річних за плаваючою відсотковою ставкою. Після трьох місяців ставка становила 22%, а через 8 місяців після надання кредиту вона збільшилась до 24%. Обчисліть, яку суму повинен повернути позичальник через рік після надання йому кредиту.

5. Вкладник вніс 100 000 грн у комерційний банк під 12% річних на 2 роки. Розрахуйте суму вкладу через 2 роки та дохід вкладника, якщо за вкладом нараховуються: а) прості відсотки; б) складні відсотки.

6. Менеджер фірми X має намір продати продукцію в кредит, надавши змогу покупцям розплатитися через два місяці. Але для того щоб розплатитися за рахунками, фірмі X доведеться взяти кредит у кредитній спілці. Кредитна спілка надає фірмі X кредити з 12%-ою номінальною складною ставкою із щомісячним компаундингом. Менеджер фірми X має намір покласти виплати за номінальною ставкою на своїх покупців, що в результаті повинно повністю покрити фінансові витрати фірми X. Яким повинно бути значення цієї номінальної ставки? Банк нараховує щоквартально відсотки за вкладами за номінальною ставкою 17%

7. Кредитне товариство «Капітал» нараховує щоквартально відсотки по депозиту, розміром 75 564 тис. грн за ставкою 12,4%, причому виплата відсотків та суми депозиту передбачається наприкінці терміну дії депозитної угоди. Розрахуйте вартість депозиту при його закритті через 3,5 роки.

8. Банк сплачує своїм вкладникам 15% річних і надає позики під 29% річних. Чому дорівнює плановий банківський прибуток станом на кінець року, якщо відомо, що на початок року банк залучив 6,5 млн грн, нарахування відсотків за вкладами відбувається один раз на півріччя, за кредитами — наприкінці року, а банку вдається залучити до кредитного портфеля 65% залучених коштів протягом року (умовно вважати, що вклади та позики строком 1 рік з 01.07).

Приклади розв'язання типових задач

Приклад 1

Позика в Кредитному товаристві видається на півроку за простою обліковою ставкою 15%. Розрахуйте суму, одержувану позичальником, і розмір дисконту, як що треба повернути 25 000 грн.

Розв'язок.

Застосовуємо формулу:

$$P = S \times (1 - n \times d) = 25\,000 \times (1 - 0,5 \times 0,15) = 23\,125 \text{ (грн)},$$

де S — нарощена сума;

P — величина первинної грошової суми;

n — тривалість періоду нарахування в роках;

d — величина простої облікової ставки, виражена у вигляді десяткового дробу.

Далі:

$$D = S - P = 25\,000 - 23\,125 = 1\,875 \text{ (грн)},$$

де D — сума дисконту за період нарахування відсотків.

Відповідь: позичальник отримає в кредитному товаристві гроші в сумі 23 125 грн, при цьому розмір дисконту становитиме 1 875 грн.

Приклад 2

Яким чином підвищення процентної ставки може вплинути на норму резервування депозитів і співвідношення готівка-депозити? Якщо взяти цей ефект до уваги, як буде виглядати в цьому випадку крива пропозиції грошей?

Розв'язок

Ріст процентної ставки означає підвищення прибутковості ряду фінансових активів, що може сприяти скороченню банками своїх надлишкових резервів, що не приносять прибутку. Це, у свою чергу, знизить загальну масу

$$\frac{R \downarrow}{D}$$

резервів і зменшить норму резервування: $rr \downarrow = \frac{R \downarrow}{D}$, де R — загальна сума резервів. Населення в даній ситуації може перемістити частину своїх засобів із готівки в депозити, що приносять відсотки, отже, коефіцієнт cr також понизиться:

$$cr \downarrow = \frac{C \downarrow}{D \uparrow}.$$

У результаті грошовий мультиплікатор збільшиться, оскільки він пов'язаний оберненою залежністю з коефіцієнтами s_t і g_t , і грошова маса зростає. Ми будемо мати прямий зв'язок між ростом ставки відсотка і пропозицією грошей, а значить крива пропозиції грошей буде мати позитивний нахил.

Приклад 3

Визначте поточне значення суми в 8000 грн, яка буде сплачена через три роки при використанні складної облікової ставки 23% річних.

Розв'язок.

Застосовуємо формулу: $P = S \times (1 - d_c)^n = 8\,000 \times (1 - 0,23)^3 = 3\,652,26$ (грн),

де d_c — складна річна облікова ставка відсотків, виражена у вигляді десяткового дробу.

Відповідь: поточне значення суми, яка буде сплачена через три роки, становитиме 3 652,26 грн.

Список літератури

1. *Васюренко О. В.* Банківські операції : навч. посіб. / О. В. Васюренко. – 5-те вид., переробл. і допов. – К. : Знання, 2006. – 311с.
2. *Гроші та кредит: Підручник / За заг. ред А. І. Щетиніна.* – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Центр навч. літ-ри., 2006. – С. 370–384.
3. *О банках и банковской деятельности: Закон Украины от 07.12.2000 г. № 12121 // Бухгалтерия.* – 2001. – № 6. – С. 10–47.
4. *Об институтах совместного инвестирования: Закон Украины от 15.03.2001 г. № 2299–III // Голос Украины.* – 2001. – 24 апр. – С. 4–7.
5. *Косова Т. Д.* Аналіз банківської діяльності : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. Д. Косова. – К. : ЦУЛ, 2008. – 484 с.
6. *Мельник П. В.* Банківські системи зарубіжних країн : підручник / П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул, О. Д. Гордей ; М-во освіти і науки України, Держ. податкова адмін. України, Нац. ун-т держ. податкової служби України. – К. : Алерта, ЦУЛ, 2010. – 574, с.
7. *Тимохова Г. Б.* Гроші та кредит : Навч. посіб. для студ. екон. спец. / Г. Б. Тимохова ; Нар. укр. акад. [Каф. менеджменту] – Х. : Вид-во НУА, 2007. – С. 40–52, С.55–70.
8. *Щетинін, А. І.* Гроші та кредит : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А. І. Щетинін. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К. : ЦУЛ, 2008. – 429 с.

Тема 6. Банківська система

Як грошова й фінансова система, банківська система значною мірою несе в собі національні риси, вона формується й перетворюється під впливом цілого комплексу факторів, характерних для даного регіону: природні й географічні умови, клімат, національний склад населення, його заняття, промисли, контакти із сусідами, торговельні шляхи тощо.

Банківська система – поняття неоднозначне, вона може бути розглянута й структурована з низки позицій, і в першу чергу – як організаційна й інституціональна схема.

Специфіка банківської системи визначається її елементами й відносинами, що складаються між ними. Сутність банківської системи впливає на склад і сутність її окремих елементів.

Підхід до кредитних систем представлений класифікацією банківської системи першого рівня й банківської системи дворівневого регулювання. Однорівнева банківська система характерна для країн з адміністративно-командною економікою.

Дворівнева банківська система будується на основі співвідпорядкованості комерційних банків, що вважаються банками другого рівня, центральному банку як банку першого рівня або банку всіх банків.

Диверсифікованість спектра послуг, які надаються, та підвищення ступеня універсалізації фінансово-кредитних інститутів визначають еволюцію їх організаційних форм. Виникає нове поняття для визначення фінансового інституту – «фінансовий супермаркет», діяльність якого ґрунтується на об'єднанні таких напрямків, як банківська справа, страхування, операції з нерухомістю, цінними паперами, консультаційні послуги тощо

Головне завдання банків, що виконують функції центральних і торгують грошовим товаром тільки серед банків, не вступаючи безпосередньо у відносини з окремими господарськими одиницями, полягає в тому, що вони виконують управління емісійною, кредитною, розрахунковою діяльністю банківської системи. Емісійним правом держава наділяє, як правило, тільки один банк, оскільки надання права емісії грошей всім банкам розширило б грошовий обіг країни. Організаційно-правові форми центральних банків можуть, по суті, являти собою унітарний банк із 100%-ною участю держави в його капіталі, систему незалежних банків, у сукупності виконуючих функції центрального банку (Федерально-резервна система в США), акціонерне товариство як з різною часткою участі держави, так і без.

Головним же завданням центрального банку є збереження стабільної купівельної спроможності національної грошової одиниці й забезпечення безперебійності грошових платежів і розрахунків у країні. Так, Німецький федеральний банк зобов'язаний, відповідно до закону, «забезпечувати

стабільність національної валюти», головна мета Банку Франції – зберігати «стабільність цін».

Кожен центральний банк проводить національну грошово-кредитну політику залежно від історичних, економічних та політичних умов країни. Однак в усіх розвинених країнах так чи інакше реалізується концепція незалежного центрального банку. Запроваджується такий статус з урахуванням національної специфіки та історичних особливостей формування кредитної системи.

У механізмі функціонування кредитної системи величезна роль належить комерційним банкам. Вони акумулюють основну частку кредитних ресурсів, надають клієнтам повний комплекс фінансового обслуговування, включаючи видачу позичок, прийом депозитів, розрахунки, купівлю-продаж і зберігання цінних паперів, іноземної валюти і та ін.

З економічної точки зору комерційні банки належать до особливої категорії ділових підприємств, що одержали назву фінансових посередників. Вони залучають капітали, заощадження населення й інші кошти, які вивільняються в процесі господарської діяльності, і надають їх у тимчасове користування іншим економічним агентам, які мають потребу в додатковому капіталі. Банки створюють нові вимоги й зобов'язання, які стають товаром на грошовому ринку

Основні поняття: механізми функціонування кредитної системи центральний банк, банківська система, однорівнева банківська система дворівнева банківська система.

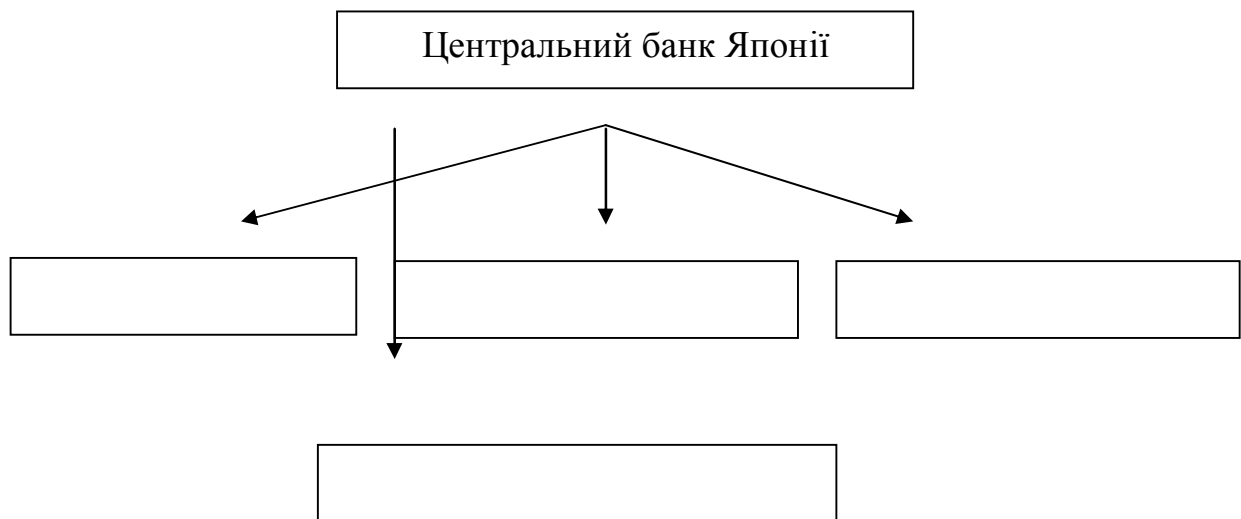
1. Сутність, функції та роль банківської системи.
2. Загальна характеристика центральних банків.
3. Комерційні банки

Завдання для самостійної роботи

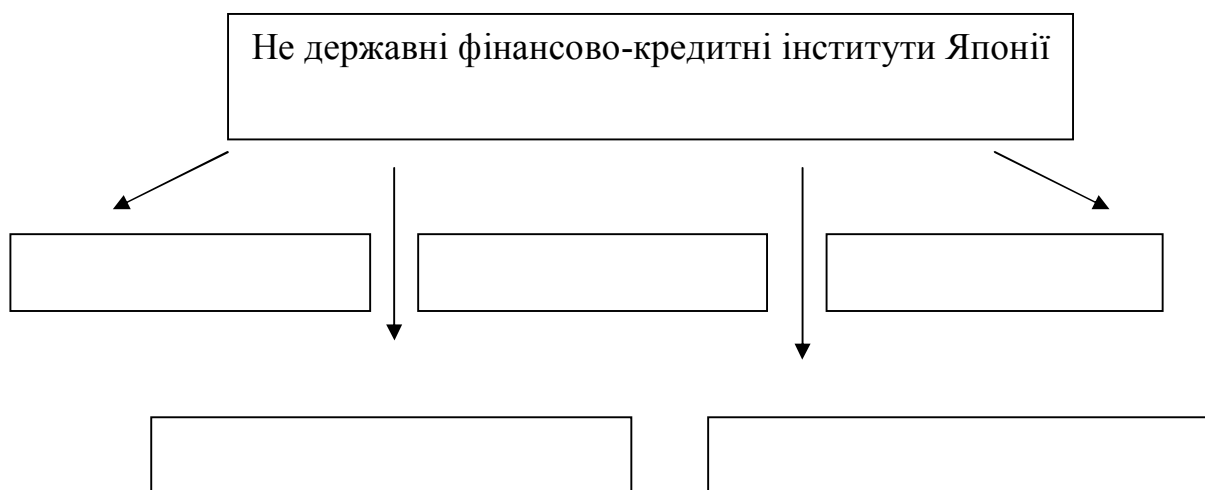
1. Є зобов'язання сплатити 10 млн грн через чотири місяці і 7 млн грн через вісім місяців після певної дати. За новим зобов'язанням необхідно зробити виплату рівними сумами через три й дев'ять місяців. Зміна умов здійснюється з використанням простої ставки, рівної 10%. Знайти суму остаточного платежу.

2. Передбачається 1000 доларів помістити на гривневий депозит. Оцінити ефективність вкладення, якщо курс купівлі на початок внеску становив 1,7 грн за долар, а передбачуваний курс продажу – 4 грн за долар. Ставка за гривневим депозитом становить 37% річних, за доларовим – 15% річних.

3. Заповніть схему - Структура комерційних банків Японії

4. Заповніть схему - Структура не державних спеціальних фінансово-кредитних інститутів Японії

5. Наведені нижче статті розмістити в активі чи пасиві балансу центрального банку залежно від їх економічної сутності:

- банкноти та монети в обігу;
- зобов'язання перед МВФ;
- монетарне золото;
- вимоги до комерційних банків;
- депозити уряду;
- цінні папери власного боргу;
- статутний фонд;
- кошти на депозити комерційних банків;
- авуари в спеціальних правах запозичення (СПЗ);

- внутрішній державний борг;
- державні цінні папери.

6. Скласти баланс центрального банку на підставі даних і визначити статтю, яка відсутня у таблиці:

Назва статті	Сума, млн. грн.
Статутний капітал	10
Кошти та депозити в іноземній валюті	77 017
Кошти банків	19 013
Державні цінні папери уряду	395
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	921
Зобов'язання перед МВФ	13 670
Кредити банкам та іншим позичальникам	945
Кошти державних установ	22 676
Кредити отримані	205
Інші активи	801
Інші пасиви	264
Внутрішній державний борг	8 542
Внески в рахунок квоти в МВФ	10 487
Резерви переоцінки основних засобів та нематеріальних активів	760
Цінні папери нерезидентів	54 984
Фонди та інші резерви	3 464
Авуари в СПЗ	5
Резерви переоцінки іноземної валюти та банківських металів	4 587
Основні засоби та нематеріальні активи	2 163

7. Розрахувати рівень облікової ставки Національного банку України.

Формула для розрахунку:

$$O_c = B_c + K \times P_p(\phi) - 0,5 \text{ ВВП},$$

де O_c – облікова ставка;

B_c – базова відсоткова ставка;

K – коефіцієнт приросту облікової ставки на 1 % зростання інфляції (1-1,5 %)

$P_p(\phi)$ – прогнозний рівень інфляції;

ВВП – зниження темпів росту ВВП.

Дані для розрахунку:

Показники	X	Y
Валовий внутрішній продукт, млн. грн.	720 731	949 864
Базова ставка, %	10,1	11,1
Облікова ставка, %		
Прогнозний рівень інфляції, %	122,7	129,1

8. Відомі такі звітні дані комерційного банку:

статутний капітал банку – 8 млн. грн. од.;

резервний фонд – 0,5 млн. грн. од.;

додатковий капітал – 10 млн. грн. од.;

нерозподілений прибуток – 0,1 млн. грн. од.;

вкладення в акції підприємств – 0,6 млн. грн. од.;

вкладення в інші банки на умовах субординованого боргу – 0,2 млн. грн. од.;

активи банку – 180 млн. грн. од.;

активи банку з урахуванням ризику – 120 млн. грн. од.;

фактичні резерви за активними операціями – 30 млн. грн. од.

Визначити:

а) показник адекватності регулятивного капіталу (платоспроможності) комерційного банку;

б) показник адекватності основного капіталу банку;

в) ступінь дотримання банком нормативів

9. Банк має потребу в коштах для покриття резервних вимог, і звертається до центрального банку з пропозицією надати йому кошти на одну добу шляхом РЕПО. Опишіть параметри такої операції, якщо:

– кошти на резервному рахунку – 150 тис. грн.;

– середньозважена ставка за операціями РЕПО – 45,02%;

– період розрахунку складає 7 днів, а залишки залучених коштів, відповідно: 15,630 млн грн; 14,924 млн грн; 15,002 млн грн; 16,021 млн грн; 16,1323 млн грн; 16,001 млн грн; 15,864 млн грн.

10. Виробничий концерн для поповнення своїх обігових коштів 23 червня отримав банку позику 345 000 грн, терміном до 27 листопада під 31% річних. Через 39 днів банк підвищив відсоткову ставку за позикою до 35%. На цей час було погашено 17% основної суми позики. Розрахуйте суму відсотків за користування позикою, яку винен сплатити виробник.

Приклади розв'язання типових задач

Приклад 1

Сумарні резерви комерційного банку складають 220 млн. грн. Депозити дорівнюють 950 млн. грн. Обов'язкова норма резервування депозитів складає 20%. Як може змінитися пропозиція грошей, якщо банк вирішить використовувати усі свої надлишкові резерви для видачі позичок?

Розв'язок

При нормі резервування $rr = 20\%$ сума обов'язкових резервів R , складе:

$$R = 950 \times 0,2 = 190 \text{ млн. грн.}$$

Отже, надлишкові резерви дорівнюють:

$E = 220 - 190 = 30$ млн. грн. Якщо усі вони будуть використані для видачі позик, то додаткова пропозиція грошей може скласти:

$$\Delta M = 30 \times 1/0,2 = 150 \text{ млн. грн.}$$

У даному випадку ми можемо використовувати лише банківський

$\frac{1}{r}$

мультиплікатор Π , оскільки не маємо даних про грошову базу і співвідношення готівка-депозити. Отримана сума є максимально можливим розширенням пропозиції грошей, якщо вони не виходять за межі банківської системи.

Приклад 2

Норма обов'язкових резервів дорівнює 20%. Комерційний банк зберігає ще 5% від суми депозитів як надлишкові резерви. Розмір депозитів складає 10000. Яку максимальну суму банк може використовувати для видачі позик?

Розв'язок

Розмір обов'язкових резервів складає:

$$R = 10000 \times 0,2 = 2000$$

Надлишкові резерви дорівнюють:

$$R = 10000 \times 0,05 = 500$$

Тоді сумарні резерви дорівнюють: $2000 + 500 = 2500$, або інакше:

$$R = 10000 \times (0,2 + 0,05) = 2500$$

Отже, зберігаючи у вигляді резервів 2500 із суми депозитів, засоби, що залишилися банк може використовувати для видачі позик, тобто

$$10000 - 2500 = 7500$$

Приклад 3

Національний Банк купує державні облігації в комерційних банків на суму 100 млн. грн. Як може змінитися пропозиція грошей, якщо комерційні банки цілком використовують свої кредитні можливості, за умови, що норма резервування депозитів (Γ) складає 0,1 (10%).

Розв'язок

Купляючи облігації, Національний Банк збільшує резерви комерційних банків на 100 млн. грн. У результаті в комерційних банків виникають зайві резерви, які вони можуть цілком використовувати для видачі позик. Максимально можливе збільшення пропозиції грошей складе:

$$\Delta M = 100 \times \frac{1}{\Gamma} = 100 \times \frac{1}{0,1} = 1000.$$

Список літератури

1. *Галушка, Є. О.* Банківські операції : навч. посіб. / Є. О. Галушка ; М-во освіти і науки України, КНТЕУ, Чернів. торг.-екон. ін-т. – Чернівці : Наші книги, 2009. – 335 с.
2. *Гроші та кредит: Підручник / За заг. ред А. І. Щетиніна.* – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Центр навч. літ-ри, 2006.– С. 370–387.
3. *Банківське законодавство України: [Зб. норматив.-правових док.].* – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 383 с. – (Бюл. законодавства і юрид. практики України; № 9).
4. *Шлапак О.* Основні тенденції і проблеми в діяльності банків України: [Регіональний аспект розвитку банківської системи] / Олександр Шлапак, Вадим Пушкарьов, Ганна Карчева // Вісн. Нац. банку України. – 2003. – № 6. – С. 2–5.
5. *Банківське право: Підруч. [Для студ. юрид. та екон. вищ. навч. закл.] /* М-во освіти і науки України, Акад. адвокатури України; За ред. О. А. Костюченко. – 3-тє вид. – К.: А. С. К., 2003. – 924 с.
6. *Банківські операції: Підручник: [Для студ. вищ. навч. закл. екон. спец. /* А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.]; За ред. А. М. Мороза; М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т. – 2-ге вид., випр. і допов. – К., 2002. – 476 с.
7. *Банківські операції: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. освіти / Авт. кол.: В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Коренева та ін.; За ред. В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янської.* – К.: Знання, 2006. – 727 с.: табл. – (Вища освіта ХХІ ст.).
8. *Тимохова Г. Б.* Гроші та кредит : Навч. посіб. для студ. екон. спец. / Г. Б.

Тема 7. Валютний курс і валютне регулювання

Національний банк діє як уповноважена державна установа при застосуванні законодавства України про валютне регулювання і валютний контроль.

Валютна політика – це сукупність заходів у сфері міжнародних економічних відносин відповідно до поточних і стратегічних цілей економічної політики.

Валютна політика спрямована на забезпечення стабільності курсу національної грошової одиниці, сприяння залученню іноземних інвестицій в економіку, регулювання зовнішніх платіжних стосунків з іншими країнами, забезпечення збалансування зовнішніх платіжних і накопичення централізованих валютних резервів.

Національний банк здійснює дисконтну валютну політику, змінюючи облікову ставку Національного банку для регулювання руху капіталу та збалансування платіжних зобов'язань, а також коригування курсу грошової одиниці України до іноземних валют.

Національний банк здійснює девізну валютну політику на підставі регулювання курсу грошової одиниці України до іноземних валют шляхом купівлі та продажу іноземної валюти на фінансових ринках.

Валютне регулювання – це сукупність нормативних документів, встановлених органами валютного регулювання, спрямованих на регулювання потоків капіталу в країну і з країни, а також валютних операцій, що здійснюються в межах України, з метою підтримання стабільності курсу національної грошової одиниці, достатнього рівня валютних резервів і збалансування міжнародних платежів. Тобто валютне регулювання – це регламентація державою міжнародних розрахунків і порядку проведення валютних операцій через механізми валютних обмежень і валютного контролю.

Основні поняття: валюта, валютні операції, валютний ринок, валютне регулювання, валютний курс, віксовані курси, конвертованість валюти, гнучкі (плаваючі) курси, валютна інтервенція, механізм регулювання валютного курсу, валютні системи, міжнародні розрахунки, конверсійні операції, форми міжнародних розрахунків, валютні ризики і валютне регулювання, форвардні операції, ф'ючерсні операції, опціонні операції, валютний своп, валютний арбітраж, валютний механізм.

1. Поняття валюти, її призначення та сфери використання

2. Валютні курси та конвертованість валют. Механізм забезпечення конвертованості валюти

3. Суть валютного регулювання

Завдання для самостійної роботи

1. Японський банк хоче купити в учасника фінансового ринку долари США в обмін на JPY 750 млн. Визначити, яку котировку встановлює учасник фінансового ринку і скільки доларів отримає японський банк.

2. Банк надає кредит у сумі 5 млн. дол. США на 3 міс. За процентною ставкою 7,25 % річних. Дата здійснення операції – 14 жовтня. Визначити, скільки грошей одержить цей банк у визначений термін?

3. Поточний курс USD/UAH = 7,594 – 8,034. Форвардна маржа становить:

а) 0,160–0,180;

б) 0,150–0,130.

Визначити курси “аутрайт”.

4. Валютний дилер відносно форвардного курсу USD/EUR = 4,578 – 5,698 за угодою на 6 міс. отримав інформацію про форвардну маржу: 0,160 – 0,140.

Визначити: а) котировка здійснюється з премією чи з дисконтом?

б) для якої з валют відсоткові ставки вищі, а для якої нижчі?

5. Спот-курс USD/ITL = 2368,00 – 2275,00. Премія місячного контракту становить 230,0–237,5. Спот-курс USD/CHF = 2,3135 – 2,3145. Премія для місячного контракту 55–50. Визначити форвардний крос-курс ITL/CHF за 1000 італійських лір.

6. Спот-курс USD/UAH = 3,9950 – 4,0850. Відсоткові ставки на грошовому ринку становлять:

· за доларовими депозитами – 15 %;

· за доларовими кредитами – 20 %;

· за гривневими депозитами – 22 %;

· за гривневими кредитами – 29 %;

Термін форвардної угоди – 3 міс. (90 днів), а тривалість у відсоткового року – 360 днів.

Визначити: форвардну маржу (премія чи дисконт); курс “аутрайт” USD/UAH.

7. Спот-курс USD/EUR = 1,6480 – 1,6750. Відсоткові ставки на грошовому ринку дорівнюють:

· за депозитами в USD (Сд.б) – 11,2 %;

· за кредитами в USD (Ск.б) – 16,4 %;

· за депозитами в EUR (Сд.зм) – 10,1 %;

· за кредитами в EUR (Ск.зм) – 13,7 %.

Термін форвардної угоди (Т) становить 6 міс. (180 днів), а термін відсоткового року – 360 днів.

Визначити: форвардну маржу (премія чи дисконт); курс “аутрайт” USD/EUR.

8. Американський банк має у своєму розпорядженні 20 млн. EUR вільних коштів з метою одержання максимального прибутку. На момент прийняття рішення спот-курс продажу USD / EUR = 1,5400. Відсоткова ставка за доларовими кредитами – 9 %, а за кредитами у євро – 6 %. Дилери банку одержали зі сторінок REUTERS інформацію. Фондовий курс на контракт тривалістю 12 міс. може становити 1,5500 – 1,5600.

Визначити: якою має бути стратегія банку? які прибутки (збитки) може одержати банк, якщо через рік спот-курс USD/EUR буде:

а) 1,5500 – 1,5600;

б) 1,5200 – 1,5300?

Приклади розв'язання типових задач

Приклад 1

Покажіть початкову рівновагу на валютному ринку для японської ієни. Припустимо, що початкова рівновага є 150 ієн за долар. Розгляньте вплив на ринкову рівновагу таких подій:

а) японський уряд вирішив продати значну кількість ієн по курсу 160 ієн за долар;

б) вищі процентні ставки у Нью-Йорку знижують попит на ієну;

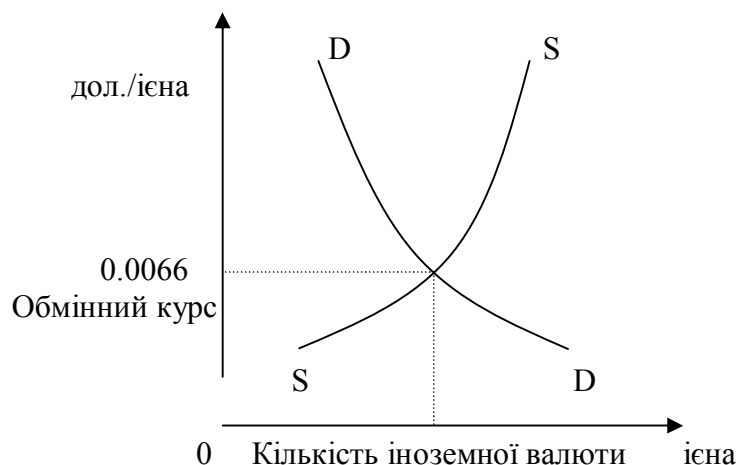
в) різко зростає попит американців на “Тойоти” і “Хонди”;

г) Японія платить США доларами за американську військову присутність на Далекому Сході.

$$1 \text{ долар} = 1 \text{ ієна} \times 150$$

$$1 \text{ ієна} = \frac{1}{150} = 0.0066 \text{ (дол.)}$$

Розв’язок.

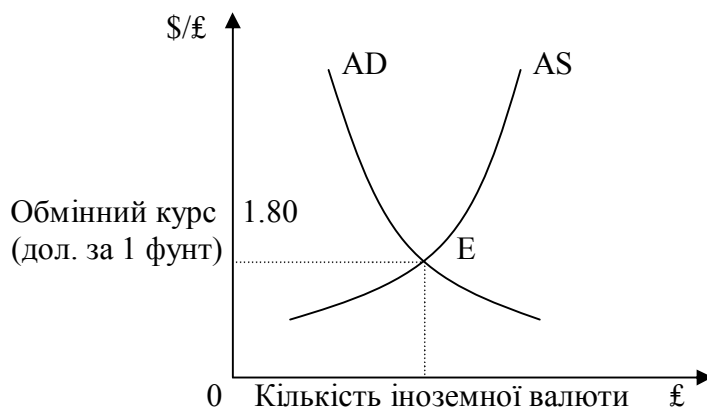
а) нехай японський уряд вирішив продати ієну по меншому курсу ніж початкова рівновага. Пропозиція ієни різко зростає, отже крива пропозиції зсувається вгору утворюючи нову рівновагу, де вартість ієни вище тієї вартості, яку пропонував уряд, отже в загальному настане початкова рівновага, що існувала до продажу значної кількості ієн;

б) внаслідок зниження попиту на ієну, іноземці менше купують японських товарів, послуг, капіталів тощо. Усе це свідчить про те, що вартість на ієну зменшується і її курс зменшується;

в) зростає попит на японські автомобілі, що в свою чергу призводить до збільшення попиту на ієну з боку американців та збільшення пропозиції з боку японців. Це призведе до збільшення її вартості;

г) якщо Японія платить США доларами, то пропозиція ієни щодо Японії зменшується, курс падає.

Приклад 2

На графіку показано попит і пропозицію британських фунтів у випадку, коли Великобританія і Сполучені Штати торгують лише між собою:

- опишіть відповідну схему попиту і пропозицію на долари США;
- поясніть, чому пропозиція фунтів еквівалентна попиту на долари;
- поясніть також схему зміни попиту на фунти;
- знайдіть рівноважну ціну долара на цій новій діаграмі та порівняйте її зі станом рівноваги на графіку.

Розв'язок.

а) за попитом на долари США стоїть бажання імпортувати американські товари та послуги, купувати американські цінні папери. За пропозицією доларів, які мають бути обмінені на фунти, стоїть бажання американців мати британські товари, послуги, капітал;

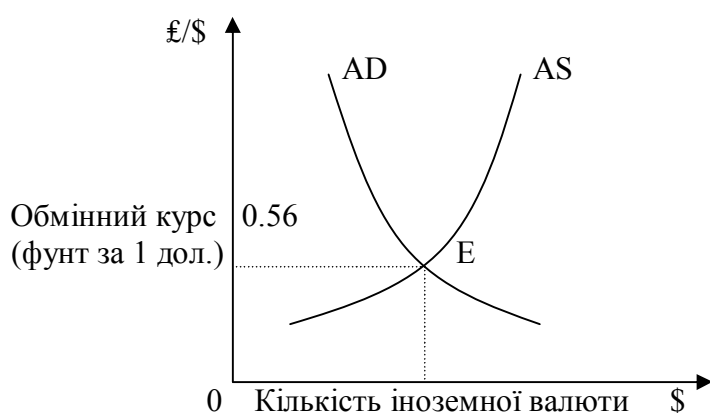
б) якщо курс знаходиться в точці E, то попит і пропозиція на іноземну валюту перебувають в ринковій рівновазі. А якщо курс зміниться, наприклад,

буде вищим, то існує надлишкова пропозиція іноземної валюти: ринкові сили штовхають курс обміну знов до точки рівноваги;

в) повернемося до графіку. Попит на британські фунти виникає, коли американці потребують фунтів для задоволення будь-яких духовних і фізіологічних потреб. Крива попиту зображена спадною лінією AD. По вертикалі відкладено ціну британського фунта. Крива попиту спускається вниз, показуючи, що коли ціна британського фунта падає, іноземці виявляють схильність купувати більше британських товарів. Отже й попит на валюту збільшується. І навпаки, коли ціна британського фунта зростає, попит зменшується;

г) побудуємо графік, де показано попит і пропозицію американських доларів, коли Великобританія і США торгують лише між собою. Також знайдем рівноважну ціну долара на цій новій діаграмі.

Приклад 3

Яким буде курс євро до фунта стерлінгів, якщо виходити із їхніх середніх співвідношень з долларом США:

- 1 USD = 0,69 EUR;
- 1 USD = 0,67 GBP.

Розв'язок.

Для того щоб виразити вартість 1 євро у фунтах стерлінгів, знаходимо вартість одного євро в доларах США:

$$1 \text{ EUR} = 1/0,69 = 1,449 \text{ USD}.$$

Далі через співвідношення USD до GBP знаходимо, що вартість 1 євро у фунтах стерлінгів:

$$1 \text{ EUR} = 1,449 \times 0,67 = 0,971 \text{ GBP}.$$

Також крос-курс EUR до GBP через USD можна знайти також діленням курсу долара у фунтах на курс долара в євро:

$$1 \text{ EUR} = 0,67/0,69 = 0,971 \text{ GBP}.$$

Відповідь: крос-курс євро до фунта стерлінгів: 1 EUR = 0,971 GBP.

Список рекомендованої літератури

1. Береславська, О. Курсова політика в умовах припливу іноземного капіталу в Україну [Текст] / О. Береславська // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 2. – С. 16–19.
2. Володин, Ф. Г. Валютная политика ЦБ: структурный анализ и новации]/Ф. Г. Володин // Банковские услуги. – 2004. – № 5. – С. 2–8.
3. Горшкова, Н. І. Валютно-курсова політика: практичний досвід та рекомендації / Н. І. Горшкова // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 1. – С. 62-66.
4. Гриценко, А. Механізм валютної трансмісії: інституційно-поведінковий підхід / А. Гриценко, Т. Унковська // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 11. – С. 8–11.
5. Дзюблюк, О. В. Валютна політика : підручник / О. В. Дзюблюк. – К. : Знання, 2007. – 422 с. – (Вища освіта ХХІ століття). – ISBN 966-346-289-2
6. Дзюблюк О. Проблеми реалізації валютної політики в умовах трансформаційних змін економіки України / О. Дзюблюк // Журнал європейської економіки. – 2006. – № 3. – С. 317–327.
7. Домрачев В. Стосовно оптимізації короткострокової валютної політики в Україні на базі портфельної теорії / В. Домрачев, Д. Жабський // Финансовые риски. – 2006. – № 3. – С. 73–78.
8. Журавка, Ф. О. Вплив девізної політики Національного банку України на обмінний курс гривні / Ф. О. Журавка // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 5. – С. 154–161.
9. Журавка, Ф. О. Валютно-курсова політика Національного банку України в умовах трансформаційної економіки : монографія / Ф. О. Журавка. – Суми : Ділові перспективи : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2007. – 70 с. – ISBN 966-29-65-02-5.
10. Тимохова Г. Б. Гроші та кредит : Навч. посіб. для студ. екон. спец. / Г. Б. Тимохова ; Нар. укр. акад. [Каф. менеджменту] – Х. : Вид-во НУА, 2007. – С. 97–110.

Тема 8. Державне регулювання грошової сфери

У всіх розвинених країнах відповідальність за проведення грошової політики несе ЦБ. У той же час є різні підходи до питання відповідальності за нагляд. В Іспанії, Нідерландах, Португалії, Греції, Ірландії, Ісландії, Італії, Люксембурзі й Великій Британії нагляд за кредитними інститутами повністю здійснюється підрозділами центрального банку. В Австрії це завдання вирішується міністерством фінансів, у Данії – Міністерством економіки. У скандинавських країнах, Німеччині, Бельгії і Франції діють незалежні установи

банківського контролю. У ряді країн такі органи мають більш широкі повноваження: вони можуть контролювати й фінансові ринки (Бельгія) і страхові компанії (скандинавські країни).

Чинним законодавством багатьох країн визначається головне завдання монетарної політики, здійснюване центральними банками. Їм надається монопольне право управління грошовим обігом і забезпечення його стабільності. Чітко визначена законом основна спрямованість політики центрального банку, її безпосередня орієнтація на забезпечення внутрішньої стабільності грошей допомагає зміцненню його позицій у разі виникнення неузгодженостей або конфліктів з урядом.

Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, Законом “Про Національний банк України” та іншими законами України. Джерелами формування статутного капіталу Національного банку є доходи його кошторису, а при необхідності – Державний бюджет України.

Національний банк є економічно самостійним органом, який здійснює видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого кошторису, а у визначених цим законом випадках – за рахунок Державного бюджету України.

Національний банк є юридичною особою, має відокремлене майно, яке є об’єктом права державної власності і перебуває у його повному господарському віданні.

Досягнення поставлених завдань з управління платіжним оборотом у єдиному економічному просторі досягається центральним банком шляхом розробки й реалізації комплексу заходів на макроекономічному рівні, а також за допомогою регулювання операцій окремих банківських установ або їх груп. У багатьох економічно розвинених країнах таргетування стабільності грошової одиниці зводиться до таргетування одного показника (інфляції, обмінного курсу, грошових агрегатів). В умовах збалансованої економіки, стабільних співвідношень між основними грошово-кредитними показниками це доцільно. Загальне співвідношення полягає в тому, що єдина мета – стабільність грошової одиниці – розділяється на три основні, взаємозалежні між собою цілі (інфляція, обмінний курс, процентні ставки) і на проміжні (грошові агрегати).

З інструментальної точки зору репресія обмежує фінансові операції за допомогою прямої заборони, кількісного лімітування або процедури офіційного схвалення. Інструменти фінансової репресії – це переважно адміністративні або прямі інструменти центрального банку, які безпосередньо впливають на операційну мету грошово-кредитної політики. Використовуючи прямі інструменти, центральний банк задає або обмежує значення цінової або кількісної змінної грошово-кредитної політики, тоді як непрямі (ринкові) інструменти дозволяють йому впливати на операційну мету опосередковано, через зміну ринкової кон’юнктури.

Основні поняття: монетарна політика, дієвість монетарної політики, управління обов'язковими резервами, інструменти регулювання грошової сфери, інструменти грошово-кредитної політики, фінансова репресія.

1. Державне регулювання грошової сфери як основне призначення грошової системи
2. Інструменти грошово-кредитної політики
3. Фінансова репресія держави

Завдання для самостійної роботи

1. Строк позички – 7 років, договірна процентна ставка – 22% річних плюс маржа 0,6% у перші півроку й 0,3% у час, що залишився, щорічно. Сума 20 тис. грн. Необхідно визначити суму остаточного платежу.

2. Кредит для купівлі товару на суму 15 тис. грн відкритий на 5 років, процентна ставка 24%, виплати наприкінці кожного місяця. Визначити суму боргу з процентами щомісячні платежі.

3. На підставі даних Бюлетеня НБУ розрахувати структуру та динаміку грошової маси за другий квартал поточного року. Визначити тенденції до зміни її обсягу. З'ясувати, яким чином обсяг готівкової маси впливає на платіжний оборот.

4. На скільки років повинен бути вкладений капітал при 6% річних, щоб процентний платіж дорівнював потрійній сумі капіталу?

5. Банк видав на початку кварталу кредит на суму 23 тис. грн строком на 2 місяці за ставкою 26% річних, через місяць – кредит на суму 928 тис. грн строком на 2 місяці за ставкою 28% річних, і ще через 2 місяці – кредит на суму 1036 тис. грн на місяць за ставкою 40% річних. Визначити:

- суму процентів за перший і другий кредит;
- загальний процентний дохід від проведених операцій;
- загальну прибутковість від кредитних операцій за квартал.

6. Нижче приведена карта попиту на гривні:

Ціна гривні (у дол.)	8,0	8,1	8,2	8,3	8,4	8,5
Обсяг попиту на грн. (у млн. гривень.)	200	190	180	170	160	150

а) Уряд України встановлює валютний курс на рівні: 1 гривня = 8,4 дол. Обсяг пропозиції гривень по цьому курсу дорівнює 180 млн. Чи повинен

Національний банк у цій ситуації купувати або продавати гривні? Якщо так, то яку кількість?

б) Що відбудеться в цьому випадку з офіційними валютними резервами Національного банку? Як відбити цю зміну резервів у платіжному балансі?

Приклади розв'язання типових задач

Приклад 1

Сумарні резерви комерційного банку складають 220 млн. грн. Депозити дорівнюють 950 млн. грн. Обов'язкова норма резервування депозитів складає 20%. Як може змінитися пропозиція грошей, якщо банк вирішить використовувати усі свої надлишкові резерви для видачі позичок?

Розв'язок.

При нормі резервування $\pi = 20\%$ сума обов'язкових резервів R , складе:

$$R = 950 \times 0,2 = 190 \text{ млн. грн.}$$

Отже, надлишкові резерви дорівнюють:

$E = 220 - 190 = 30$ млн. грн. Якщо усі вони будуть використані для видачі позик, то додаткова пропозиція грошей може скласти:

$$M = 30 \times 1/0,2 = 150 \text{ млн. грн.}$$

У даному випадку ми можемо використовувати лише банківський

$\frac{1}{\pi}$

мультиплікатор π , оскільки не маємо даних про грошову базу і співвідношення готівка-депозити. Отримана сума є максимально можливим розширенням пропозиції грошей, якщо вони не виходять за межі банківської системи.

Приклад 2

Норма обов'язкових резервів дорівнює 20%. Комерційний банк зберігає ще 5% від суми депозитів як надлишкові резерви. Розмір депозитів складає 10000. Яку максимальну суму банк може використовувати для видачі позик?

Розв'язок

Розмір обов'язкових резервів складає:

$$R = 10000 \times 0,2 = 2000$$

Надлишкові резерви дорівнюють:

$$R = 10000 \times 0,05 = 500$$

Тоді сумарні резерви дорівнюють: $2000 + 500 = 2500$, або інакше:

$$R = 10000 \times (0,2 + 0,05) = 2500$$

Отже, зберігаючи у вигляді резервів 2500 із суми депозитів, засоби, що залишилися банк може використовувати для видачі позик, тобто

$$10000 - 2500 = 7500$$

Приклад 3

Національний Банк купує державні облигації в комерційних банків на суму 100 млн. грн. Як може змінитися пропозиція грошей, якщо комерційні банки цілком використовують свої кредитні можливості, за умови, що норма резервування депозитів (π) складає 0,1 (10%).

Розв'язок

Купляючи облигації, Національний Банк збільшує резерви комерційних банків на 100 млн. грн. У результаті в комерційних банків виникають зайві резерви, які вони можуть цілком використовувати для видачі позик. Максимально можливе збільшення пропозиції грошей складе:

$$\square M = 100 \times \frac{1}{\pi} = 100 \times \frac{1}{0,1} = 1000.$$

Приклад 4

Припустимо, що ви можете перетворити своє багатство в облигації або готівку і у даний момент, керуючись кейнсіанською концепцією попиту на гроші, вирішуйте тримати своє багатство у формі готівки. Це означає, що:

а) у момент прийняття вами рішення процентна ставка була низькою, і ви очікували її підвищення;

б) у момент прийняття вами рішення процентна ставка була високої, і ви очікували її зниження.

Розв'язок

Для відповіді на поставлене питання необхідно пригадати концепцію спекулятивного попиту на гроші Кейнса. Міркування будуть приблизно такими.

Економічний агент має у своєму розпорядженні визначений запас багатства, що можна перетворити в облігації або залишити у формі готівки. У момент ухвалення рішення на ринку діє певна ставка відсотка. Економічний агент оцінює її як високу, припускаючи, що згодом вона впаде. Тоді, якщо його чекання підтвердяться, курс облігацій підвищиться, що дасть йому можливість, крім звичайного прибутку на облігації, одержати ще й прибуток, обумовлений приростом капіталу (наприклад, він зможе продати облігацію по більш високій ціні, чим та, за яку вона була куплена). А тому, що прибуток від збереження готівки дорівнює нулю, то мабуть, міркуючи подібним чином, економічний агент вкляде значну частину своїх засобів в облігації. У такий спосіб при високій процентній ставці попит на готівку відносно невеликий, засоби вкладаються переважно в облігації, попит на які у даний момент росте.

Якщо в момент ухвалення рішення ставка відсотку буде низькою й очікується її зростання в майбутньому, то збереження облігацій принесе їхнім тримачам збитки: курс облігацій із ростом ставки відсотку впаде. У цьому випадку буде перевагою залишити багатство у формі готівки, щоб уникнути подібних втрат і мати можливість придбати в майбутньому дешеві облігації. Отже, при низькій ставці відсотку високий спекулятивний попит на гроші викликаний бажанням уникнути втрат капіталу, пов'язаних із збереженням активів у формі облігацій у період очікуваного росту процентної ставки. У нашій задачі вірним буде відповідь а).

Список літератури

1. *Гальчинський А. С.* Теорія грошей/ А. С. Гальчинський – К.: Основа, 1996. – С. 264–277.
2. *Гриценко А.* Стабільність грошової одиниці як ціль монетарної політики/ А. Гриценко – Вісн. Нац. банку України. – 2002. – № 11. – С. 20–22.
3. *Гроші та кредит: Підручник / за заг. ред А. І. Щетиніна.* – 2-ге вид., перероб, та доп. – К.: Центр навч. літ-ри. – 2006. – С. 356–366.
4. *Гриньова В. М.* Державне регулювання економіки: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. М. Новікова, В. М. Гриньова. – Харьк. держ. екон. ун-т. – Х.: ІНЖЕК, 2004. – 753 с.
5. *Домрачев В. М.* Моделі формування монетарної політики: [Монографія] / В. М. Домрачев – Європ. ун-т. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 234 с.
6. *Луцишин З. О.* Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації/ З. О. Луцишин.– К.: Друк, 2002. – 320 с.
7. *Лютій І. О.* Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки: Монографія / І. О. Лютій. – К.: Атіка, 2000 – 240 с.
8. *Мишкін Ф. С.* Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Ф. С. Мишкін; Пер. С. Панчишин. – К.: Основи, 1999. – 967 с.
9. *Швайка Л. А.* Державне регулювання економіки: Навч. посіб. / Л. А. Швайка. – К.: Знання, 2006. – 435 с. – (Вища освіта ХХІ ст.).

Тестовий контроль по модулю 2

Тест 1. До інституціональних регуляторів грошового ринку належать:

- а) зміна норми банківського процента, регулювання резервної норми комерційних банків;
- б) ціновий стабілізатор, кредитний мультиплікатор;
- в) а+б;
- г) своя відповідь.

Тест 2. Основною характеристикою Європейської валютної системи є принцип:

- а) валютного плюралізму;
- б) паперово-доларовий стандарт;
- в) золото – долар – національна валюта.

Тест 3. Економічними межами комерційного кредиту є:

- а) промисловий капітал;
- б) товарний капітал;
- в) фінансово-банківський капітал;
- г) валютні цінності.

Тест 4. Економічними межами банківського кредиту є:

- а) промисловий капітал;
- б) товарний капітал;
- в) фінансово-банківський капітал;
- г) валютні цінності.

Тест 5. Економічними межами споживчого кредиту є:

- а) промисловий капітал;
- б) товарний капітал;
- в) фінансово-банківський капітал;
- г) товарно-фінансовий капітал.

Тест 6. До інструментів директивного впливу на основні показники грошового обігу відносять:

- а) операції на відкритому ринку, регулювання норми банківських резервів, механізм готівкової емісії;
- б) регулювання кредитних операцій банків, визначення маржі, механізм готівкової емісії, установлення порога кредитів ЦБ;
- в) регулювання процентної ставки на кредити, регулювання кредитних операцій банків, випуск казначейських векселів.

Тест 7. Які елементи становлять концепцію таргетування інфляції:

а) закріплення цінової стабільності, паралельні грошові реформи, роз'яснювальна робота органів монетарної влади?

б) установлення цільових показників інфляції, стабілізація цін та обсягів виробництва, шоків грошові реформи?

в) роз'яснювальна робота органів монетарної влади, закріплення цінової стабільності, установлення цільових показників інфляції?

Тест 8. Які методи таргетування виділяють відповідно до класифікації МВФ? Варіанти відповідей:

а) стабілізація рівня інфляції, грошові реформи, експериментальне таргетування;

б) замасковане таргетування, зниження рівня інфляції, установлення цільових показників інфляції;

в) повноцінне таргетування, еkleктичне таргетування, установлення широких інфляційних показників.

Тест 9. До інструментів непрямого впливу на основні показники грошового обігу належать:

а) регулювання кредитних операцій банків, визначення маржі, механізм готівкової емісії, установлення порога кредитів ЦБ;

б) операції на відкритому ринку, регулювання норми банківських резервів;

в) регулювання процентної ставки на кредити, регулювання кредитних операцій банків, випуск казначейських векселів.

Тест 10. До адміністративних методів регулювання банківської діяльності належать:

а) нагляд за банківською діяльністю;

б) установлення економічних нормативів;

в) установлення нормативів обов'язкового резервування;

г) реєстрацію та ліцензування.

Тест 11. До індикативних методів регулювання банківської діяльності належать:

а) нагляд за банківською діяльністю;

б) установлення економічних нормативів;

в) реєстрація та ліцензування;

г) використання інструментів монетарної політики.

Тест 12. Основний капітал містить:

а) статутний капітал + емісійний дохід + розкриті резерви;

б) статутний капітал + розкриті резерви;

в) статутний капітал + резервний фонд + нерозподілений прибуток.

Тест 13. Визначити складові регулятивного капіталу комерційного банку згідно з нормативними документами НБУ:

- а) основний капітал + додатковий капітал + субординований борг;
- б) статутний капітал + основний капітал + додатковий капітал + субординований борг;
- в) основний капітал + додатковий капітал.

Тест 14. В Україні система гарантування поширюється на депозити:

- а) лише юридичних осіб;
- б) лише фізичних осіб;
- в) юридичних і фізичних осіб.

Тест 15. Система фінансового оздоровлення банку передбачає:

- а) заходи, спрямовані на покращення його фінансового стану;
- б) заходи, спрямовані на отримання стабілізаційного кредиту НБУ;
- в) заходи, необхідні для проведення ліквідації банківської установи;
- г) заходи, необхідні для проведення реорганізації банківської установи.

Тест 16. Інспектування банківських установ здійснюється з періодичністю:

- а) один раз на рік;
- б) один раз на два роки;
- в) один раз на півроку;
- г) за визначенням Національного банку України.

Тест 17. Норматив кредитного ризику на одного контрагента складає:

- а) не більше 25 % від капіталу банку;
- б) не більше 27 % від капіталу банку;
- в) не більше 35 % від капіталу банку;
- г) не більше 45 % від капіталу банку.

Тест 18. До спеціалізованих належить банк:

- а) якщо в його структурі 50 % активів є активами одного типу;
- б) якщо в його структурі 60 % активів є активами одного типу;
- в) якщо банк отримує спеціалізовану ліцензію банківської установи;
- г) якщо банк в структурі активних операцій має дві банківські операції.

Тест 19. Скільки центральних банків європейських країн проводять грошово-кредитну політику через Європейський центральний банк?

- а) 15;
- б) 12;

в) 11.

Тест 20. 13. Яка установа не входить до федеральної резервної системи США?

- а) федеральна консультативна рада;
- б) управління контролера грошового обігу;
- в) комітет з проведення операцій на відкритому ринку.

Тест 21. Готівка в обігу відображається:

- а) в активі балансу центрального банку;
- б) у пасиві центрального банку;
- в) поза балансом.

Тест 22. Право на випуск грошей в США мають:

- а) Міністерство фінансів;
- б) Федеральна резервна система;
- в) Конгрес США;

Тест 23. Умовами реєстрації банку в Японії є:

- а) відповідність капіталу (1 млрд єн);
- б) в назві має бути слово “банк”;
- в) наявність потенційних клієнтів;
- г) дотримання національних традицій;

Тест 24. В Японії кошти на інвестиційну програму виділяються на умовах:

- а) платності;
- б) безповоротності;
- в) зворотності;
- г) поворотності не менше 51%;

Тест 25. Націоналізація центрального банку Франції відбулася у:

- а) 1940 році;
- б) 1945 році;
- в) 1985 році;

Тест 26. Орган який дає висновки до проектів законів з питань економічного та соціального характеру у Франції:

- а) Сенат
- б) Національні збори;
- в) Казначейство;
- г) Економічно-соціальна рада

Тест 27. Єдина грошова система Німеччини сформувалася у:

- а) 17 столітті;
- б) 18 столітті;
- в) 19 столітті;

Тест 28. Центральний Банк Англії заснован у:

- а) 1694 році;
- б) 1794 році;
- в) 1894 році;

Тест 29. Центральний Банк Франції виконує такі операції:

- а) веде поточний рахунок скарбниці;
- б) обслуговує державний борг;
- в) надає кредити уряду;
- г) є монополістом по здійсненню зовнішньоторговельних операцій;

Тест 30. На грошовому ринку центральний Банк Англії здійснює операції через:

- а) Кліринговий банк;
- б) Обліковий дім;
- в) Торговий банк;

Тест 31. В США для контролю за загальною масою грошей в обігу ФРС використовує такі важелі:

- а) регулювання облікової ставки;
- б) встановлення норм обов'язкового резервування;
- в) операції на відкритому ринку;
- г) здійснюють розвиток ФКІ;
- д) здійснюють об'єднання ресурсів дрібних інвесторів.

Тест 32. До міжнародних валютних ринків не зараховують:

- а) Лондон;
- б) Сінгапур;
- в) Париж;
- г) вірна відповідь відсутня.

Тест 33. На валютний курс впливають наступні чинники:

- а) стабільність держави;
- б) рівень інфляції;
- в) попит і пропозиція на валютному ринку;
- г) всі відповіді вірні.

Тест 33. Здатність валюти вільно використовуватись для будь-яких операцій та обміну на інші валюти -це:

- а)конвертованість;
- б)зовнішня конвертованість;
- в)часткова конвертованість;
- г)внутрішня конвертованість.

Тест 34. Функція ЦБ як органу валютного регулювання полягає у:

- а)контролі за повнотою сплати податків;
- б)формуванні бюджетної політики щодо валютних цінностей;
- в)нагромадженні, управління і розміщення валютних резервів;
- г)контролі за повнотою переказу валюти.

Тест 35. Договірною-правова форма організації валютних відносин між групами країн - це:

- а)валютна система;
- б)світова валютна система;
- в)національна валютна система;
- г)регіональна валютна система.

Тест 36. Яку з перерахованих валют можна віднести до резервної:

- а)австралійський долар;
- б)австрійський шилінг;
- в)бельгійський франк;
- г)англійський фунт стерлінгів.

Тест 37. Система плаваючих валютних курсів була затверджена на:

- а) Генуезькій конференції;
- б) Бреттон-Вудській конференції;
- в) Ямайській конференції;
- г) Паризькій конференції.

Тест 38. Повна деномінація золота відбулася з початком функціонування:

- а) Ямайської валютної системи;
- б) Генуезької валютної системи;
- в) Бреттон – Вудської валютної системи;
- г) Системи золотого стандарту.

Тест 39. Які з наведених чинників приведуть до зниження трансакційної складової попиту на гроші, згідно з моделлю Баумоля-Тобіна:

- а) дохід на грошовому ринку впаде до нуля;
- б) комісійна винагорода брокера відсутня;
- в) індивід отримує дохід не щомісячно, а щонедільно.

Тест 40. Операція «зворотне РЕПО» полягає у:

- а) купівля у комерційних банків ДЦП;
- б) пряме кредитування Центробанком;
- в) продаж комерційним банкам ДЦП;
- г) вірна відповідь відсутня.

Тест 41. Комерційні банки проводять операції і надають послуги з метою одержання доходу. До складу доходів банку входять:

- а) відсотки за наданими кредитами;
- б) комісія за касові та інші операції;
- в) доходи від здавання майна в оренду;
- в) штрафи, пені та неустойки одержані;
- г) штрафи, пені та неустойки сплачені.

Тест 42. Основні групи банківських операцій:

- а) операції з ЦП;
- б) власні операції;
- в) кредитні операції;
- г) депозитні операції;
- д) банківські послуги;
- е) традиційні операції;
- є) пасивні;
- ж) трастові;
- з) активні;
- и) валютні.

Тест 43. Міжбанківські асоціативні об'єднання — це:

- а) концерни;
- б) спілки;
- в) картелі;
- г) трести;
- д) консорціуми;
- е) асоціації;
- є) синдикати;
- ж) ліги;
- з) корпорації.

Тест 44. Рентабельність діяльності банку — це:

- а) відношення прибутку до акціонерного капіталу банку;
- б) відношення сукупних активів до витрат банку;
- в) відсотки і дисиденти за капіталами, розміщеними в цінні папери;
- г) доходи від спекуляції цінними паперами;
- д) відношення маси прибутку до змін в активах частки позичок.

Тест 45. Ліквідність банківських активів — це:

- а) це здатність банку вчасно і без втрат перетворювати зайняті активи в готівку;
- б) прибуток нерозподілений;
- в) активні і пасивні банківські операції;
- г) відношення маси прибутку до витрат банку.

Тест 46. До інвестиційних фінансових посередників відносять:

- а) пенсійні фонди;
- б) ломбарди;
- в) лізингові компанії;
- г) факторингові компанії;
- д) кредитні спілки.

Тест 47. Фінансовий посередник, що спеціалізується на видачі позичок населенню

під заставу рухомого майна, — це:

- а) лізингові компанії;
- б) страхові компанії;
- в) ломбарди;
- г) інвестиційні фірми;
- д) факторингові компанії.

Тест 48. Пенсійні фонди — це:

- а) фінансові посередники, що спеціалізуються на управлінні вільними грошовими коштами інвестиційного призначення;
- б) посередники, що працюють на кооперативних засадах і спеціалізуються на задоволенні потреб своїх членів, переважно підприємств малого і середнього бізнесу будь-якої форми власності;
- в) спеціалізовані фінансові посередники, які на договірній основі акумулюють кошти юридичних і фізичних осіб у цільові фонди, з яких здійснюють виплати громадянам після досягнення певного віку;
- г) фінансові посередники, що спеціалізуються на купівлі у фірм права на вимогу боргу;
- д) правильної відповіді немає.

Тест 49. Активи банку — це:

- а) готівкові гроші, акції та вклади до запитання;
- б) готівкові гроші, власність і акції;
- в) внески до запитання та банківські ресурси;
- с) вклади населення, строкові депозити, вільні резерви;
- д) сума наданих позик.

Тест 50. Пасиви банку — це:

- а) власний капітал банку;
- б) залучені вклади й депозити;
- в) готівкові гроші, власність та акції;
- г) власність, сума наданих позик.

Тест 51. Що таке знецінення курсу національної валюти у формі зниження її курсу (ціни) відносно іноземних валют, міжна родних розрахункових грошових одиниць (раніше — золота):

- а) ревальвація;
- б) валютна інтервенція;
- в) девальвація;
- г) політика валютних обмежень?

Тест 52. Що відображає можливість обміну (конверсії) валюти однієї країни на валюти інших країн за діючим валютним курсом :

- а) конвертованість валют;
- б) валютні обмеження;
- в) оборотність валют;
- г) правильні відповіді а і в?

Тест 53. Зворотне котирування — це:

- а) вартість одиниці національної валюти, що виражається в іноземній валюті;
- б) курс, згідно з яким банк-резидент купує іноземну валюту за національну;
- в) обмінний курс продажу чи купівлі, що використовується у валютних операціях.

Тест 54. Повне котирування — це:

- а) курс продавця та покупця, згідно з яким банк купує або продає іноземну валюту за національну;
- б) курс, згідно з яким банк-резидент купує іноземну валюту за національну;
- в) курс, згідно з яким банк продає валюту.

Тест 55. Яка політика держави може бути пов'язана з наданням кредитів національним імпортерам та експортерам; з наданням кредитів іноземним позичальникам; з одержанням кредитів від інших держав, міжнародних організацій та зарубіжних комерційних банків; з наданням гарантій за отриманими кредитами:

- а) фінансова;
- б) міжнародна;
- в) кредитна;
- г) валютна?

Тест 56. Найвища проба банківського золота – це:

- а) 995,0;
- б) 999,0;
- в) 999,5;
- г) 998,0.

Тест 57. Ринок банківських металів складається з:

- а) фізичного готівкового обігу;
- б) безготівкового металу;
- в) фізичного готівкового обігу і безготівкового металу.

Тест 58. Тройська унція – це:

- а) вагова одиниця золота та інших дорогоцінних металів, 1/12 частка англійського золотомонетного фунта;
- б) вагова одиниця золота та інших дорогоцінних металів, 1/14 частка англійського золотомонетного фунта;
- в) вагова одиниця золота та інших дорогоцінних металів, 1/16

Тест 59. Державна скарбниця входить до складу:

- а) Національного банку України;
- б) Резервного фонду Міністерства фінансів України;
- в) Центрального грошового сховища.

Тест 60. Рівень ліквідності золотовалютного резерву визначається ризиком неліквідності:

- а) вільно конвертованої валюти;
- б) фінансових інструментів;
- в) фінансового ринку;
- г) усіма вищепереліченими компонентами.

Тест 61. На сучасному етапі розвитку світової економіки конвертованість валют визначається:

- а) обсягом національного золотого запасу;
- б) обсягом національного валютного запасу;
- в) умовами обміну національної валюти на золото;
- г) умовами спеціальних міждержавних угод;
- д) конкурентоспроможністю національних товарів на світовому ринку.

Тест 62. Золотовалютний резерв держави складається з:

- а) монетарного золота, банківських металів, національної грошової одиниці;
- б) монетарного золота, валютних резервів, квоти у МВФ;
- в) національної грошової одиниці та монетарного золота;

- г) долара США, євро, монетарного золота;
- д) валютних резервів Міністерства фінансів України і НБУ.

Тест 63. Облікова ставка НБУ розраховується як:

- а) базова ставка;
- б) індикативна ставка;
- в) ставка рефінансування;
- г) процентна ставка за залученими коштами.
- г) поточна і періодична;
- д) бухгалтерська і аудиторська.

Тест 64. Стратегія таргетування інфляції передбачає:

- а) встановлення цільових орієнтирів показників інфляції;
- б) фіксацію валютного курсу;
- в) прив'язку до індексу цін;
- г) зростання грошової маси.

Тест 65. Співвідношення між двома валютами, що виникає відносно третьої валюти, має назву:

- а) валютний паритет;
- б) крос-курс;
- в) валютний курс;
- г) фіксинг.

Тест 66. Яка стаття балансу НБУ належить до активу?

- а) кошти банків;
- б) монетарне золото;
- в) цінні папери власного боргу;
- г) статутний капітал.

Тест 67. Яка стаття балансу НБУ належить до пасиву?

- а) монетарне золото;
- б) кредити Уряду;
- в) кошти банків;
- г) цінні папери Уряду.

ЕТАПИ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Процес виконання самостійної позааудиторної роботи студентів можна умовно поділити на два етапи:

1) пошук та опрацювання рекомендованої літератури та законодавчих і нормативних актів;

2) узагальнення обробленої інформації у вигляді схем, схемо-конспектів, планів –характеристик, тез, таблиць; виконання практичних завдань.

Для виконання самостійної роботи студентам рекомендована література з дисципліни «Гроші та кредит», посилення на яку розміщено після кожної теми.

Джерелами інформації є читальний зал бібліотеки філії, бібліотеки міста.

В процесі опрацювання літератури бажано робити виписки на окремих аркушах паперу або картках. При цьому необхідно зазначити відомості про літературні джерела: автора, назву, видавництво, рік видання, сторінки. Зазначені дані потім заносяться до переліку використаної літератури.

Після опрацювання літератури студент узагальнює вивчений матеріал у вигляді схем, схемо-конспектів, планів-характеристик, тез, виконує практичні завдання.

Схема, схемо-конспект – виклад опрацьованого матеріалу в головних рисах з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків між окремими елементами об'єкту, що вивчається.

План-характеристика – виклад опрацьованого матеріалу у вигляді складного плану, до окремих пунктів якого додаються стислі коментарі.

Тези – стислий виклад найбільш важливої інформації з питання, що вивчається.

Виконувати самостійну роботу потрібно в конспектах лекцій з обов'язковим зазначенням дати виконання роботи, теми, назви питання, та опрацьованої літератури.

Оцінка самостійної роботи проводиться викладачем шляхом включення питань до поточної перевірки знань, контрольних робіт, екзаменаційних білетів.

ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТАМИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Для написання контрольної роботи студент спочатку повинен опанувати основними теоретичними аспектами дисципліни «Гроші та кредит», використовуючи рекомендовані джерела інформації. Наступним етапом роботи є висвітлення теоретичних питань та виконання практичних завдань. Контрольна робота повинна бути оформлена відповідно до загальних вимог до оформлення наукових робіт. Обов'язковим є написання номера залікової книжки студента.

Перша сторінка починається з номера варіанта, який відповідає останній цифрі залікової книжки та першій літері прізвища студента. Наприклад, «Варіант 2С». Нижче перелічуються номери та назви питань згідно з рекомендаціями: практичні і тестові завдання на даній сторінці повністю не переписуються, зазначаються тільки номери згідно з методичними рекомендаціями. Після висвітлення всіх питань напершій сторінці проставляються номери сторінок, на яких починаються відповіді на питання.

Відповідь на кожне питання повинна починатися з нової сторінки. На початкових сторінках необхідно поставити номер питання відповідно до методичних рекомендацій, написати питання, в тому числі практичне і тестове завдання, а потім братися до висвітлення (вирішення) проблем.

Правильні відповіді у тестових завданнях зазначаються підкреслюванням (правильна відповідь – одна).

У тексті контрольної роботи повинен бути вказаний номер питання і його зміст. Відповіді повинні бути змістовними, повними і конкретними. Обов'язковим при висвітленні теоретичних питань є посилання на джерела інформації із зазначенням номера згідно із списком, наведеним в роботі, та сторінками джерела, з якого отримана інформація. Після висвітлення останнього питання проставляється дата написання роботи та підпис виконавця.

У кінці роботи подається перелік використаних джерел згідно із встановленими вимогами до оформлення інформаційних джерел. Список використаної літератури повинен містити не менше п'яти джерел.

Своєчасно виконану контрольну роботу студент здає на кафедру за десять днів до початку екзаменаційної сесії на перевірку. У разі негативної рецензії вона повертається на доопрацювання, після чого виконується повторно і знову подається на перевірку.

ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Для перевірки знань студентів заочної форми навчання передбачено виконання контрольної роботи. Контрольна робота сформована за принципом повного охоплення матеріалу, що сприятиме максимальному засвоєнню інформації з навчальної дисципліни «Гроші та кредит».

Контрольну роботу студенти подають на перевірку в строки, які передбачені семестровими графіками, не пізніше ніж за 10 днів до початку сесії. Студенти самостійно пересилають поштою контрольні роботи або особисто здають на кафедру.

Викладачі протягом 10 днів перевіряють контрольні роботи і ставлять відмітку “зараховано” або “не зараховано”.

Для написання контрольної роботи на початковому етапі студент повинен опанувати основні теоретичні аспекти з дисципліни, використовуючи рекомендовані джерела інформації.

Наступним етапом виконання роботи є висвітлення теоретичних питань та вирішення практичних завдань.

Мета роботи полягає в тому, щоб допомогти студентам засвоїти всі розділи курсу, перевірити їх уміння самостійно працювати над літературою, обґрунтовувати і правильно використовувати матеріали періодики.

Контрольна робота сформована за принципом повного охоплення матеріалу, що сприяє максимальному засвоєнню інформації з навчальної дисципліни «Гроші та кредит».

Поточний контроль знань студентів проводиться у формі перевірки контрольних робіт, виконаних студентами у міжсесійний період. За результатами захисту контрольних робіт, який проводиться перед іспитом, викладач оцінює виконання контрольної роботи.

Мета виконання контрольної роботи:

- систематизація, закріплення та розширення теоретичних знань з фахової дисципліни;
- поглиблення вивчення однієї з конкретних проблем, що стосуються розвитку грошово – кредитної системи.
- У контрольній роботі мають бути враховані сучасний стан грошового ринку і тенденції його розвитку. Контрольна робота повинна мати дослідницький характер і бути логічно завершеною.

Контрольна робота, яка оцінюється 10 балами, повинна відповідати таким вимогам:

- розгорнутий, вичерпний виклад змісту теми роботи;
- повний перелік необхідних для розкриття змісту теми економічних категорій та законів;

- виявлення творчих здібностей при викладенні і використанні навчально-програмного матеріалу;
- здатність здійснювати порівняльний аналіз різних теорій, концепцій, підходів та самостійно роботи логічні висновки й узагальнення;
- уміння користуватися методами наукового аналізу економічних явищ, процесів і характеризувати їхні риси та форми виявлення;
- використання актуальних фактичних та статистичних даних, знання дат та історичних періодів відповідно до теми роботи;
- знання необхідних законів і нормативних матеріалів НБУ, міжна родних та міждержавних угод з обов'язковими посиланнями на них під час розкриття теми;
- знання точних назв та функцій національних і міжнародних кредитно-фінансових установ, історії їх створення і ролі при вирішенні проблем, які порушуються у конкретній темі;
- засвоєння основної та додаткової літератури.

Контрольна робота оцінюється 5 балами, якщо:

- не розкритий хоча б один з вищевказаних пунктів, якщо він явно потрібний для вичерпного розкриття змісту теми;
- зміст теми контрольної роботи розкритий в цілому правильно згідно із зазначеними вимогами, але зроблені значні помилки при:
- використанні цифрового матеріалу;
- посиланні на конкретні історичні періоди та дати;
- формулюванні назв фінансових та кредитних установ та завдань, які перед ними ставляться;
- визначенні авторства і змісту в цілому правильно зазначених теоретичних концепцій, що спотворює логіку висновків під час відповіді на конкретне питання.

Контрольна робота оцінюється на 0 балів, якщо:

- для оцінки за найвищим балом не розкрито трьох або більше пунктів, зазначених у вимогах, якщо вони потрібні для розкриття теми контрольної роботи;
- присутні два чи більше недоліків, які характеризують критерій оцінки роботи 5 балами;
- висновки, зроблені в роботі, не відповідають правильним чи загально визнаним;
- характер контрольної роботи дає підставу стверджувати, що студент неправильно зрозумів тему контрольної роботи і не знає як її розкрити.

Принципи нарахування балів за контрольну роботу наведені в таблиці 1.

Таблиця 1. - Принципи нарахування балів за контрольну роботу з дисципліни «Гроші та кредит».

Види робіт	Бали за якість	Коефіцієнт поправки	Бали за своєчасність подання на кафедру	Максимальна сума балів
Контрольна робота	0-5-10	2	0-10	30
Захист контрольної роботи	0-5-10	1	-	10
Всього під час поточного контролю (максимально)				40

За активність під час проведення лекційних та практичних занять студенту виставляється 10 балів. Загальна сума балів під час поточного контролю – 50 балів.

Приклад оцінювання навчальної діяльності студента

Змістовні модулі	Іспит
Максимальна кількість балів – 40	Максимальна кількість балів – 50
Набрано 30 балів	Набрано 35 балів
$\frac{30 \text{ балів}}{40 \text{ балів}} \times 100 = 75 \text{ балів}$	$\frac{35 \text{ балів}}{50 \text{ балів}} \times 100 = 70 \text{ балів}$

За результатами навчання студент отримує підсумкову оцінку за 100-бальною системою, яка розраховується як середньозважена оцінка у семестрі та оцінка за іспит, за такою формулою:

	Змістовні модулі У сумі становить 50 %	Іспит (50 %)	Разом
Вагові коефіцієнти, %	50 % k=0,5	50 % k=0,5	100%
Максимальна оцінка, бали	100	100	100
Оцінка, бали	50	50	100

Оцінювання окремих видів навчальної роботи студентів заочної форми навчання

Таблиця 2. - Принципи нарахування балів за контрольну роботу з дисципліни «Гроші та кредит».

Вид навчальної роботи	Форма контролю	Змістовний модуль 1			Змістовний модуль 2				
		T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8
Систематична та активна робота на практичних семінарських заняттях	Систематична та активна робота на практичних заняттях, захист практичних робіт	5-2							
	Здача індивідуальних завдань, розрахункових робіт та ін.	5							
Виконання завдань для самостійного опрацювання	Контрольна робота	5-4							
Модульна контрольна робота	Перевірка правильності виконання модульних контрольних робіт	5							
Інші види робіт (відповідно до програми)	Доповідь (презентація) з результатами аналітичного огляду наукових публікацій, доповідь на конференцію	5 × N							
Максимальна кількість балів за змістовними модулями		40 балів							

N – кількість контрольних заходів

ВИБІР ВАРІАНТА КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Для вибору потрібного варіанта необхідно в таблиці знайти останню цифру залікової книжки студента – номер колонки тапершу літеру його прізвища – необхідний для пошуку рядок. На перетині вибраних колонки та рядка знаходиться 3 номери питань для висвітлення їх у контрольній роботі, 2 практичні завдання та 5 тестових завдань: 2 з першого модуля, 3 з другого.

Таблиця 3. - Вибір варіанта контрольної роботи з дисципліни «Гроші та кредит».

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
А, І, Т	1, 11, 60;1, 25; 1,16, 32,47, 67	2, 12, 61;2, 24; 2, 6,10, 16, 41	3, 13, 62;3, 23;3, 7, 11,17, 59	4, 14,63; 4, 22; 4, 8, 12,18, 49	5, 15, 64;5, 21;5, 91,13, 19, 43	5, 15,64; 5, 21; 5, 91,13, 19, 43	7, 17, 66;7, 19; 7, 11,15, 21, 91	8, 18, 67; 8, 18; 8, 12, 16, 22, 45	9, 19, 68;9, 17; 9, 13,17, 23, 90	10, 20,69; 10, 16; 10, 14, 18, 24, 47
Б, Й, У	11, 21,50; 11, 15;11, 15, 19,25, 48	12, 22, 51; 12, 14; 12, 16, 20, 26, 49	13, 23, 2; 13, 1; 13, 17, 1, 27, 60	14, 24, 53; 2, 25; 14, 18, 22, 28, 82	15, 25, 54; 3, 24; 15, 19, 23, 29, 61	16, 26, 55; 4, 23; 16, 20, 33, 30, 39	17, 27, 56; 5, 22; 34, 41, 56, 66, 78	18, 28, 67; 6, 21; 35, 42, 57, 67, 47	19, 29, 58; 7, 20; 36, 43, 58, 68, 78	20, 30, 59; 8, 19; 37, 44, 59, 19, 29
В, К, Ф	21, 31, 80; 9, 18; 38, 45, 60, 10, 54	22, 32, 81; 10, 17; 39, 46, 61,11, 55	23, 33, 82; 11, 16; 40, 47, 2, 12, 56	24, 34, 83; 12, 15; 41, 48, 63, 3, 57	25, 35, 84; 14, 13; 19, 30, 54, 8, 1	26, 36, 85; 1, 20; 20, 31, 55, 60, 2	27, 37, 86; 2, 19; 38, 45, 60, 3, 57	28, 38, 87; 3,18; 13, 17, 21, 25, 48	29, 39, 88; 4, 19; 40, 47, 62, 27, 10	30, 40, 89; 5, 17; 31, 15, 50, 4, 39
Г, Л, Х	31, 41, 70; 6, 16; 18, 2,	32, 42, 71; 7, 15; 5, 9,	33, 43, 72; 8, 14; 8, 12,	34, 44, 73; 9, 13; 16,	35, 45, 74; 10, 12;	36, 46, 75; 11, 25;	37, 47, 76; 12, 24 3, 35,	38, 48, 77; 13, 23;	39, 49, 78; 14, 22;	40, 50, 79; 15, 21;

	37, 40, 22	13, 19, 42	16, 22, 45	20, 33, 30, 7	12, 16, 20, 26, 49	40, 47, 62, 2, 56	23, 21,7	14, 33, 48, 28, 21	12, 16, 20, 26, 49	11, 15, 19, 25, 48
Д, М, Ц	41, 51, 30; 16, 20; 8, 12, 16, 22, 45	42, 52, 31; 17, 19; 16, 20, 33, 30, 9	43, 53, 32; 18, 14; 34, 41, 56, 66, 8	44, 54, 33; 19, 1; 38, 45, 60, 40, 28	45, 55, 34; 3, 18; 2, 6, 10, 16, 41	46, 56, 35; 2, 17; 15, 19, 23, 29, 11	47, 57, 36; 4, 16; 16, 20, 33, 30, 19	48, 58, 37; 5, 15; 31, 15, 50, 4, 39	49, 59, 38; 6, 16; 40, 47, 62, 2, 56	50, 60, 39; 7, 14; 14, 18, 22, 28, 12
Е, Н, Ч	51, 61, 21; 8, 13; 8, 12, 16, 22, 45	52, 62, 22; 9, 12; 37, 44, 59, 69, 9	53, 63, 23; 10, 11; 6, 10, 14, 20, 43	54, 64 24; 1, 12 40, 47 62, 12 56	55, 65, 25; 2, 13 35, 42, 57, 67, 17	56, 66, 26; 3, 14; 39, 46, 61, 1, 55	57, 67, 27; 4, 15; 8, 12, 16 22, 45	57, 67, 27; 4, 15; 8, 12, 16 22, 45	59, 69, 29; 6, 17; 10, 14, 18, 24, 47	60, 70, 30; 7, 18; 8, 12, 16, 22, 45
Є, О, Ш	61, 71, 11; 8, 19; 61, 71, 11; 8, 19	62, 72, 12; 9, 20; 62, 72, 12; 9, 20	63, 73, 13; 10, 21; 63, 73, 13; 10, 21	64, 74, 14; 11, 22; 64, 74, 14; 11, 22	65, 75, 15; 12, 23; 65, 75, 15; 12, 23	66, 76, 16; 13, 24; 66, 76, 16; 13, 24	67, 77, 17; 14, 25; 67, 77, 17; 14, 25	68, 78, 18; 16, 1; 68, 78, 18; 16, 1	69, 79 19; 17, 2; 69, 79 19; 17, 2	70, 80, 20; 18, 3; 70, 80, 20; 18, 3
Ж, П, Щ	71, 81, 1; 19, 4; 31, 46, 1, 22, 11	72, 82, 2; 20, 5; 12, 32, 9, 59, 16	73, 83, 3; 21, 6; 14, 10, 21, 4, 17	74, 84, 4; 22, 7; 62, 14, 23, 5, 17	75, 85, 5; 23, 8; 61, 1, 5 10, 28	76, 86, 6; 24, 9; 13, 24, 3, 24, 9	77, 87, 7; 25, 10; 12, 16, 17, 8, 20	78, 88, 8; 1, 11; 18, 22, 38, 31, 7	79, 89, 9; 2, 12; 10, 8, 2, 13, 25	80, 90, 10; 3, 13; 6, 10, 18, 23, 40

З, Р, Ю	81, 1, 31; 3, 14; 81, 1, 31; 3, 14	82, 2, 32; 4, 15; 82, 2, 32; 4, 15	83, 3, 33; 4, 16; 83, 3, 33; 4, 16	84, 4, 34; 5, 17; 84, 4, 34; 5, 17	85, 5, 35; 6, 18; 85, 5, 35; 6, 18	86, 6, 36; 7, 19; 86, 6, 36; 7, 19	87, 7, 37; 8, 20; 87, 7, 37; 8, 20	88, 8, 38; 9, 21; 88, 8, 38; 9, 21	89, 9, 39; 10, 21; 89, 9, 39; 10, 22	90, 10, 40; 11, 23; 90, 10, 40; 11,23
С, Я	1, 11, 81; 12, 23; 1, 17, 23, 36, 46	2, 12, 82; 13, 24; 2, 24, 36, 46, 66	3, 13, 83; 14, 25; 3, 36, 56, 17, 59	4, 14, 84; 15, 20; 4, 19, 8, 58, 33	5, 15, 85; 16, 19; 5, 28, 86, 67, 45	6, 16, 86; 17, 18; 6, 53, 93, 55, 78	7, 17, 87; 1, 20; 7, 34, 65, 8, 12	8, 18, 88; 2, 22; 8, 65, 9, 33, 7	9, 19, 89; 3, 23; 9, 56, 87, 39, 57	10, 20, 90; 4, 21; 10, 36, 7, 65, 34

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ КОНТРОЛЮ РІВНЯ ЗАСВОЄННЯ ПРОГРАМИ З КУРСУ ДИСЦИПЛІНИ «ГРОШІ ТА КРЕДИТ»

1. Сутність та функції грошей.
2. Історичні форми та види грошей і їхня еволюція.
3. Функції грошей та їхня характеристика.
4. Концепції походження грошей (кількісна теорія, теорія грошей класичної школи по-текономії тощо).
5. Гроші як загальний еквівалент і абсолютно ліквідний актив.
6. Відмінності золотих і паперових грошей.
7. Відмінності паперових і кредитних грошей.
8. Електронні гроші та їхній розвиток в Україні.
9. Вартість грошей та методи їхнього вимірювання.
10. Роль грошей у розвитку ринкової економіки.
11. Сутність та структура грошового обігу.
12. Класифікація грошових потоків.
13. Запас грошей і грошовий дохід.
14. Структура грошового обігу і його моделі.
15. Організація прогнозування і регулювання готівкового обігу.
16. Умови і принципи організації безготівкового платіжного обігу.
17. Форми безготівкових розрахунків.
18. Грошова маса та її структура. Показники вимірювання грошової маси.
19. Дайте оцінку обсягу і структури грошової маси в Україні.
20. Грошові агрегати та їх характеристика (M0; M1; M2; M3).
21. Грошова база.
22. Закон грошового обігу та його зміст. Сталість грошей та механізми її забезпечення.
23. Механізми поповнення маси грошей та їхній обіг.
24. Сутність понять «випуск» та «емісія» грошей.
25. Швидкість обігу грошей і її характеристика.
26. Сутність та механізми «грошового мультиплікатора».
27. Сутність грошового (монетарного) ринку і його структура.
28. Об'єкти, суб'єкти та інструменти грошового ринку.
29. Схема руху грошових потоків на фінансовому ринку (пряме фінансування, непряме фінансування тощо).
30. Міжбанківський ринок грошей.
31. Кредитні гроші, їх суть і види в умовах сучасної ринкової економіки.
32. Сучасний монетаризм і неокейсіанство, їх застосування в грошово-кредитній політиці.
33. Заощадження та інвестиції в механізмі грошового ринку, особливості їх структури і динаміки в Україні.

34. Модель грошового ринку і фактори, що забезпечують його рівновагу в сучасних умовах.
35. Міжбанківський ринок грошей, його функції та особливості фінансових інструментів.
36. Обліковий ринок, його функції та особливості фінансових інструментів.
37. Особливості та механізм функціонування світового ринку капіталів.
38. Теоретичні моделі і «номінальний попит».
39. «Грошові захисники» і «номінальний попит».
40. Пропозиція грошей на фінансовому ринку та її залежність.
41. Компоненти грошової бази та пропозиції грошей.
42. Роль банківської системи у формованій пропозиції грошей.
43. Емісія готівкових грошей (емісійно-касове регулювання).
44. Рівновага на грошовому ринку та процент.
45. Суть грошової системи та її елементи
46. Призначення грошової системи та її місце в економічній системі країни.
47. Основні типи грошових систем та їхня характеристика.
48. Класифікація типів грошових систем.
49. Еволюція грошових систем.
50. Сучасна грошова система України та її характеристика.
51. Особливості функціонування об'єднаної грошової системи.
52. Класифікація розрахунків.
53. Організація розрахунків.
54. Розрахунки із застосуванням платіжних доручень.
55. Розрахунки платіжними вимогами.
56. Розрахунки із застосуванням платіжних вимог-доручень.
57. Механізм здійснення розрахунків чеками.
58. Механізм використання векселя у платіжному обороті.
59. Розрахунки акредитивами та механізм сплати.
60. Міжбанківські кореспондентські відносини.
61. Сутність, форми і причини інфляції.
62. Теоретичні концепції інфляції.
63. Види інфляції.
64. Наслідки інфляції.
65. Особливості інфляції в Україні.
66. Показники вимірювання інфляції.
67. Методи регулювання інфляції.
68. Сутність грошових реформ та їхня класифікація.
69. Моделі грошових реформ і їх функції.
70. Моделі і таргетування інфляції
71. Походження і сутність кредиту. Об'єкт і суб'єкт кредиту.
72. Перетворення грошей на капітал та розвиток кредиту.
73. Функції та роль кредиту.
74. Функціональні характеристики інших кредитних відносин.

75. Форми кредиту та їхня загальна характеристика.
76. Характерні ознаки кредиту в ринковій економіці.
77. Характеристика окремих видів кредиту.
78. Переваги використання лізингу в розвитку економіки України.
79. Державний кредит та його види.
80. Комерційні кредити.
81. Банківський кредит його види і ознаки.
82. Система банківського кредитування.
83. Принципи банківського кредитування.
84. Форми забезпечення кредитів.
85. Методи банківського кредитування.
86. Механізм банківського кредитування.
87. Оцінка платоспроможності підприємств при отриманні кредиту.
88. Відсоток загального кредиту (позиковий кредит). Норма відсотка (відсоткова ставка).
89. Вартість кредиту.
90. Роль кредиту в розвитку ринкових відносин.
91. Кредитна система та її структура.
92. Національний банк України та його функції. 93. Державні банки: ознаки, функції та управління.
94. Акціонерні банки — основні ланки кредитної системи.
95. Функції та види банків нижчого рівня.
96. Ознаки та характеристика кооперативних банків.
97. Капітал банку, його види та управління ним.
98. Активні операції банків та їхня структура.
99. Пасивні операції банків та їхня структура.
100. Комісійно-посередницькі операції банків.
101. Депозитні операції банків. Вклади та їхні типи.
102. Ризик та управління ним.
103. Банківські об'єднання та їхні типи.
104. Міжбанківські кореспондентські відносини.
105. Міжбанківський ринок грошей.
106. Надлишковий резерв, хто його визначає.
107. Грошово-кредитна політика національного банку.
108. Інструменти грошово-кредитної політики.
109. Політика центрального банку щодо обов'язкового резервування.
110. Міжнародний кредит та характеристика міжнародних операцій.
111. Недоліки у використанні міжнародних кредитів в Україні.
112. Сутність та особливості іпотечного кредиту. Організація роботи банків з клієнтами та кредитний договір.
113. Загальна характеристика основних спеціалізованих фінансово-кредитних інститутів.

114. Валютні відносини та валютні системи.
115. Валюта та конвертованість валюти.
116. Валютний курс та курсова політика.
117. Види та порядок визначення валютних курсів.
118. Регулювання валютних курсів та валютний коридор.
119. Загальна характеристика та структура валютного ринку.
120. Валютні операції.
121. Валютні ризики і методи валютного страхування.
122. Платіжний баланс та його структура.
123. Методи балансування та формування платіжного балансу.
124. Загальна характеристика основних міжнародних кредитних органі зацій.
125. Фінансова репресія держави.
126. Грошово-кредитний суверенітет

Термінологічний словник

Абсолютна ліквідність — здатність активу негайно обмінюватись на будь-які блага.

Агрегат M0 – готівка в обігу.

Агрегат M1 – агрегат M0 + кошти підприємств на різних рахунках у банках, внески населення до запитання, кошти страхових компаній.

Агрегат M2 – агрегат M1 + строкові депозити населення в ощадних банках, у тому числі компенсації.

Агрегат M3 – агрегат M2 + сертифікати й облігації державної позики.
Рівновага настає при $M2 > M1$, зміцнюється при $M2 + M3 > M1$.

Актив банку — частина бухгалтерського балансу (ліва сторона), яка характеризує склад, розміщення і використання коштів банку, згрупованих за їх економічним значенням у процесі відтворення.

Активи високоліквідні — кошти та активи, які можуть бути швидко трансформовані в наявні кошти.

Активи робочі банку — кошти на коррахунках, в касі, вкладені в майно, розміщені в інших банках, цінних паперах, надані кредити; інші кошти та інші активи, що дають прибуток банку.

Активні операції банку — фінансові операції з розміщення вільних коштів з метою отримання прибутку. До активних операцій належать: надання кредитів та позичок, придбання цінних паперів, вкладення коштів у комерційні проекти, лізингові, факторингові операції, операції з вексями та інші банківські операції.

Акредитивна операція – доручення від клієнта зробити платежі третій особі, у тому числі й на певних умовах, прийняти до оплати (акцептувати) векселі, видані клієнтом. Розрізняють товарний і грошовий акредитив.

Антиінфляційна політика – комплекс заходів державного регулювання економіки, спрямований на боротьбу з інфляцією.

Банк — кредитна установа, яка мобілізує кошти, надає їх у позичку, здійснює підрахунки між економічними суб'єктами. Банки підрозділяються на емісійні й не емісійні.

Базові функції кредиту:

Перерозподільна – позиковий капітал, орієнтуючись на природно або штучно встановлюваний рівень прибутку в різних галузях або регіонах виступає в ролі насоса, що перекачує тимчасово вільні кошти з одних сфер господарської діяльності в інші.

Економія витрат обігу – можливість заповнення тимчасової нестачі власних оборотних коштів сприяє прискоренню оборотності капіталу і, отже, економії загальних витрат обігу.

Прискорення концентрації капіталу.

Обслуговування товарообігу. Кредит, уводячи у сферу грошового обігу інструменти безготівкових розрахунків (векселі, чеки, кредитні картки) прискорює й спрощує механізм економічних відносин.

Прискорення науково-технічного прогресу через кредитування перспективних розробок, що дають віддачу у віддаленій перспективі.

Банківська операція — діяльність банку, пов'язана з виконанням його специфічно банківських функцій. Коло банківських операцій в Україні винятково визначене законодавством.

Банківська ліквідність — здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань. Визначається збалансованістю між строками і сумами.

Банківський відсоток — плата за надані в торг гроші.

Банківський кредит — вид кредиту, що надається банками підприємствам, домашнім гос-подарствам і державам.

Банківські ресурси — сукупність коштів, які перебувають у розпорядженні банку і вико-ристовуються ним для здійснення кредитних та інших активних операцій

Банкнота – безстрокове боргове зобов'язання, забезпечене гарантією центрального (емісійного) банку країни. Спочатку банкноти мали золоту гарантію, що забезпечувала її обмін на золото. Банкноти випускаються точно визначеного достоїнства, і, власне кажучи, вони є національними грошми на всій території держави.

Безготівковий обіг – рух вартості без участі готівки. Високий рівень безготівкових розрахунків у будь-якій країні говорить про правильну, грамотну організацію всього грошового обігу. Між готівковим і безготівковим обігом існує тісний взаємозв'язок: гроші постійно переходять із однієї сфери обігу в іншу, вони утворюють загальний грошовий обіг, у якому діють єдині гроші.

Білонна монета — розмінна монета меншого номіналу, ніж основна грошова різниця.

Біметалізм – роль загального еквівалента закріплена за двома металами: золотом і сріблом. Передбачається необмежений обіг і вільне карбування, установлення двох цін на один товар. Ця система існувала в XVI–XVIII ст., а в ряді країн Західної Європи діяла ще в XI ст. Система не забезпечувала стійкості грошового обігу.

Бланковий кредит — кредит, який надається без забезпечення — лише під зобов'язання повернути кредит і, як правило, надійним позичальникам. Комерційні банки можуть надавати бланкові позики лише в межах наявних власних коштів

Валюта — грошова одиниця, що використовується у функціях світових грошей.

Валютний курс — ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошовій одиниці іншої країни.

Валютний ринок — сукупність обмінних та депозитно-кредитних операцій в іноземних валютах, які здійснюються між юридичними та фізичними особами за ринковим курсом або за відсотковою ставкою.

Види грошей, що є законними платіжними засобами – це насамперед кредитні гроші й банкноти, розмінна монета, а також паперові гроші (білети державної скарбниці).

Валютні відносини — відносини, що виникають під час функціонування грошей у міжнародному обігу.

Валютні обмеження — законодавчо визначені обмеження на здійснення валютних операцій у країні (для певних груп економічних суб'єктів, для певних видів операцій, валют тощо).

Вексель — цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання строку визначену суму грошей власнику векселя (векселедержателю).

Великий кредит — сукупний розмір позик комерційного банку стосовно одного позичальника, який перевищує 10% власних коштів (капіталу) банку.

Відсотковий ризик — ризик змін процентних ставок, що негативно позначається на прибутку банку.

Власні кошти банку — сукупність різних за призначенням фондів, які забезпечують економічну самостійність і стабільність банку.

Внутрішні негрошові фактори — диспропорції розвитку економіки, державно-монополістичне ціноутворення, кредитна експансія.

Внутрішні грошові фактори — криза державних фінансів: дефіцит бюджету, зростання державного боргу, емісія грошей, збільшення маси кредитних грошей (векселів), зменшення швидкості обігу грошей.

Готівкові гроші — знаки вартості, виготовлені з паперу або малоцінного металу.

Гривня — грошова одиниця незалежної держави Україна. «Гривня» як грошова й вагова одиниця Київської Русі походить від найменування обруча — прикраси із золота чи срібла, який носили на шиї («загривку»). Частина цього обруча (рублена гривна), що оберталася в ролі грошей, стала основою найменування грошової одиниці «рубль».

Гроші — специфічний товар, що обмінюється на будь-який інший товар і є загальним еквівалентом. Гроші є засобом вираження вартості товарів.

Гроші виконують п'ять функцій: міра вартості, засіб обігу, засіб платежу, засіб нагромадження й заощадження, світові гроші.

Гроші як загальний еквівалент вимірюють вартість усіх товарів. Порівнянними всі товари робить необхідна праця, витрачена на їх виробництво. Вартість товару, виражена в грошах, називається ціною. Для порівняння цін різних за вартістю товарів необхідно звести їх до одного масштабу, тобто виразити їх в однакових грошових одиницях.

Грошова база — це консолідуючий показник резервних грошей банківської системи на основі якого через грошовий мультиплікатор формується пропозиція грошей.

Грошова система — форма організації грошового обігу, що встановлюється державними законами або рішеннями міжнародних органів. Сформувалася в XVI–XVII ст. із становленням централізованої держави й національного ринку

Грошовий мультиплікатор — це величина множника (коефіцієнта), на яку збільшується кількість грошей в обігу в результаті операцій на монетарному ринку.

Грошовий обіг – рух грошей при виконанні ними своїх функцій. Грошовий обіг здійснюється в готівковій і безготівковій формах.

Готівково-грошовий обіг – рух готівки у сфері обігу й виконання грошми двох функцій: засобу платежу й засобу обігу. Готівка використовується: для оплати товарів, робіт, послуг; для розрахунків, не пов'язаних із рухом товарів і послуг (розрахунків з виплати заробітної плати, премій, допомоги, стипендій, пенсій, з виплати страхових відшкодувань за договорами страхування, при оплаті цінних паперів і виплаті доходу за ними, за платежами населення, на господарські потреби, на оплату відряджень, на представницькі витрати, на закупівлю сільгосппродукції тощо). Готівково-грошовий рух здійснюється за допомогою різних видів грошей: банкнот, металевих монет, інших кредитних інструментів (векселів, чеків, кредитних карток).

Грошовий потік — сукупність платежів, які обслуговують окремий етап (чи його частку) процесу розширеного відтворення.

Грошовий ринок — сукупність грошових інститутів, що спрямовують потоки грошових коштів від власників до позичальників.

Грошові агрегати — показники грошової маси в обігу. Це визначена законодавством відповідно до ступеня ліквідності специфічна група ліквідних активів (від M0 до M5).

Грошові одиниці – це встановлений у законодавчому порядку грошовий знак, що служить для порівняння й вираження цін усіх товарів і послуг. У більшості країн діють десяткові системи розподілу: наприклад: 1 долар = 100 центам, 1 руб. = 100 коп.

Грошова реформа (проводиться однократно) – повне або часткове перетворення грошової системи, проведене державою з метою впорядкування й зміцнення грошового обігу.

Дворівнева банківська система — система, в якій емісійно-організаційні банківські функції відокремлені від інших і реалізуються в так званому першому (верхньому) рівні банківської системи.

Девальвація — офіційне зниження державного металевого вмісту та валютного курсу (чи тільки курсу) національної грошової одиниці щодо іноземних валют.

Деномінація (метод zakresлювання нулів) – укрупнення грошової одиниці та обмін за встановленим співвідношенням старих грошових знаків на нові. У такому ж співвідношенні перераховуються ціни, тарифи, заробітна плата, залишки коштів на рахунках, баланси підприємств.

Депозит банківський — грошові кошти фізичних і юридичних осіб або цінні папери, які передані на зберігання до банку за відповідну плату.

Депозитний відсоток — ставка відсотка, який виплачується за вкладом населення та юридичних осіб.

Депозитні гроші — неповноцінні знаки вартості, які не мають речового вираження й існують лише у вигляді певних сум на рахунках у банках.

Державний кредит — вид кредиту, за якого одним із суб'єктів кредитних відносин (як правило, позичальником) виступає держава.

Дефіцитне фінансування — спосіб розширення сукупного попиту шляхом застосування державного регулювання. Зазвичай це здійснюється перевищенням державних видатків над доходами, наслідком чого є створення бюджетного дефіциту.

Дефляційна політика – це:

1. регулювання грошового попиту через грошово-кредитний і податковий механізми;
2. зниження державних витрат;
3. підвищення процентних ставок за кредит;
4. посилення податкового тягаря;
5. обмеження грошової маси;
6. конкурентне стимулювання окремих виробництв шляхом зниження податкового тягаря.

Дійсні гроші – гроші, номінальна (позначена на них) вартість яких відповідає їх реальній вартості, тобто вартості металу, з якого вони виготовлені (лицьова сторона монети – аверс, оборотна – реверс, обріз – гурт). Перші монети з'явилися майже 26 століть тому у Стародавньому Китаї та Стародавній Лідійській державі. У Київській Русі перші карбовані монети належать до IX–X ст. До золотого обігу країни перейшли у 2-й половині XI ст. Для дійсних грошей характерна стійкість, забезпечувана визначеним і незмінним золотим змістом грошової одиниці, вільним переміщенням золота між країнами. Золотий обіг проіснував до Першої світової війни.

Довірчі операції – зберігання, передача й управління (траст) певним майном клієнта.

«Дешеві» гроші — грошово-фінансова політика утримання відсоткових ставок на низькому рівні, що проводиться з метою стимулювання економічної діяльності шляхом зниження вартості кредитів та інвестицій.

Довгостроковий кредит — кредит, що охоплює позики, які надаються на строк понад п'ять років і призначені для формування основних фондів.

«Дорогі» гроші — кредитно-фінансова політика, що припускає стримування обсягу кредитів за рахунок високих відсоткових ставок центрального банку.

Економічні межі кредиту — межа відносин з приводу передачі вартості в тимчасове використання.

Електронні гроші – на основі безпаперових носіїв у вигляді електронних сигналів здійснюється переважна частина міжбанківських операцій. Впровадження ЕОМ створило умови для заміни чеків і чекових книжок на основі паперових носіїв кредитними картками на основі електронних мікросхем. Кредитні картки усе ширше застосовуються в роздрібній торгівлі і сфері послуг (у т. ч. й у метро).

Емісія – випуск в обіг банківських білетів державної скарбниці, паперових грошей і цінних паперів.

Емісійні банки – це як правило, центральний банк, наділений монопольним правом випуску банківських білетів.

Емісійна система – законодавчо встановлений порядок випуску й обігу грошових знаків. Емісійні операції здійснює центральний банк (випуск банківських білетів) і казначейство (випуск білетів державної скарбниці, дрібнокупюрних паперово-грошових знаків). Емісія банкнот здійснюється

трьома шляхами: наданням кредитів кредитним установам у формі переобліку комерційних векселів; кредитуванням скарбниці під забезпечення державних цінних паперів; випуском банкнот шляхом їх обміну на іноземну валюту.

Емісійна функція кредиту — в сучасній економіці гроші виникають внаслідок банківсько-го кредитування. Нестача платіжних засобів у економіці також може покриватися за рахунок розширення комерційного кредиту.

Емітовані кошти банків — є кошти клієнтури, вкладені в цінні папери банку (в облігації й векселі).

Ефект витіснення — зниження обсягів інвестицій внаслідок зростання відсоткової ставки.

Ефект доходу — зміна співвідношення між поточним та майбутнім споживанням як реакція на зміну сукупного доходу, що спричинений зміною відсоткової ставки.

Забезпечення кредиту — матеріальні й нематеріальні активи, які в разі неповернення кредиту кредитор може використати для компенсації своїх збитків.

Залучені кошти банку — сукупність коштів, які акумулюються банком на різних рахунках клієнтів у вигляді депозитів або придбані на грошовому ринку міжбанківські кредити чи централізовані ресурси.

Замінники дійсних грошей (знаки вартості) — гроші, номінальна вартість яких вище реальної, тобто витраченої на їх виробництво суспільної праці. До них належать: металеві знаки вартості; паперові знаки вартості, зроблені, як правило, з паперу. Розрізняють паперові гроші й кредитні гроші.

Залежно від темпів зростання цін розрізняють інфляцію таких видів:

- повзуча, зростання цін на 3–4 % за рік;
- галопуюча, зростання цін на 10–50% і до 100% за рік;
- гіперінфляція, зростання цін більше 100% за рік.

За строком погашення розрізняють:

- онкольні позички — позички, що не мають чітко обумовленого строку і підлягають поверненню у фіксований строк після офіційного повідомлення від кредитора про необхідність повернення;
- короткострокові позички (до 3–6 місяців), застосовують в основному у сфері торгівлі, на фондовому ринку, на міжбанківському ринку коштів;
- середньострокові (від 3–6 місяців до одного року);
- довгострокові (> 1 року) обслуговують переважно рух основних коштів.

За способом погашення:

позика, що погашається одноразовим платежем;
позика, що погашається в розстрочку.

За способом стягнення позикового процента:

позики, за якими % стягується при видачі, при її погашенні або рівномірно протягом строку позички.

За наявністю забезпечення:

довірчі позички;
забезпечені позички, коли в ролі забезпечення (застави) може виступати будь-яке майно, що належить позичальникові на правах власності (нерухомість, цінні папери);
позички під фінансові гарантії третіх осіб.

За категорією потенційних позичальників:

аграрні позички (для с/г підприємств);
комерційні (сфера торгівлі, послуг);
позички посередникам на фондовій біржі, що забезпечують спекулятивні операції на фондовому ринку;.
іпотечні позички власникам нерухомості;
міжбанківські позички.

За цільовим призначенням розрізняють позички загального характеру й цільові позички.

Інвестиції — грошові, майнові цінності, що вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності з метою отримання прибутку чи збільшення капіталу.

Інвестиційні можливості фірм — доходність інвестицій, що визначає попит.

Інновації — нові досягнення в галузі технології чи управління, призначені для використання в операційній та іншій діяльності підприємства.

Інфляція — знецінення нерозмінних на золото паперових грошей внаслідок надмірного їх випуску і переповнення ними каналів обігу. Термін «інфляція» (від латин. «inflatio» – здуття) означає переповнення сфери обігу паперовими грішми внаслідок надмірного їхнього випуску. Інфляція може бути й результатом скорочення товарної маси в обігу при незмінній кількості випущених паперових грошей. Першопричина інфляції – диспропорції в

розвитку економіки, зумовлені порушенням закону грошового обігу. Розрізняють внутрішні (не грошові й грошові) і зовнішні фактори.

Інфляція витрат виробництва (пропонування). Причини:

- а) зниження продуктивності праці, скорочення пропонування товарів і послуг при відсутності стимулів;
- б) поява нових потреб людини;
- в) зростання заробітної плати;
- г) високі непрямі податки й зростання витрат;
- д) енергетична криза.

Інфляція попиту – зростання рівня цін відбувається під впливом збільшення сукупного попиту, надлишку грошей. Як наслідок, зростання цін, чорний ринок. Інфляція попиту зумовлена:

- 1) мілітаризацією економіки;
- 2) дефіцитом бюджету й зростанням державного боргу. Дефіцит покривається емісією грошей, державними позиками;
- 3) кредитною експансією банків. Випуск кредитних грошей як засіб платежу;
- 4) припливом іноземної валюти, тобто збільшенням грошової маси без збільшення обсягу товарів.

Індивідуальна пропозиція заощаджень — залежність між відсотковою ставкою та обсягом заощаджень.

Інкасові операції – це операції з одержання банками для клієнтів грошей за їх дорученням і за їх рахунок за різними документами (чеками, векселями, товарними документами і цінними паперами).

Іпотечний кредит — економічні відносини, що виникають з приводу надання кредиту під заставу нерухомого майна.

Іпотечний ринок — сукупність кредитних операцій, що обслуговують ринок нерухомості.

Капіталовкладення — витрати на придбання об'єктів основного капіталу.

Кількість грошей, потрібну для виконання грішми функції засобу обігу при металевому обігу, визначається за формулою:

Кількість грошей, необхідна для виконання ними функції засобу = $\frac{\text{сума товарних цін}}{\text{швидкість обігу грошей}}$

Комерційний банк — банківська система, що належить до другого рівня банківської системи України.

Комерційний кредит — вид кредиту, що надається продавцем покупцеві у вигляді відстрочення платежу за реалізовані товари і послуги.

Комісійні операції – різні доручення своїх клієнтів за їх рахунок (наприклад, переказ грошей, у тому числі й за кордон).

Конвертованість — здатність вільного обміну національної грошової одиниці на інші валюти.

Конкурентний ринок — ринок, на якому жоден з учасників не має змоги впливати на ціну.

Контокорентний рахунок – єдиний активно-пасивний рахунок, за допомогою якого здійснюються всі розрахункові й кредитні операції між клієнтом і банком.

Контрольно-стимулююча функція кредиту — контроль з боку кредитора над використанням коштів позичальником. З іншого боку, необхідність віддати в кредит стимулює позичальника ефективніше використовувати кошти.

Кореспондентський рахунок – рахунок інших дружніх банків, відкритий у даному банку.

Короткостроковий кредит — кредит, що надається для задоволення короткострокових (до 1 року) потреб позичальника, які виникають у зв'язку з витратами виробництва й обігу та не забезпечуються надходженням коштів у відповідному періоді.

Котирування — визначення офіційними державними органами (чи іншою фінансовою установою) курсу (ціни) іноземної валюти.

Кредит (лат. credo — вірити) — економічні відносини між юридичними та фізичними особами, а також державами з приводу отримання позики в грошовій або товарній формі на засадах повернення, строковості, платності.

Кредитна експансія — комплекс заходів, спрямованих на розширення банківського кредитування (збільшення грошової пропозиції). Спрямована на прискорення економічного зростання і застосовується при антициклічному регулюванні економіки.

Кредитна картка — іменний грошовий документ, що видається банком власникові поточного рахунку і дає йому можливість сплатити через ЕОМ свої покупки і погасити борги, переказуючи гроші за рахунком без використання готівки.

Кредитна операція — угода про надання кредиту, що супроводжується відповідними записами в балансах кредитора і позичальника.

Кредитна рестрикція — комплекс заходів, спрямованих на скорочення банківського кредитування (зниження пропозиції грошей). Використовується для обмеження платоспроможного попиту і скорочення інфляції.

Кредитна система — це сукупність банківських та інших кредитних установ, правові форми організації й підходи до здійснення кредитних операцій. Залежно від суворості регламентації й ліцензування банківської діяльності виділяють два типи організації кредитної справи.

Кредитна спілка — громадська організація, головною метою якої є фінансовий та соціальний захист її членів шляхом залучення їх особистих заощаджень для взаємного кредитування.

Кредитний портфель — сукупність усіх позик, наданих банком з метою отримання прибутку. Банк може видавати кредити безпосередньо, укладаючи угоду з позичальником, або купувати позику чи частину її, яка була видана іншим кредитором, шляхом укладення угоди з позичальником.

Надання кредиту може відбуватись у формі позик, простих векселів, підтверджених авансів, векселів, строк сплати яких вже настав, рахунків факторингу, овердрафтів, короткострокових комерційних векселів, банківських акцептів та інших подібних зобов'язань. Кредитний портфель містить агреговану балансову вартість усіх кредитів, у тому числі і прострочених, пролонгованих та сумнівних до повернення кредитів.

Кредитний портфель не містить: відсотків нарахованих, але ще не сплачених, не профінансованих; зобов'язань видати кредит; кредитних ліній, які ще не списані; гарантій та акредитивів; депозитів в інших банках.

Кредитний ризик — ризик несплати позичальником основного боргу і відсотків за користування кредитом.

Кредитні гроші — неповноцінні знаки вартості, які виникають і функціонують в обігу на основі кредитних відносин. Це узагальнена (збірна) назва різних видів грошей, що виникають як заміщення майнових боргових зобов'язань.

Кредитно-інвестиційний портфель — сукупність усіх позичок, наданих ринком, та придбаних цінних паперів.

Кредитоспроможність — наявність передумов для отримання кредиту і здатність повернути його. Визначається показниками, які характеризують позичальника: акуратністю при розрахунках за раніше отримані кредити, поточним фінансовим станом, здатністю в разі потреби мобілізувати кошти з різних джерел.

Кредитор — суб'єкт кредитних відносин, який надає кредит іншому суб'єкту господарської діяльності в тимчасове користування.

Купівельна спроможність — «сила» валюти, що виражається як сума товарів та послуг, які можна придбати на дану грошову одиницю.

Ланка кредитної системи — група установ кредитної системи, яка функціонує за однаковими принципами чи реалізує єдину групу кредитних відносин (банки, інвестиційні компанії, страхові компанії).

Лізинговий кредит — економічні відносини між юридичними особами, що виникають у випадку оренди майна і супроводжуються укладенням лізингової угоди.

Лихварський кредит — видача позичок фізичним особам й підприємствам без ліцензії.

Ломбард — спеціалізована небанківська кредитна установа, яка видає позички під заклад рухомого майна.

Маржа — різниця між ставками позичкового та депозитного процента, яка є прибутком банку.

Маржа банківська — різниця між курсами валют, цінних паперів, відсотковими ставками й іншими показниками.

Маса грошей — сукупність грошових коштів у будь-якій їхній формі, яка є в економічних суб'єктів у вказаний момент.

Масштаб цін — вагова кількість грошового металу, що законодавчо закріплена за грошо-вою одиницею. Так, ваговий зміст одного рубля Росії, що був установлений грошовою реформою 1895–1897 рр. С. Ю. Вітте, дорівнював 0,774234 чистого золота, а ваговий зміст руб ля СРСР з 1.01.1961 р. — 0,987412 г чистого золота. Ваговий зміст одного долара США у 1934 р. дорівнював 0,888671 г чистого золота. Валютною реформою 1976–1978 рр., проведеною згідно з рішенням країн Ямайської валютної системи, золотий зміст грошових одиниць країн учасниць МВФ скасовано.

Міжбанківський відсоток — відсоток за кредитами, що видаються одним комерційним банком іншому.

Міжнародний кредит — вид кредиту, що обслуговує рух позичкового капіталу у сфері міжнародних економічних відносин. Класифікують:

за характером кредитів – міждержавний і приватний;

за формою – державний, банківський, комерційний;

за місцем в системі зовнішньої торгівлі – кредитування експорту й кредитування імпорту.

Мобільність капіталу — ступінь свободи, з якою капітали переміщуються з країни в країну під впливом зміни відсоткових ставок.

Монетаризм — школа в економічній науці, яка ставить гроші в центр макроекономічної політики; ґрунтується на кількісній теорії грошей, що пов'язує рівень цін з кількістю грошей у народному господарстві країни.

Монетарна політика — те саме, що й грошово-кредитна політика.

Монетизація — продаж урядом цінних паперів банкам з метою фінансування дефіциту бюджету.

Монометалізм – роль загального еквівалента закріплена за одним металом. Срібний монометалізм існував у Росії (1843–1852), Індії (1852 –1893), Китай (до 1935 р.). Золотий обіг у Росії – з 1897 р.

Небанківські фінансово-кредитні інститути — фінансові посередники, діяльність яких не пов'язана з базовими операціями грошового ринку.

Нейтральність грошей — проявляється, коли кількість грошей в економіці впливає тільки на рівень цін, не впливаючи на зміну відсоткових ставок, рівень зайнятості та інші реальні показники.

Нецінова конкуренція — конкуренція за кредитні ресурси та кредитні вкладення між фінансовими інститутами, що виконують неоднорідні за характером операції, за якими не можна порівняти ціну (наприклад страхування та інвестування на ринку цінних паперів).

Норма відсотка — співвідношення доходу на позичковий капітал із сумою наданої позики (вимірюється у відсотках).

Норма обов'язкового резервування — кошти, котрі комерційні банки зобов'язані зберігати в центральному банку. Підвищення або зниження норми

відповідно зменшує чи збільшує суму вільних грошових коштів комерційного банку для активних операцій.

Номінальний валютний курс — це фактична ціна однієї валюти в одиницях іншої валюти, що формується на даному ринку.

Нуліфікація — оголошення державою знецінених паперових грошей недійсними або обмін знецінених паперових грошей на нові грошові знаки в надзвичайно низькій пропорції, так що плата за такі гроші має суто символічне значення.

Об'єкти кредиту — економічні процеси, відносно яких укладається кредитна угода.

Облікова ставка відсотка — плата, що оголошується й стягується центральним банком за кредитні ресурси, які надаються комерційним банкам.

Облікова ставка НБУ — плата (у відсотках), що стягується Національним банком України за проведення операцій за кредитування комерційних банків шляхом рефінансування їхніх активних операцій (обліковий кредит).

Основні принципи кредиту:

поворотність;

строковість (повернення в точно визначений строк);

платність;

забезпеченість;

цільовий характер;

диференційований характер.

Обліковий відсоток — відсоток, установлений як плата за кредити, що надається центральним банком комерційним банкам.

Обов'язкові банківські резерви — сума грошових коштів, яку повинні постійно зберігати комерційні банки на своїх рахунках у центральному банку. Визначаються у вигляді норми у відсотках до банківських пасивів.

Овердрафт — дебетове сальдо за контокорентним рахунком, із яким погодився банк, різновид кредиту.

Операції на відкритому ринку — купівля і продаж центральним банком державних цінних паперів. Купівля цих паперів комерційними банками скорочує їхні кредитні ресурси, а викуп цінних паперів центральним банком

розширює кредитні ресурси комерційних банків. Відповідно не впливає на грошову масу в обігу.

Опосередковане фінансування — переміщення грошей між суб'єктами ринку через фінансових посередників.

Основними інструментами й методами грошово-кредитної політики є:

процентні ставки за операціями;
нормативи обов'язкових резервів комерційних банків за операціями на відкритому ринку;
рефінансування банків;
валютне регулювання;
установлення орієнтирів зростання грошової маси;
прямі кількісні обмеження діяльності комерційних банків.

Паперові гроші — нерозмінні на метал знаки вартості, що випускаються державою (казначейством) для покриття своїх витрат і наділяються нею примусовим курсом. Паперові гроші з'явилися як замітники золотих монет, що перебували в обігу. У Росії з 1769 р. право випуску паперових грошей належить державі. Різниця між номінальною вартістю випущених грошей і вартістю їх випуску утворює емісійний доход скарбниці, що є істотним елементом державних надходжень. Надлишковий випуск грошей для покриття бюджетного дефіциту призводить до їх знецінювання.

Паперові гроші виконують дві функції: засіб обігу і засіб платежу. Вони зазвичай нерозмінні на золото й наділені державою примусовим курсом.

Паритет купівельної спроможності валют — це кількість однієї валюти в одиницях іншої валюти, необхідна для придбання на ринках обох країн однакового товару.

Пасиви банку — одна з двох частин бухгалтерського балансу (права сторона), в якій на певну дату в грошовому вираженні відображені джерела утворення коштів банку.

Пасивні операції банків — операції, за допомогою яких банки формують свої ресурси для здійснення активних операцій.

Підтоварні позички — позички під заставу товарів і товаророзпорядчих документів: наприклад, варантів (свідчень про прийняття товарів на відповідальне зберігання на склад); залізничних накладних; коносаментів (свідчень про прийняття вантажу на борт корабля); накладних про перевезення вантажів автомобілями, літаками і т. д. Видають позички в розмірі 50–70% вартості товару.

Перерозподільна функція кредиту — розподіл через кредитний механізм позичкового капіталу між окремими економічними агентами, галузями народного господарства, регіонами і в глобальному масштабі.

Плаваюча відсоткова ставка — ставка, розмір якої може змінюватися під час дії кредитної угоди.

Платіжний баланс — відображення співвідношення всієї сукупності надходжень із-за кордону та платежів за кордон за певний відрізок часу (рік, квартал, місяць).

Платіжний оборот — уся сукупність платежів грошима в готівковій та безготівковій формах щодо погашення всіх грошових зобов'язань, які виникають між економічними суб'єктами.

Платоспроможність — здатність юридичної чи фізичної особи своєчасно і повністю виконати свої платіжні зобов'язання.

Повноцінні монети — реальний ваговий вміст монети відповідає її номінальній вартості.

Позичальник — фізичні чи юридичні особи, які можуть отримати в тимчасове користування кошти на умовах повернення, платності, строковості.

Позичковий відсоток — ставка відсотка, що виплачується позичальником банку за користування позичкою.

Позичковий капітал — грошовий капітал, який передається в позику і приносить його власникові дохід у вигляді позичкового відсотка.

Політика доходів – це:

контроль за цінами;

контроль за заробітною платою шляхом її заморожування або встановлення меж зростання;

індексація повна або часткова;

компенсація витрат.

Попит на гроші — потреба суб'єктів економіки в певній сумі грошових коштів.

Принцип кредитування — положення кредитного механізму, що визначає процес кредитування. До принципів кредитування належать: строковість, забезпеченість, платність, цільовий характер використання.

Реальний валютний курс – зміна рівня цін в одній країні в порівнянні з рівнем цін в іншій, вимірювана через номінальний валютний курс.

Ревальвація (реставрація) — офіційне підвищення державного золотого вмісту та валютного курсу або тільки валютного курсу національної грошової одиниці щодо іноземних валют.

Регулювальна функція кредиту — в сучасних умовах засіб державного регулювання економічних процесів.

Рейтинг банку — показник, за яким проводиться порівняння банків за допомогою обраних критеріїв.

Рефінансування — погашення старої заборгованості шляхом випуску нових позик, головним чином заміною короткострокових зобов'язань довгостроковими цінними паперами.

Рівень відносних цін — співвідношення цін у двох країнах.

Розрізняють грошові системи двох типів:

–система металевого обігу, що базується на дійсних грошах (золотих і срібних), які виконують усі 5 функцій, а банкноти, що обертаються, безперешкодно обмінюються на дійсні гроші (золото й срібло);

–система паперово-кредитного обігу, за якої дійсні гроші витіснені знаками вартості, а в обігу знаходяться паперові або кредитні гроші.

Регулювання грошового обігу. Мірою регулювання приросту грошової маси й кредиту є таргетування, тобто встановлення цільових орієнтирів, на які повинні орієнтуватися центральні банки. Центральний банк за узгодженням з державними органами визначає суму збільшення грошової маси, обмежуючи її приростом у реальному обчисленні. Однак ефективність такого заходу невелика.

Реставрація – відновлення колишнього золотого вмісту грошової одиниці (ФРН 1960–1962 рр.).

Ринок капіталів – сукупність середньо- і довгострокових операцій, що обслуговують рух насамперед основних коштів.

Ризик банківський — можливість понесення втрат у разі виникнення несприятливих для банку обставин.

Ризик відсотковий — небезпека втрат банку через перевищення відсоткових ставок, що виплачуються за залученими коштами, над ставками за наданими позичками.

Ризик ліквідності — ризик, при якому в банку виявиться недостатньо грошових коштів для виконання платіжних зобов'язань у встановлені строки.

Сеньйораж — прибуток, отриманий від різниці між номінальною вартістю випущених в обіг грошей та витратами на їхню емісію.

Середньостроковий кредит — кредит, який охоплює позики строком від одного до трьох років, призначені для оплати обладнання, поточних витрат, фінансування капітальних вкладень.

Специфіка позикового капіталу полягає (на відміну від торговельного й промислового):

власник (власник) капіталу продає позичальникові не сам капітал, а лише право на його тимчасове використання;

споживана вартість позикового капіталу як товару визначається його здатністю забезпечувати прибуток позичальникові;

передача капіталу від кредитора позичальникові і його оплата, як правило, мають розрив у часі;

на стадії передачі позиковий капітал має грошову форму.

Споживчий кредит — вид кредиту, що надається в грошовій чи товарній формах населенню фінансово-кредитними інститутами та нефінансовими організаціями (фірмами) з метою придбання товарів тривалого користування. Реалізується у вигляді банківського і споживчого кредиту.

Статутний фонд — сукупність власних коштів акціонерів або пайових внесків засновників (учасників) у грошовій формі, які надаються ними в постійне розпорядження банку.

Страхова компанія (страховик) — установа, яка спеціалізовано займається реалізацією відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб під час окремих подій (страхових випадків) за рахунок грошових фондів, що акумулюються з отриманих ними страхових внесків (страхових премій).

Суб'єкти кредиту — учасники кредитної угоди (як мінімум кредитор і позичальник).

Торгово-комісійні операції – купівля й продаж за дорученням клієнта цінних паперів, дорогоцінних металів.

Трастові операції – дії банків на правах довіреної особи і здійснення операцій, пов'язаних з управлінням власністю клієнта (капіталом, спадщиною), виконання операцій за дорученням та у зв'язку з опікою. Особливість трастового договору полягає в тому, що банк не несе відповідальності за негативний фінансовий результат.

Трансакція — операція, угода, що супроводжується взаємними поступками, знижками ціни.

Трансформаційна функція банківської системи — можливість змінювати (трансформувати) строки грошових капіталів, їх розміри та фінансові ризики, мобілізуючи грошові кошти одних суб'єктів ринку і передаючи їх різними способами іншим суб'єктам.

Три основні властивості грошей, що розкривають їх сутність:

1. Гроші забезпечують загальну безпосередню обмінюваність. За них купується будь-який товар.
2. Гроші виражають мінову вартість товару. Через них визначається ціна товару, що дозволяє кількісно порівнювати товари різної споживчої вартості.
3. Гроші виступають матеріалізацією загального суспільно необхідного робочого часу, вкладеного в товар.

Факторинг— придбання права на стягнення боргів (купівля дебіторів).

Фіксована відсоткова ставка — ставка, розмір якої не змінюється протягом дії кредитної угоди.

Фінансовий інструмент — засіб, який використовує уряд для досягнення своєї макроекономічної мети. Наприклад, державні видатки та оподаткування можуть розглядатися як інструменти, спрямовані на досягнення повної зайнятості.

Фондовий ринок – сукупність кредитних операцій, що обслуговують ринок цінних паперів.

Фондові операції, тобто позички під забезпечення цінних паперів (з розрахунку 50–60% забезпечення) і купівля цінних паперів банком за свій рахунок (в основному це державні цінні папери, акції нафтовидобувних і переробних підприємств).

Функція грошей — робота грошей щодо обслуговування руху вартості товарів.

Функція грошей як засобу обігу – при прямому товарообміні Т – Т (товар на товар) купівля й продаж збігалися в часі і просторі й розриву між ними не було. Товарний обіг Т – Г – Т включає два самостійних акти, розділені в часі і просторі. Роль посередника, що дозволяє перебороти розрив у часі і просторі та забезпечити безперервність процесу виробництва, виконують гроші. До особливостей грошей як засобу обігу слід віднести насамперед реальну присутність грошей в обігу та швидкоплинність їх участі в обміні. У зв'язку із цим функцію обігу можуть виконувати неповноцінні гроші – паперові та кредитні.

Функція грошей як засобу нагромадження й заощадження – гроші, будучи загальним еквівалентом, тобто забезпечуючи їх власникові одержання будь-якого товару, стають загальним втіленням суспільного багатства, і у людей виникає прагнення до їх нагромадження й заощадження. При металевому обігу ця функція грошей виконувала роль стихійного регулятора грошового обігу: зайві гроші йшли в скарби, нестача наповнювалася зі скарбу. В умовах розширеного товарного відтворення акумуляція (тобто нагромадження й заощадження) тимчасово вільних коштів є необхідною умовою обігу капіталу. Створення грошових резервів згладжує нерівномірність і особливості господарського життя.

Функція грошей як засобу платежу – гроші як засіб платежу мають специфічну, непов'язану із зустрічним рухом товарів, схему руху Т – БО – Т: товар – строкове боргове зобов'язання – гроші.

Функція світових грошей – у цій ролі гроші функціонують як загальний платіжний засіб, загальний купівельний засіб і загальна матеріалізація суспільного багатства. Світовими грішми виступало золото як засіб регулювання платіжного балансу та кредитні гроші окремих держав, розмінні на золото: в основному долар США та англійський фунт стерлінгів.

Чек – грошовий документ установленної форми, що містить безумовний наказ власника рахунку в кредитній установі про виплату власникові чека певної суми. Уперше чеки з'явилися в XVI–XVII ст. у Великій Британії та Голландії. Розрізняють три основні види чеків: іменний – на певну особу без права передачі; пред'явницький – без вказівки імені одержувача; ордерний – на певну особу, але із правом передачі за індосаментом. Відповідно до «Положення про чеки» від 1929 р., також розрізняють: рахункові чеки – це письмове доручення банку здійснити грошовий платіж з рахунку чекодавця на рахунок чекоутримувача, які служать для здійснення безготівкових розрахунків; грошові чеки – чеки, призначені для одержання в кредитних установах готівки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Александрова М. М. Гроші. Фінанси. Кредит: Навч.-метод. посіб. / М. М. Александрова, Г. Г. Кірейцев, С. О. Маслова. – Житомир: ЖІТІ, 2001. – 312 с.
2. Аникин А. В. Золото: международный экономический аспект / А. В. Аникин. – М.: Междунар. отношения, 1988. – 208 с.
3. Банківські операції: Підручник: [Для студ. вищ. навч. закл. екон. спец. / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.]; За ред. А. М. Мороза; М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т. – 2-ге вид., випр. і допов. – К., 2002. – 476 с.
4. Банківські операції: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. освіти / Авт. кол.: В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Коренева та ін.; За ред. В. І. Міщенка, Н. Г. Слав'янської. – К.: Знання, 2006. – 727 с.: табл. – (Вища освіта ХХІ ст.).
5. Банківське законодавство України: [Зб. норматив.-правових док.]. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 383 с. – (Бюл. законодавства і юрид. практики України; № 9).
6. Банківське право: Підруч. [для студ. юрид. та екон. вищ. навч. закл.] / М-во освіти і науки України, Акад. адвокатури України; Під ред. О. А. Костюченко. – 3-тє вид. – К.: А.С.К., 2003. – 924 с.
7. Банковское дело: Учебник / Под ред. Г. Г. Коробовой. – М.: Юристъ, 2002. – 751 с.
8. Банковское дело: Учебник / Под ред. О. И. Лаврушина. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 672 с.
9. Боринець С. Я. Міжнародні фінанси: Підручник / С. Я. Боринець. – К.: Знання–Пресс, 2002. – 311 с.
10. Борисов С. М. Золото в економіке сучасного капіталізму / С. М. Борисов. – М.: Финансы и статистика, 1984. – 210 с.
11. Габбард Р. Г. Гроші, фінансова система та економіка: (Пер з англ.) / Глен Р. Габбард; Наук. ред. пер. М. Савлук, Д. Олесневич. – К.: КНЕУ, 2004. – 889 с.
12. Гальчинський А. С. Теорія грошей / А. С. Гальчинський. – К.: Основа, 1996. – 413 с.

13. Глобалізація і безпека розвитку / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко, М. О. Гончаренко та ін.; Наук. ред. О. Г. Білорус; НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2001. – 734 с.
14. Гриньова В. М. Гроші і кредит: Навч. посіб. для студ. / В. М. Гриньова, О. Ю. Проскура; Харк. держ. екон. ун-т. – Х.: ІНЖЕК, 2003. – 207 с.
15. Гриценко А. А. Соотношение денежной, финансовой и макроэкономической стабилизации в условиях выхода из кризиса и перехода к экономическому росту / А. А. Гриценко // Вестн. Харьк. гос. ун-та. Экон. серия. – 1998. – № 404. – С. 3–7.
16. Гриценко А. Деньги: возникновение, сущность, функции и агрегаты / А. Гриценко // Экономика Украины. – 1999. – № 2. – С. 62–71.
17. Гриценко А. Стабільність грошової одиниці та її розвиток / А. Гриценко // День. – 2001. – 1 серп.
18. Гриценко А. Еволюція вартості / А. Гриценко // Економіка України. – 2001. – № 4. – С. 45–55.
19. Гриценко А. Стабільність грошової одиниці як ціль монетарної політики / А. Гриценко // Вісн. Нац. банку України. – 2002. – № 11. – С. 20–22.
20. Гришин И. В. Под бременем инфляции / И. В. Гришин. – М.: Экономика, 1986. – 190 с.
21. Гроші та кредит: Підручник / За заг. ред. М. І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2001. – 602 с.
22. Гроші та кредит: Підручник / За ред. Б. С. Івасіва. – Т.: Картбланш, 2000. – 510 с.
23. Деньги, кредит, банки / Под ред. О. И. Лаврушина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 460 с.
24. Деньги, кредит, банки / Под ред. О. Ю. Свиридова. – Ростов на / Д: Феникс, 2000. – 448 с. – (Учебники, учеб. пособия).
25. Деньги, кредит, банки: Учеб. для вузов / Под ред. Е. Ф. Жукова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 600 с.
26. Деньги, кредит, банки: Учеб. пособие / Под ред. Н. Е. Титовой, Ю. П. Кожаева. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 368 с.
27. Домрачев В. М. Моделі формування монетарної політики: [Монографія] / В. М. Домрачев; Європ. ун-т. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 234 с.

28. Долан Э. Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика: [Пер. с англ.] / Дж. Э. Долан, К. Д. Кэмпбелл, Дж. Р. Кэмпбелл. – СПб.: Санкт-Петербург. оркестр, 1994. – 493 с.
29. Дукуенс П. Роль ЦБ в осуществлении банковского контроля / П. Дукуенс // Финансовый анализ кредитных учреждений: Материалы семинара. – Клязьма: ЦПП ЦБ РФ, 1998. – 360 с.
30. Заруба О. Д. Банківський менеджмент та аудит / О. Д. Заруба. – К.: Лібра, 1996. – 224 с.
31. Иришев Б. К. Денежно-кредитная политика: концепция и механизм / Б. К. Иришев. – Алма-Ата, 1990. – 281 с.
32. Исаев Х. А. Макроэкономические аспекты реформ / Х. А. Исаев, В. М. Куклин. – Х., 1995. – 215 с.
33. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс. – Петрозаводск: Петроком, 1993. – 307 с. – (Шедевры мировой экономической мысли; т. 3).
34. Кейнс Дж. М. Трактат про грошову реформу. Загальна теорія зайнятості, процента та грошей: Реферат-дайджест / Дж. М. Кейнс; Асоц. укр. банків. – К., 1999. – 192 с. – (Вершини екон. думки).
35. Кейнс Дж. Трактат о деньгах / Дж. Кейнс. – СПб.: Санкт-Петербург. оркестр, 1992. – 160 с.
36. Козюк В. В. Сучасні центральні банки: Середовище функціонування та монетарні рішення / В. В. Козюк. – Т.: Астон, 2001. – 300 с.
37. Кредитование: Пер. с англ. / Под ред. М. А. Гольцберга, Л. М. Хасан-Бек. – К.: Торг.-изд. бюро ВНУ, 1994. – 379 с.
38. Крючкова І. В. Структурні чинники розвитку економіки України / І. В. Крючкова. – К.: Наук. думка, 2004. – 320 с.
39. Луців Б. Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій / Б. Л. Луців. – Т.: Картбланш, 2001. – 240 с.
40. Лютий І. О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки: Монографія / І. О. Лютий. – К.: Атіка, 2000. – 240 с.
41. Макаренко М. І. Бюджетно-монетарне регулювання цін у перехідній економіці України / М. І. Макаренко. – К.: Знання України, 2002. – 304 с.
42. Макконнелл Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика: В 2 т.: Пер. с англ.: [Учебник] / Р. Макконнелл, С. Брю. – М.: Республика, 1992. – Т. 1–2.
43. Маркс К. Капитал // Маркс К. Полн. собр. соч. – 2-е изд. – Т. 23.

44. Маркс К. Капитал // Маркс К. Полн. собр. соч. – 2-е изд. – Т. 26.
45. Маршалл А. Принципы политической экономии / А. Маршалл. – М.: Мысль, 1978. – 431 с.
46. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения: Учеб. для студентов вузов / Под ред. Л. Н. Красавиной. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 606 с.
47. Мельникова А. С. Твердые деньги: О становлении денеж. системы сов. государства / А. С. Мельникова. – 2-е изд., доп. – М.: Политиздат, 1973. – 72 с.
48. Меньшиков С. М. Инфляция и кризис регулирования экономики / С. М. Меньшиков. – М.: Мысль, 1979. – 235 с.
49. Милль Дж. Ст. Основы политической экономии: В 2 т. Т. 2 / Дж. Ст. Милль. – М.: Прогресс, 1980. – 486 с.
50. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Ф. С. Мишкін; Пер. С. Панчишин. – К.: Основи, 1999. – 967 с.
51. Монтес М. «Азиатский вирус» или «Голландская болезнь»: Теория и история валютных кризисов в России и других странах / М. Монтес, В. Попов. – М.: Дело, 1999. – 136 с.
52. Найденов В. С. Инфляция на Украине: Теория и реальность / В. С. Найденов; Фонд соц.-экон. и гуманитар. исслед. «Альтернатива». – К.: Наук. думка, 1995. – 80 с.
53. Найденов В. С. Инфляция и монетаризм: Уроки антикризисной политики / В. С. Найденов, А. Ю. Сменковский. – Белая Церковь: Белоцерк. кн. ф-ка, 2003. – 352 с.
54. О банках и банковской деятельности: Закон Украины от 07.12.2000 г. № 12121 // Бухгалтерия. – 2001. – № 6. – С. 10–47.
55. Об институтах совместного инвестирования: Закон Украины от 15.03.2001 г. № 2299–III // Голос Украины. – 2001. – 24 апр. – С. 4–7.
56. Общая теория денег и кредита: Учеб. для студентов вузов, обучающихся по направлению «Экономика», специальности «Финансы и кредит» / Под ред. Е. Ф. Жукова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Банки и биржи. Изд. об-ние «ЮНИТИ», 1998. – 360 с.
57. Осадчая И. М. Современное кейнсианство / И. М. Осадчая. – М.: Мысль, 1971. – 175 с.
58. Осипов Ю. М. Развивающиеся страны: финансирование экономики и инфляция / Ю. М. Осипов. – М.: Наука, 1978. – 310 с.

59. Основи економічної теорії: Підручник / О. О. Мамалуй, О. А. Гриценко, Л. В. Гриценко та ін.; За заг. ред. О. О. Мамалуй; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 478 с.
60. Петти У. Экономические и статистические работы / У. Петти. – М.: Соцэкгиз, 1941. – 370 с.
61. Рикардо Д. Собр. соч. В 2 т. / Д. Рикардо. – М., 1941. – Т. 1–2.
62. Румянцева С. Ю. Длинные волны в экономике: многофакторный анализ / С. Ю. Румянцева; Санкт-Петерб. гос. ун-т. – СПб.: Изд-во Санкт-Петерб. ун-та, 2003. – 228 с.
63. Самуэльсон П. Экономика: [В 2 т.: Пер. с англ.] / П. Самуэльсон. – М.: Алгон: Машиностроение, 1997. –Т. 1–2.
64. Селигмен Б. Основные течения современной экономической мысли / Б. Селигмен. – М.: Прогресс, 1968. – 405 с.
65. Силласте Г. Г. Социальная сущность денег: (Социол. анализ) / Г. Г. Силласте; Финансовая акад. при Правительстве Рос. Федерации. Каф. социологии. – М., 2002. – 54 с. – (В помощь изучающим курс «Экон. социология»).
66. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації / Д. Г. Лук'яненко, О. Г. Білорус, Б. В. Губський та ін.; За ред. Д. Г. Лук'яненко; Київ. нац. екон. ун-т. – К.: КНЕУ, 2001. – 538 с.
67. Трахтенберг И. А. Денежное обращение и кредит при капитализме / И. А. Трахтенберг. – М.: АН СССР, 1962. – 160 с.
68. Туган-Барановский М. И. Бумажные деньги и металл / М. И. Туган-Барановский. – 2-е изд., изм. и доп. – Одесса, 1919. – 132 с.
69. Усоскин В. М. Теории денег / В. М. Усоскин. – М.: Мысль, 1976. – 305 с.
70. Фридмен М. Количественная теория денег / М. Фридмен. – М., 1996. – 131 с.
71. Финансы, денежное обращение и кредит: Учеб. по специальностям: 060400 «Финансы и кредит», 060500 «Бухгалт. учет, анализ и аудит», 060600 «Мировая экономика» / В. К. Сенчагов, А. И. Архипов, Г. Н. Чубаков и др. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 2005. – 719 с.
72. Финансы, денежное обращение и кредит: Учеб. для студентов вузов, обучающихся по экон. и управлен. специальностям: Крат. курс / [Кол. авт.: Н. Ф. Самсонов (рук.), Н. П. Баранникова, Н. И. Строкова и др.; Под ред. Н. Ф. Самсонова]. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 301 с. – (Высш. образование).
73. Финансово-кредитный энциклопедический словарь / Под общ. ред.

А. Г. Грязновой. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 1168 с.

74. Фишер С. Экономика / С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи. – М.: Дело, 1999. – 864 с.

75. Фридмен М. Количественная теория денег: Пер. с англ. / М. Фридмен. – М.: Эльф пресс, 1996. – 132 с. – (Экономика: идеи и портр.).

76. Хандруев А. В. Деньги в экономике современного капитализма / А. В. Хандруев. – М.: Мысль, 1983. – 240 с.

77. Хансен Э. Теории циклов / Э. Хансен. – М.: Соцэкгиз, 1968. – 290 с.

78. Харрис Л. Денежная теория / Л. Харрис. – М.: Прогресс, 1990. – 405 с.

79. Шаров О. Таргетування інфляції: світовий досвід та українські перспективи / О. Шаров // Вісн. Нац. банку України. – 2003. – № 7. – С. 15–19.

80. Швайка М. А. Банківська система України: шляхи реформування і підвищення ефективності / М. А. Швайка. – К.: Парламент. вид-во, 2000. – 196 с.

81. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. / Л. А. Швайка – К.: Знання, 2006. – 435 с. – (Вища освіта ХХІ ст.).

82. Шемет Т. С. Міжнародні фінанси: Підруч. для студ., які навчаються за прогр. підготовки спеціалістів та магістрів зі спец. «Фінанси» / Т. С. Шемет; Київ. нац. торг.-екон. ун-т; За заг. ред. А. А. Мазаракі. – К., 2000. – 335 с.

83. Эйдельмант А. Б. Буржуазные теории денег, кредита и финансов / А. Б. Эйдельмант. – М.: Госфиниздат, 1948. – 310 с.

84. Энг М. Мировые финансы / М. Энг. – М.: Дека, 1998. – 167 с.

85. Эклунд К. Эффективная экономика: Швед. модель: Экономика для начинающих и не только для них... / К. Эклунд; Пер. со швед.: И. Г. Гоц, Л. М. Сильченко. – М.: Экономика, 1991. – 348 с.

86. Экономика предложения: теория и практика: Обзор / Под ред. А. Я. Лившица. – М.: ИНИОН АН СССР, 1986. – 186 с.

87. Ющенко В. Гроші: розвиток попиту та пропозиції в Україні / В. Ющенко, В. Лисицький. – 2-ге вид., переробл. і доп. – К.: Скарби, 2000. – 336 с.

88. Ющенко В. А. Валютне регулювання: Навч. посіб. для студ. екон. ф-тів вищ. навч. закл. / В. А. Ющенко, В. І. Міщенко; Нац. банк України. – К.: Знання, 1999. – 359 с. – (Вища освіта ХХІ ст.).

89. Ядгаров Я. С. История экономических учений / Я. С. Ядгаров. – М.: ИНФРА-М., 1998. – 288 с.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
ЗМІСТ ПРОГРАМИ КУРСА	4
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ.....	8
НАВЧАЛЬНО – МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ГРОШІ ТА КРЕДИТ»	9
ЕТАПИ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	83
ВИБІР ВАРІАНТА КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ.....	89
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ КОНТРОЛЮ РІВНЯ ЗАСВОЄННЯ ПРОГРАМИ З КУРСУ ДИСЦИПЛІНИ «ГРОШІ ТА КРЕДИТ».....	92
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	96
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	117

Навчальне видання

ГРОШІ ТА КРЕДИТ

Навчально-методичний посібник
для студентів економічних спеціальностей
6.050107 - Економіка підприємства
(кредитно-модульна система)

Автор - упорядник Тимохова Галина Борисівна

В авторській редакції

Комп'ютерний набір *Г. Б. Тимохова*

Підписано до друку 26.06.14. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура «Таймс».

Ум. друк. арк. 7,21. Обл.-вид. арк. 5,36.

Тираж 100 пр. Зам № 214/14

План 2013/14 навч. р., поз. № 14 в переліку робіт кафедри

Видавництво

Народної української академії

Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002.

Надруковано у видавництві

Народної української академії

Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Лермонтовська, 27.